

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

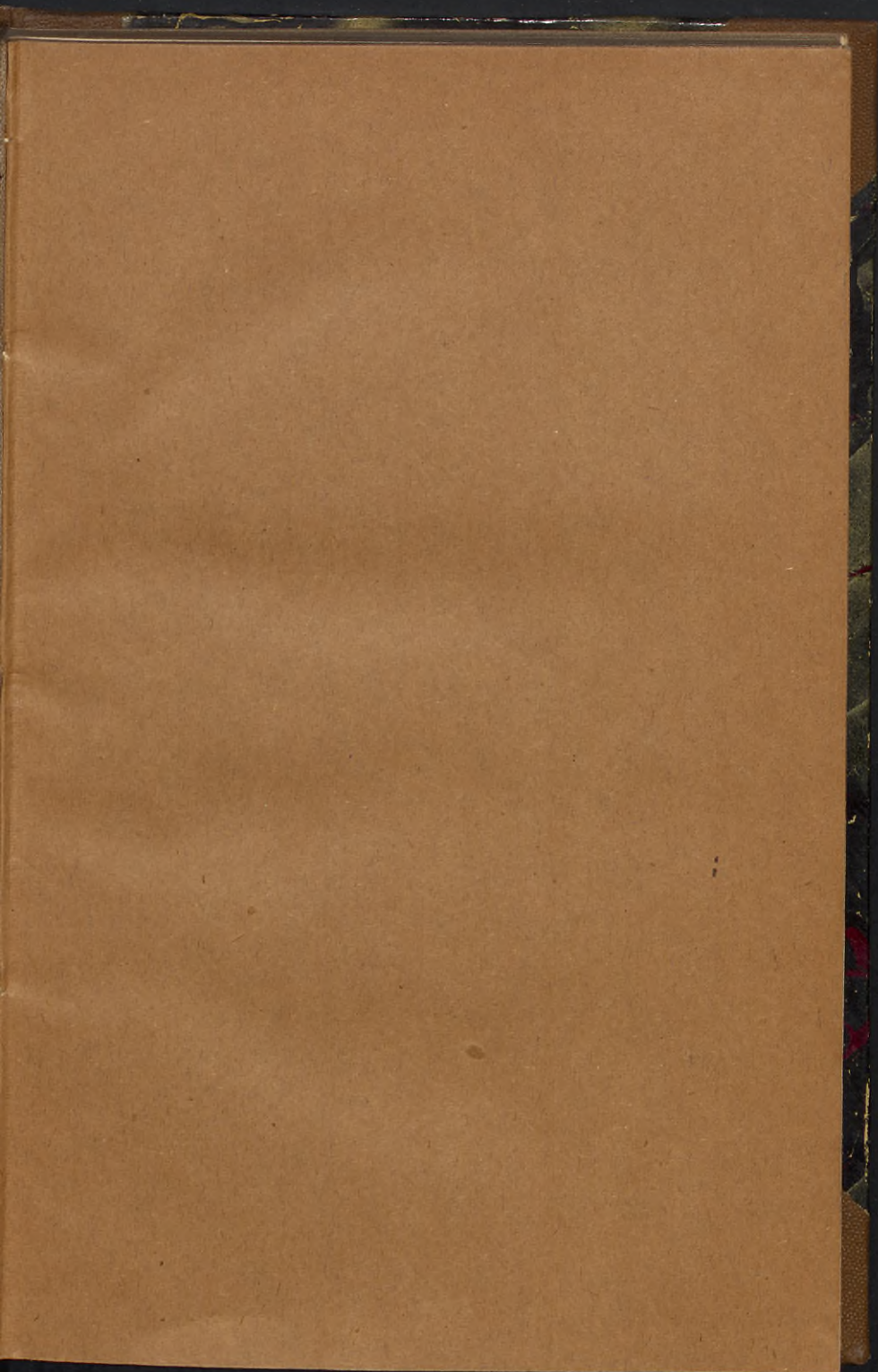

Allmänna Sektionen

Kyrkohist.

Framställning
af
Paraguays och dithörande Jesuitermissioners
Historia,

från landets upptäckande till 1813.

Akademisk Afhandling,
som
med Vidtber. Filos. Fakultetens i Upsala samtycke

för filosofiska gradens erhållande

kommer att offentlig försvaras

af

CARL MÖRNER
filos. kandidat af Östgötha Landskap

å Mindre Gustavianska Lärosalen d. 28 Maj 1858

p. v. t. f. m.

UPSALA
WAHLSTRÖM & C.
1858.

Venient annis
Sæcula seris, quibus oceanus
Vincula rerum laxet, et ingens
Pateat tellus, Typhisque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Dessa profetiska ord, hvilka somlige tillskrifva Seneca, hafva aldrig i så hög grad besannats som vid Amerikas upptäckt. Tre århundraden äro sedan denna tid förflutna, och likväl är på hela Sydamerikas inre uttrycket "*pateat tellus*" icke tillämpligt. Hvad det land, hvars äldre historia vi hafva gjort till föremål för denna afhandling, beträffar, har det tvärtom genom många sammanstötande omständigheter i allmänhet förblifvit en "*terra incognita*." Sedan genom Rosas fall en större frihet i nästan alla riktningar har inträdt i La Plata-länderna, har man äfven i Europa och Nordamerika börjat att mera uppmärksamma dessa trakter. Paraguay, som under Francias diktatur och efter hans död genom Rosas illvillja hölls hermetiskt tillslutet, trädde efter 1852 i närmare förbindelse med jordens största handlande nationer. En fik började lyftas på den hemlighetsfulla slöja, som hitintills hade omgifvit detta land. Ännu har resultatet häraf för så väl Paraguay som andra länder blifvit i det hela obetydligt, men hvad man har vunnit, är en noggrannare kännedom om detta lands fysiska förhållanden och om de stora floder, som omgifva detsamma, samt att uppmärksamheten blifvit vänd på landets vikt både i hänseende till läge och naturalster. I England, Nordamerika, Tyskland och Frankrike hafva så väl i tidskrifter och tidningar som större arbeten flera underrättelser om Paraguay förekommit. Detta, jemte önskan att söka äfven i vårt fädernesland väcka intresse för detta land, der för närvarande ett sträfvande till ett bättre tyckes pågå, har gifvit anledning till valet af vårt ämne. Innan vi öfvergå till framställningen deraf, torde det icke befinnas olämpligt att anföra de arbeten, på hvilka vi hafva egt tillgång.

Specialarbeten för Paraguay och La Plata-länderna.

Voyages dans l'Amérique méridionale par don *Felix de Azara*, commissaire et commandant des limites espagnoles dans le Paraguay depuis 1781 jusqu'en 1801; accompagnés d'un atlas de 25 planches. IV vol., Paris 1809; (finnes på Kongl. Vetenskaps-Akademiens bibliotek).

Reise nach Paraguay in den Jahren 1818 bis 1826 von dr. *J. R. Rengger*. Mit einer Landcharte. Arau 1835; (på Kongl. Bibliotheket).

Le Paraguay et les Républiques de la Plata par *M. Th. Page*; (i *Revue des Deux Mondes*, XXIe année, 1:er April, 1:er livraison; Paris 1851).

Buenos-Aires y las Provincias del Rio de la Plata, desde su descubrimiento y conquista por los españoles, por sir *Woodbine Parish*, por muchos años encargado de negocios de S. B. en el Rio de la Plata. Traducido del ingles al castellano por *Justo Maeso*. II volúmenes. Buenos-Aires 1852; (på Kongl. Bibliotheket).

Memoir on the geography, history, productions, and trade of Paraguay, by *Edward Hopkins*; (i *Bulletion of the American Geographical and Statistical Society*, vol. I, NewYork 1852; finnes på Vetenskapsakademiens bibliotek).

Fragments d'un voyage au Paraguay par *M. Alfred Demersay*; (i *Bulletin de la Société de Géographie*; ser. IV, tom. VII; Paris 1854; finnes på Kongl. Bibliotheket).

Paraguay nach neueren und älteren brasilianischen, spanischen und nordamerikanischen Quellen von *Kerst und Gumprecht*; (i *Zeitschrift für allgemeine Erdkunde*, II:te Band, Berlin 1854).

Buenos-Aires u. die Argentinischen Provinzen von *K. Andrée*, Leipzig 1856.

Paraguay, Brazil and The Plate by *C. B. Mansfield*, Cambridge 1856.

Några smärre uppsatser af magister *Munck af Rosenschöld* i Öfversigt af Vetensk. Akad:s Förhandlingar för åren 1846, 1848, 1852 och 1853.

Andra arbeten, som blifvit rådfragade.

Diccionario geográfico y histórico de las Indias Occidentales ó América, por *D. Antonio de Alcedo*, IV vol., Madrid 1787; (på härvarande Universitets-bibliotek).

Amerikas historia, af *M. Robertson*, 4 delar, Stockholm 1796.

Handbok uti europeiska statssystemets och dess koloniers historia af *Heeren*, Stengnäs 1819.

De tre sista arhundradenas historia af *J. G. Eichhorn* (V:te delen, Amerika), Stengnäs 1824.

Geschichte der Colonisation Amerikas, nach den Quellen bearbeitet von *Kottenkamp* (I:ste Th. Spanische Colonisation), Frankfurt a. M. 1850.

A Dictionary, geographical et. cet. by *J. R. McCulloch*, London 1854. *Kolonien, Kolonialpolitik u. Auswanderung*, von *W. Roscher*, 2:te Aufl., Leipz. 1856.

Pronouncing Gazetteer of the World, by *J. Thomas* and *T. Baldwin*. Philadelphia 1857.

Första Kapitlet.

1516 — 1620.

Paraguays läge, gränser, upptäckt och kolonisation. — Solis. — Cabot. — Mendoza. — Ayolas. — Yrala. — Cabeza de Vaca. — Garay.

I det inre af Södra Amerika, vid öfvergången från den tropiska zonen till den södra tempererade, ligger ett landskap, åt hvilket man har gifvit namnet Paraguay. Gränserna för detta land hafva ofta blifvit mycket olika och mycket oriktigt uppgifna. Längre fram skola vi närmare undersöka detta ämne; nu må det vara tillräckligt att anmärka, att det egentliga Paraguay, eller det landområde, hvilket strängt taget detta namn uteslutande och ursprungligen tillkommer, sammanfaller i det närmaste med den nuvarande staten af samma namn, *República del Paraguay*. Omgifvet af de nuvarande republikerna Bolivia och Argentina samt kejsardömet Brasilien, inneslutes det af Rio Paraná i öster och söder, af Rio Paraguay i vester. Mot norr har gränsen deremot alltid varit obestämd. I äldsta tider ansågo väl spanjorerne densamma framgå ungefär vid 16° s. b., men det nordligaste spanska nybygget i Paraguay låg endast vid 19° 30' ¹⁾, och detta måste till och med snart öfvergifvas. Den verkliga gränsen kan man föreställa sig dragen vid 22° s. b., ty dit ungefär sträckte sig fordom Spaniens myndighet, likasom för närvarande den paraguayanska presidentens ²⁾. Paraguay ut-

¹⁾ Vid Rio Paraguays biflod Mbotetey.

²⁾ Lauas sydligaste punkt ligger ungefär vid 27° 27' s. b., dess vestligaste, vid Rio Paraguays biflöde i Paraná, ungefär vid 41° v. l. fr. Ferro, och dess ostligaste vid 36° v. l. (Den geografiska längden är i förevarande afhandling alltid räknad från Ferro).

gör sålunda en del af jordens till storleken tredje flodområde¹⁾, Rio de la Platas. Det var den nordostligaste af de fordna spanska La Plata-länderna, och kan anses ega ett yttinnehåll af omkring 4200 geogr. qv.mil²⁾. Sitt namn har

1) Enligt Maurys uppgift i: "*The Amazon and the Atlantic slopes of South America*." Washington 1855, är La Platas område 886000 eng. qv.mil (35575 geogr.), Mississippis 982000 (61575 geogr.) samt Amazon- och Orinoco-flodernas förenade område 2048480 (128050 geogr.).

2) Efter de olika åsigtterna om gränsernas läge, ändra sig naturligen äfven uppgifterna öfver yttinnehållets storlek, hvilka till och med förete en ännu större vexling. Såsom exempel må här anföras, 5520 g. qv.mil (*Ungewitter* i "*Neueste Erdbeschreibung und Staatenkunde*"), 4000 ("*Almanach de Gotha pour l'année 1858*", hvilken uppgift skall grunda sig på officiella handlingar), 4175 (*Berghaus* i "*Allgemeine Länder- u. Völker-Kunde*"), 4750 ("*Pronouncing Gazetteer*"), 6900 (*Ritter* i "*Geogr.-Statist. Lexicon*"), 7800 (*Rengger*), 8550 (*Kerst*). För att bringa någon reda i dessa zifferuppgifter och finna ett med verkliga förhållandet nägorlunda öfverensstämmande tal, hafva vi begagnat följande beräkning. Paraguay har nästan formen af en parallelogram. Största delen af landet inneslutes därför lätt inom en dylik geometrisk figur, hvarom man vid en blick på kartan snart skall vara öfvertygad. Denna parallelograms norra sida utgöres af 22° s. b. emellan 56° och 40° v. l., södra sida af 27° s. b. emellan 57° och 41° v. l. Sammanbinder man dessa båda sidors ändpunkter, så erhåller man de båda andra, i s.v.-n.o. gående, sidorna. Hvar och en af basens fyra parallellkretsgrader antages till 15,852 g. mil, som är medellängden på en parallellkretsgrad vid 20 och en vid 25 breddgraderna, enär vi ej hafva kunnat förskaffa oss någon uppgift på längden af en parallellkretsgrad vid 20° och 27°. Men oakadt, såsom bekant är, parallellkretsarnas grader minskas i samma mån, som den geografiska bredden ökas, hvilket aftagande likväl sker oregelbundet och desto hastigare, ju närmare polerna man kommer, och sålunda medellängden af en parallellkretsgrad vid 20 och en vid 25 breddgraderna måste vara större än medellängden af en parallellkretsgrad vid 22 och en vid 27 breddgraderna, så är dock denna skillnad allt för obetydlig, för att vid ifrågavarande, endast approximativa, beräkning hafva något inflytande, — hela skillnaden emellan längden på en parallellkretsgrad vid 20 breddgraden, t. ex., och en vid 25° belöper sig till 0,468 g. mil, samt emellan längden på en vid 25° och en vid 30° till 0,601 g. mil. 15,852 multiplicerad med 4 gifver parallelogrammens bas = 55,408 g. mil. Figurens höjd, utgörande 3 meridiangrader, antages efter en med den ofvanstående

det erhållit af den liknämnda floden. Hvad sjelfva namnet Paraguays härledning beträffar, har det varit föremål för många undersökningar och många tydningar, och lärer svårigen någonsin kunna tillfredsställande förklaras. Det enda, man med någorlunda visshet kan säga, är, att det är ett sammansatt, från det i Södra Amerika, isynnerhet fordom, vidt utbredda guaraní-språket härstammande, ord. Azara¹⁾ har trots sig kunna förklara det genom en af spanjorerna gjord förvrängning. Han anser nämligen, att guaraní-indianerne, som vid spanjorernas ankomst till Paraguay bebodde detsamma (såsom förhållandet är ännu i dag), ursprungligen hade kallat floden Payaguay, af indianstammen *payaguá*, hvilken bodde på dess stränder och öar, samt ordet *y* eller *i*, vatten. Payaguay skulle då betyda "payaguáernas vatten eller flod." Detta ord skulle spanjorerna sedermera hafva förvrängt till Paraguay. Häremot anmärker Rengger²⁾, att äfven i de allra äldsta handlingar från eröfringens tid aldrig namnet Payaguay, utan alltid Paraguay förekommer, samt vidare att det är föga troligt, att man förändrade flodens namn, under det man lät folkslagets förblifva oförändradt. Dessa inkast tyckas ock ega full giltighet. Charlevoix, som har skrivit ett arbete, "Histoire du Paraguay" Paris 1756, anser³⁾ namnet betyda "den krönte floden", emedan han antog, att hon kom från vidsträckta träsksjöar, kallade Xarayes, hvilket är ett geografiskt misstag⁴⁾. En

liknande beräkning till 74,605 mil. Parallelogrammens yttinnehåll är sålunda = $55,408 \times 74,605 = 4155,713840$ geogr. qv. mil. Alla delar af landet falla väl ej inom den uppdagna parallelogrammen, men å andra sidan ligger så mycket af grannländerna derinom, som ungefärligen kan motsvara det område af Paraguay, hvilket ej blifvit medtaget i beräkningen. För jemnhetens skull, och på det att vi ej må beskyllas för en alltför låg uppskattning af Paraguays yttinnehåll, hafva vi antagit detsamma till 4200 qv. mil, hvilket närmast öfverensstämmer med beräkningarna i "Almanach de Gotha" och hos Berghaus.

1) I, 66. II, 119. 2) Sid. 4. 3) Jmfr Gumprecht, 10.

4) Redan Azara säger, I, 45: "quelques anciens ont cru, que ce lac (Xarayes) étoit la source du fleuve du Paraguay et c'est précisément le contraire." Charlevoix's misstag har blifvit upprepadt af Alcedo.

lika långsökt betydelse är den af "vattnet eller floden med de brokiga kronorna eller krausarna", af guaraní-orden *pará*, brokig (betyder annars vauligtvis haf), *guá*, krets, krans, och *y*, vatten ¹⁾, emedan strandboarne skulle hafva begagnat brokiga fjäderkransar. Metra sannolikhet för sig har en tredje, af Rengger ¹⁾ meddelad, tydning, enligt hvilken Paraguay skulle betyda "*paraquás's* vatten", af en vogelart, *paraquás* (*Penelope* eller *Ortalida Paragua*), som till stort antal skall lefva på flodens stränder. Slutligen har Rengger sjelf försökt sig på detta filologiska fält, och, synes det oss, gifvit den antagligaste förklaringen af ordet Paraguays betydelse. Han anser det sammansatt af *pará*, haf, och *guá-y* eller snarare *quá-y*, källa, och sålunda betyda "hafvets källa", då med hafvet kan förstås antingen det verkliga, stora hafvet; eller större vattensamlingar, hvilka floden sjelf bildar i det inre af landet ²⁾. I de äldsta manuskripterna i Asuncions arkiver är Paraguay stavadt med *q* i stället för *g*.

Uppsökandet af en sydvestlig genomfart till Indien och spanjorernas guldtörst hafva varit de båda verksamaste driffjederarna vid Paraguays upptäckande. Att detta land skulle bland alla Södra Amerikas större landområden blifva sist upptäckt, är en gifven och naturlig följd af dess kontinentala läge. Och likväl, huru måste man icke förvånas, när man besinnar den korta tiderymd, som förflöt från 1498, då Colombo först landsteg vid Orinocos mynning, till år 1528, då Sebastian Cabot, sedan Sydamerikas hela kuststräcka hade blifvit af andra upptäckt och undersökt, upptäckte Paraguay i fastlandets inre, — under 50 år hade icke allenast en förut fullkomligt okänd kontinent blifvit till sina gränser och hufvuddrag bestämd, utan äfven inre delar deraf hade börjat att blifva undersökta.

¹⁾ Rengger, 4.

²⁾ Rengger, 4. Guaraní-indianerne hafva mycket använt ordet *pará* vid benämningen af floder o. d., t. ex. Paraná (lik hafvet), Parahyba, och blott *Pará*, hvarmed man ännu i dag betecknar dels Amazonflodens södra arm, dels en derintill och till hafvet gränsande provins af Brasilien.

Förutom försöket att påfinna en sydvästlig genomfart till Indien och den kända spanska girigheten, medverkade äfven tvänne andra orsaker, af social och religiös natur samt af stor betydighet, till koloniseringen af det land, hvars äldsta historia är föremålet för denna afhandling; åtminstone hafva dessa sista orsaker mäktigt påskyndat upptäckten och bidragit till landets snara kolonisering, oaktadt man blef sviken i sin förhoppning om att derstädes finna ädla metaller. Dessa båda orsaker äro: de stora sociala förändringar, som med 15:de århundradets slut och det sextondes ingång timade i Spanien, samt den fromma omvändningsifver och det religionsnit, parade med ett romantiskt sinne, som utmärka den tidens spanjorer, och som på ett så förunderligt sätt gå hand i hand med deras icke obetydliga råhet och okunnighet samt vinningslystnad. Hade icke de mohriska krigen i Spanien med Granadas eröfring vid denna tid tagit ett slut, och landsfreden på Hallön sålunda hade blifvit tryggad, hvarigenom ett stort antal gränder bevektes till att afskeda sina krigarföljen, hade säkerligen aldrig Sydamerikas upptäckare kunnat finna ett tillräckligt antal djerfva, oförskräckta och ihärdiga följeslagare. Att det religiösa elementet skulle spela en icke obetydlig roll vid det spanska Amerikas kolonisering i allmänhet, är lätt att förvänta, då till och med det spanska hofvet ansåg sig höra anhålla om påfvens donation af alla länder, som af spanjorer hade blifvit upptäckta eller framdeles kunde komma att blifva det. Såsom bekant är, skeddde denna donation genom Alexander VI:s bulla af 1493, till hvilken på samma gång en gränslinje¹⁾ (*linea de marcación*), gående 100 mil vester om Azorererna, uppdrogs emellan de spanska och portugisiska kolonierna.

1) Humboldt (*Kosmos II*, 223. Svenska Öfvers.) har visat, att trohigen har denna politiska gräns genom Colombes medverkan blifvit förlagd till just 100 mil vester om Azorererna, enär den sednare trodde sig derstädes hafva upptäckt en fysisk gränslinje emellan den gamla och nya kontinenten, framför allt emedan han der hade funnit en magnetisk curva utan afvikelse — en för Colombo och hans samtida helt oöfriad tilldragelse.

Det följande året flyttades denna gräns vid traktaten i Tor-desillas till 575 mil vester om nyssnämnda öar, hvarigenom Paraguay, vid dess sedermera skeende upptäckt, blef en spansk gränseprovins mot det portugisiska Brasilien, hvilket förhållande icke varit utan inflytande på Paraguays framtida politiska betydelse och historia. Spanska hofvet hade såsom skäl till sin begäran hos påfven anført den åtrå det hyste att utbreda den christna religionen, och uti bullan blef denna orsak nämnd såsom den förnämsta af dem, hvilka hade bragt påfven att taga sitt beslut ¹⁾. Derför medsändes ock på upptäcktsresorna andlige, hvilke skulle omvända hedningarna, och 1509 nedsattes en kommission af de anseddaste spanska jurister och andliga, som uppgjorde ett formulär, enligt hvilket de nyupptäckta länderna skulle tagas i besittning ²⁾. Ehuru vi icke hafva funnit det någorstädes omtaladt, att detta formulär äfven användes vid Paraguays besittningstagande af spanjorerna, så är dock ingen anledning att förmoda motsatsen, fastän eröfrarne af detta land troligen aldrig lade den vigt på dess bokstafliga innehåll, som det hade skett i andra spanska kolonier, hvarigenom det ock härstädes icke gaf förevändning till dylika mordbragder som på andra ställen ³⁾. Eröfrarchefernas önskan att gifva sina företag en religiös anstrykning synes deraf, att de nästan alltid gåfvo åt sina nybyggen namn af religiös betydelse; så

¹⁾ *Robertson*, I, 149.

²⁾ *Robertson*, II, 21—22, not. 25. *Eichhorn*, V, 247. Detta formulär, af det mest egendomliga slag och innehåll, börjar med verldens skapelse, syndafallet och återlösningen, kommer derefter till Petri primat och öfverflyttandet deraf till påfvorna, till den påfliga skänken af det nyupptäckta landet åt Ferdinand och Isabella, samt slutar med en uppmaning att underkasta sig dessa regenter och omvända sig till christna läran, hvarom icke skulle de motsträfvige tvingas med eld och svärd. De medföljande andlige skulle, sedan formuläret blifvit uppläst, framställa christna religionens hufvudsanningar.

³⁾ Så blef Incas otillfredsställande svar på den trolöse Pizarros, genom dominikanermunken Valverde gjorda, framställning af detta formulär den skenbara anledningen till de oerhörda grymheter, som den förre tillät sig i Perú. *Robertson*, III, 212—217.

t. ex. benämndes det första nybygget i La Plata-länderna San Espiritu, och det första i Paraguay Ciudad de la Nuestra Señora de la Asuncion ¹⁾. Först med jesuiternas ankomst till landet, i slutet af 16:de århundradet, var det dock, som de andlige *omedelbart* utöfvade ett större inflytande på Paraguays kolonisation.

I likhet med alla andra sydamerikanska länder, med undantag af Perú, har Paraguay icke någon historia före landets upptäckande af spanjorerna. I detta hänseende, såsom i så många andra, står den s. k. nya kontinenten i skarp motsats mot den gamla; hvilket förhållande Humboldt har med följande ord träffande karakteriserat: "In China und Japan werden diejenigen Erfindungen als neu betrachtet, welche man nur seit zwei Jahrtausenden kennt; in den Kolonien der Europäer hingegen scheint ein Ereigniss unmässig alt, wenn es bis zur Epoche der Entdeckung von Amerika hinaufreicht." Icke en gång några minnesmärken af en långt för detta undergången kultur finnas i Paraguay, och så vidt bekant är, hafva infödingarne derstädes aldrig egt några historiska traditioner. Paraguays äldsta historia börjar sålunda samtidigt med Europas nyare, och vi skola nu öfvergå till en berättelse om den första kända tilldragelse af vigt, som möter oss inom densamma, nämligen landets upptäckande och första bebyggande af européer.

Sedan Colombo förgäfves i vestlig riktning hade sökt en väg till Indien; sedan genom de tätt på hvarandra följande upptäckterna både i norra och södra Amerika man hade lärt sig inse det nyfunna landets meridionala utsträckning, samt slutligen och framför allt sedan genom Balboas upptäckt af Stilla Hafvet 1492 det hade blifvit rätt tydligt, att Amerika utgjorde en egen, på alla sidor af hafvet om-

1) Colombos hufvudidée under hans sednare lefnadsår skall till och med hafva varit att uppfylla bibelns och kyrkofädernas profetior, samt att samla penningar till den heliga grafvens eröfrande; på tre år trodde han sig kunna framskaffa en tillräckligt stor summa. — Cortez's fanor burö ett kors med omskrift: *Sub hoc signo vinces!* Roscher, 48. Robertson, III, 15.

gifven, kontinent, så började spanjorerne tänka på en syd-vestlig genomfart.

I akt och mening att uppsöka en dylik, lemnade *Juan Diaz de Solis* i September 1513 Spanien ¹⁾. I följande Januari månad befann han sig utanför den del af Brasiliens kust, hvarest nu för tiden Rio Janeiro ligger ²⁾. Derifrån fortsatte han resan längs kusten och kom till mynningen af en stor flod, som han kallade Rio de Solis, men hvilken infödingarne benämnde Paraná Guazú (den stora, hafvet liknande, floden) ³⁾. Denna var den sedermera så kallade Rio de la Plata, hvars upptäcktsår sålunda infaller 1516 ³⁾. Solis kom aldrig längre än i mynningen af Rio de la Platas vattendrag ⁴⁾. Han gick i land på flodens östra sida, i den nuvarande republiken Uruguay, men blef öfverfallen och mördad af de derstädes boende vilda charrua-indianerna ⁵⁾. — *Magelhaen*, stadd på den upptäcktsresa, som har gjort hans namn så ryktbart, inlopp år 1520 äfven i Rio de la Plata, men då han fann, att han påträffat en flodmynning och icke ett sund, lyfte han snart ankare och fortsatte sin väg åt söder ⁶⁾.

Upptäckten af den egentliga Rio Paraná samt af floden och landet Paraguay var förbehållen åt den berömda sjöfaren *Sebastian Cabot* eller *Gaboto* ⁷⁾. Denne erhöi af Spa-

1) *Azara*, II, 340. *Mansfield*, 429.

2) *Mansfield*, 429.

3) *Kottenkamp*, I, 484, säger enligt *Herrera*, år 1514; *Berghaus*, *Woodbine Parish*, m. fl. har 1513; *Alcedo* har i del. I, s. 281, årtalet 1516, men i IV, 243, år 1515.

4) D. v. s. han framträngde icke utöfver den del af detta vattendrag, som företrädesvis bär namnet Rio de la Plata, och som bildas genom floderna Paraná och Uruguays förening med hvarandra.

5) *Azara*, II, 340. *Parish*, I, 1. *Andrée*, 1.

6) *Kottenkamp*, I, 484. *Mansfield*, 429.

7) Hans fader var venetianaren Giovanni Cabot, som hade nedsatt sig i Bristol. Sjelf föddes och uppfostrades Sebastian i England. I sällskap med denne sin fader samt en broder upptäckte Sebastian, i engelsk tjänst, år 1497 ett land, som han kallade Tierra de los Bacallaos (*Humboldt*, *Kosmos*, II, 255), af den stora mängd fisk, som fanns vid dess kuster, och som infödingarne kallade *bacallaos* (ka-

niens dåvarande konung, Carl I, ledningen öfver en expedition, som genom Magelhanska Sundet skulle begifva sig till Ostindien. Anländ till Brasiliens kust, blef han af en eller annan orsak ¹⁾ föranledd att inlöpa i Rio de la Plata. I Maj 1527 inseglade Cabot i den sydligaste af Paranas många utloppsarmar, i den s. k. Boca de las Palmas. Indianerne framkommo dervid, samt blickade med rädsla och undran på segelfartygen och männen med ett för dem så fremmande utseende. Kommen till Rio Terceros (då för tiden kallad Carcarañal) mynning ²⁾, kastade han ankare, steg i land, och finnande trakten angenäm och infödingarna (carrará- och timbú-indianerna) fredliga, anlade han här en skans, som han kallade *San Espiritu* — spanjorernas första nybygge i dessa trakter. Härifrån begaf sig Cabot d. 22 December 1527 på upptäcktsresa uppför Paraná, ända till dess

beljo); hans engelska besättning kallade landet New-Foundland. Efter Henrik VII:s död, kallades han af Ferdinand Catholicus till Spanien, och blef af honom nämnd till medlem af det Indiska Rådet. Då han efter den sistnämnda regentens död hade återvänt till England, blef han af Henrik VIII utsänd, för att upptäcka en nordvestlig genomfart. På denna expedition tyckes han hafva inlupit i Hudsons Bay. Ånyo anländ till Spanien, utnämndes han 1518 till "*el honoroso y arduo empleo de Piloto Mayor del Reino.*" *Parish*, 1, 2. *Mansfield*, 450. Sedan Cabot återkommit från sin upptäcktsresa till Rio de la Plata, begaf han sig ännu en gång till England, der han 1555 var föreståndare för det s. k. Ryska Handelskompagniet och gaf tanken på en nordostlig genomfart omkring Ryssland. *Jmfr. Eichhorn*, V, 49.

¹⁾ Anledningarna uppgifvas olika. *Azara* och *Kottenkamp* hålla för troligt, att Cabot till följd af den underrättelsen, som han vid Brasiliens kust skall hafva erhållit, att det i La Plata-trakterna skulle finnas mycket guld och silfver, afsigtligt åsidosatte expeditionen till Ostindien, för att i Amerika förskaffa sig ädla metaller. *Parish*, *Andrée* och *Mansfield* säga deremot, att han af ett mot honom utbrutet myteri varit tvungen att uppgifva sin resas mål, men att han och ett par hundra af hans följeslagare, som förblifvit honom trogne, önskande att icke tombändte återvända hem, begäfvu sig på upptäcktsfärder längs Sydamerikas kust och att de derunder påträffade den af Høllis och Magelhaen förut besökta floden.

²⁾ Ungefär vid 32° 50' s. b.

de små vattenfallen i närheten af ön Apipé¹⁾ hindrade honom från att vidare framtränga. I Mars 1528 vände han därför om utför Paraná till Rio Paraguays utlopp i den förra floden, och seglade derefter uppför Paraguay till Vermejos mynning²⁾, hvarest han blef öfverfallen af de utmed Rio Paraguay boende payaguá-indianerna. Dessa slog han på flykten, dock icke utan mansspillan äfven å spanjorernas sida. Här af bevektes indianerna till att ingå fred, och handel och varuutbyte inleddes. Till européernas stora förvåning och glädje framförde nu infödingarne guld- och silfversaker, som de, enligt deras egen utsago, under ett ströftåg till ett långt i nordvest beläget land hade hemfört såsom krigsbyte, hvilket land af dem utmålades såsom ytterst rikt på ädla metaller, mäktigt och till en viss grad civiliseradt. Cabot, som nu trodde sig hafva upptäckt rätta vägen till det, redan af mexicanerna omtalade, rika Perú, var dock ingalunda beredd på en dylik landtexpedition, som i alla händelser var ett vågstycke, utan vände därför om till San Espiritu, hvarifrån han hemsände till Spanien några officerare, som medförde en del af de tillhytta guld- och silfverprydnaderna samt några guaraní-indianer från Paraguay, hvilka skulle gifva kejsaren sin hyllning. — Den förste europée, som besökte Paraguay, var sålunda Sebastian Cabot år 1528, och icke Solis, hvilken uppgift ofta nog skyldrar i geografiska och historiska arbeten³⁾. — Ehuru Cabots sändebud af Kejsaren

1) Vid 27° 27' s. b. och 59° v. l.

2) Vid 26° 54' s. b. (*Azara*).

3) Så t. ex. förekommer den hos *Ungewitter* och *Eichhorn*, och grundar sig derpå, att nästan alla författare oriktigt tillägga hela La Plata-landet namnet Paraguay, till hvilken oriktighet vi längre fram skola återkomma. *Eichhorn* (V, 239) begår dessutom det stora geografiska misstaget, att identifiera Rio de la Plata och Rio Paraguay, så att han låter Solis icke allenast upptäcka landet Paraguay utan äfven floden. Likaså får man se i flera arbeten, der Cabot ganska riktigt angifves såsom Paraguays upptäckare, icke sällan 1526 uppgifvas såsom upptäcktsåret, t. ex. hos *Aleedo* och *M'Culloch*; men enligt *Azara*, II, 542, anlände Cabot först 1527 till La Platas mynning, så att 1526 aldrig kan blifva upptäcktsåret, äfven om man skulle gifva hela La Plata-landet benämningen Paraguay.

emottogos välvilligt, så bidro dock en mängd omständigheter, förnämligast att Frans Pizarro redan i Maj 1528 hade personligen infunnit sig vid spanska hofvet, för att aflägga berättelse om sin 1526 gjorda upptäckt af Perú ¹⁾, dertill att Carl I icke kunde och ville understödja Cabots planer i La Plata-länderna. För den sednare återstod därför intet annat än att återvända till Spanien, der han efter en fem-årig frånvaro inträffade 1550 ²⁾.

Redan förut är antydt, huru stort inflytande spanjorer-
nas lystnad efter ädla metaller har utöfvat på deras amerikanska besittningars koloniserande i allmänhet, och äfven särskildt på Paraguays. Detta metalljägtande visar sig dock på ett helt annat sätt, uppträder under en annan form, i det sistnämnda landet än i de öfriga spanska kolonierna. I Perú, i México o. s. v. visste man med full säkerhet att det fanns ädla metaller, och man gjorde allt för att tillgodogöra de befintliga grufvorna, med förbiseende af allt annat ³⁾. De spanjorer, som anlände till dessa trakter, hade för afsigt att derstädes stanna, enär de hade utsigt att der rikligen skörda. I Paraguay deremot, hade man väl af infödingarna tillbytt sig småsaker af guld och silfver, men dessa, visste man, hade kommit från ett långt derifrån beläget land; infödingarne i La Plata-länderna kände intet enda ställe i deras eget land, der ädla metaller funnos — och ännu i

1) *Parish* (I, 9) säger härom: "Pizarro, ademas venia no á pedir, sino á ofrecer auxilio, para la prosecucion de sus descubrimientos; circunstancia de gran valia para Carlos V, cuyo exhausto tesoro mal podia contribuir en ese tiempo con auxilios pecuniarios al fomento de una expedicion tan apartada, mientras que por el contrario los mensajeros de Gaboto, no hallándose en estado de hacer semejantes proposiciones, venian á solicitar un apoyo á expensas del gobierno, que no era probable pudiesen obtener de otro modo."

2) Jmfr. *Alcedo*, IV, 243. *Azara*, II, 541—547. *Kottenkamp*, I, 483. *Parish*, I, 3—10. *Andrée*, 2—6. *Mansfield*, 450—452.

3) Denna spanjorerernas, af Roscher så kallade *metallomani*, har föranlett *Heeren* (sid. 35) att i sin indelning af kolonierna upptaga *bergsbrukskolonier* såsom en särskild klass. I sednare tider har *Roscher* (sid. 3 ff.) uppträdt deremot.

denna dag har man derstädes icke påträffat några dylika. Icke destomindre äggades spanjorernas nästan romantiskt äfventyrliga vinningslystnad vid åsynen af det guld och silfver, som Cabots sändebud hemförde. Oaktadt man icke väntade sig, att finna några rikedomar i sjelfva det af Cabot upptäckta landet, så betraktade man det likväl såsom ingången eller förgården till ett der bakom liggande af ädla metaller uppfyllt land, ett verkligt *el Dorado*. Just genom detta obestämda uppjagades inbillningen till en oerhörd höjd, man var blind för alla med en expedition förknippade faror, och ansåg nästan omöjligt, att icke ens företag skulle lyckas ¹⁾. Den flod, förut kallad Rio de Solis, på hvilken man skulle färdas till "det förlofvade landet", erhöll nu först benämningen Rio de la Plata (Silfverfloden) ²⁾, och man beredde sig till att bekriга *el Rey Plataneo* (Silfverkonungen), såsom herrskaren i det obekanta silfverlandet i folkets mun benämndes ³⁾. Ännu mera stegrades äfventyrsandan och guldfiebern vid underrättelsen om Perús eröfring af Pizarro och den oerhörda skatt, som han derefter öfversände till Spanien. Spanjorer af alla klasser, kanske förnämligast de högsta, ville nu till Amerika, för att erhålla del i det rika bytet; "adelsmän af högsta rang och alla grader", säger Parish ⁴⁾, "trängdes om att erbjuda kronan sin tjänst, och utbådo sig såsom en gunst att få på egen bekostnad utrusta fartyg för de nyupptäckta länderna." Deri ser man en väsendtlig skillnad

¹⁾ *Robertson*, (II, 29—30) omtalar ett särdeles märkligt exempel på spanjorernas romantiska sinne under upptäckternas tidevarf. Floridas upptäckare, Ponce de Leon, skall nämligen hafva blifvit föraneldd till sin upptäcktsfärd förnämligast af en i Porto Rico gängsesägen, att på en af Bahamä-öarna en källa skulle finnas af den underbara egenskapen att gifva ungdom och styrka åt alla, som badade sig i densamma. Han och hans följeslagare lära och mycket sorgfälligt hafva undersökt dessa öar. "Spanjorerne", tillägger *Robertson*, "trodde sig vara flyttade till förtrollade länder, och sedan de sett så mycket underansvärdt, så var intet så sällsamt, att de i första hettan af deras beundran ansågo det för otroligt."

²⁾ *Asara*, II, 347. *Rottenkamp*, I, 485. *Parish*, I, 7—8.

³⁾ *Page*, 156.

⁴⁾ I, 11.

emellan den spanska guldfebern då för tiden och den europeiska i våra dagar, af hvilken sednare nästan endast folk ur de s. k. arbetareklasserna angripes. Och äfven sedan Perús eröfring hade blifvit i Januari 1534 känd i Spanien, och oaktadt man hade all anledning att förmoda, att detta land var detsamma, hvarom Cabot erhållit underrättelse, så förblef likväl ännu under en lång tid åtrån att komma till Perú den ledande bevekelsegrunden för La Plata-conquistadorernas företag, hvarpå man nedanföret skall erhålla flera bevis. I allmänhet skydde nämligen conquistadorerne ingalunda att föra blodiga krig sinsemellan och aftvinga hvarandra lösepenningar ¹⁾).

En upptäcktsexpedition till La Plata-länderna, större än någon föregående, som hade lemnat Spaniens kuster, utrustades därför under befäl af don *Pedro de Mendoza*, och på hans bekostnad. Don Pedro, hvilken förut hade deltagit i de italienska fälttågen ²⁾ och sedermera beklädt ett högt embeta vid Carl 1:s hof, blef af den sednare utnämnd till guvernör öfver La Plata-länderna, med titeln *adelantado*. I Augusti 1534 lemnade denne Sevilla och nådde Rio de la Plata i Januari det följande året. Hans första göromål blef nu att uppbygga en med befästningar försedd ort, både för att derigenom kunna skydda sitt folk mot de kringboende querandí-indianerna, och på det att han måtte erhålla en fast och säker utgångspunkt för de påtänkta expeditionerna till det inre af landet. Till detta ändamål lade Mendoza d. 2 Febr. 1535 grunden till en stad, som han till dagens och det helsosamma klimatets ära kallade *Puerto* (hamn) *de Santa Maria de Buenos Aires*. Snart började lifsmedel att tryta,

1) Såsom de mest framstående exemplen må vi anföra: Alvarados, guvernör i Guatemala, infall i Quito, hvarifrån han ej aftogade, förr än han erhållit en betydlig penningesumma (*Parish*, I, 23); Almagros och Pizarros bekanta strider.

2) Ett karakteristiskt drag för dessa tider är, att Mendoza, som i de italienska krigen och framför allt vid Roms plundring hade riktat sig, använde nu det sålunda förvärfvade röfvet på en expedition, som i grunden gick ut på nytt rof och nya plundringar. *Kottenkamp*, I, 496.

samt derigenom hungersnöd ¹⁾ och sjukdomar inställa sig, på samma gång som indianernas anfall blefvo tätare. Man måste derföre utsända smärre afdelningar, för att söka anskaffa lifsförnödenheter. En dylik afdelning, som seglade uppför Paraná, anfördes af don *Juan de Ayolas*, hvilken åtföljde expeditionen i egenskap af *alguacil mayor*, d. v. s. proviant- och polismästare. Denne framträngde till det ställe, der Cabot hade anlagt skansen San Espiritu, men denna hade redan 1552 blifvit af indianerna förstörd, och dess besättning dödad. Då infödingarne i denna trakt, timbú-indianerne, visade sig välvillige emot Ayolas, såsom de hade varit mot Cabot, så anlade den förre i närheten af det förstörda San Espiritu en ny skans, *Corpus Christi* eller *Buena Esperanza*. Efter Ayolas's återkomst till Buenos-Aires, beslöt Mendoza att med största delen af sitt folk begifva sig till den nyanlaggda skansen, då det derstädes bland de majsodlande timbúerna tycktes vara bättre utsigter för provianteringen. Mendozas folk hade af hunger, sjukdomar och krig så samman-smält, att af 2,600 man, som med stolt hållning lemnat Spanien, återstodo nu efter ett års förlopp knappt mera än 600. Aulände till Corpus Christi, afsändes Ayolas, åtföljd af omkring 300 man, uppför Paraná, med uppdrag att undersöka, huruvida det var möjligt att på denna väg nå Perú. Ett år förlöt derefter, och Ayolas var likväl ännu ej återkommen. Då beslöt den på sina innerligaste förhoppningar svikne, samt till följd af så många motgångar till själ och

1) Tysken *Schmidel*, hvilken såsom soldat medföljde Mendozas expedition och sedermera tjänade under Yrala, har skrivit ettzärte öfver La Plata-ländernas upptäckt och eröfring, och hvori han på följande sätt skildrar hungersnöden i Buenos-Aires. "Viele starben von Hunger, und die Noth war so gross, dass das Pferde-fleisch nicht mehr ausreichte. Drei Spanier hatten ein Ross gestohlen und heimlich verzehrt. Der Diebstahl wurde entdeckt, man brachte die Leute auf die Folter und richtete sie hin. Drei andere Spanier schnitten den am Galgen Hängenden die Beine ab, rissen ihm auch noch andere Stücken Fleisch vom Leibe und assen sich davon in ihrer Hütte satt; ein anderer verzehrte gar den Körper seines Bruders, der in Buenos-Aires gestorben war." Jmfr. *Andrée*, II.

kropp krossade, Adelantadon att återvända till Europa. Han inskeppade sig verkligen, men dog år 1537 under öfverfarten¹⁾. Innan Mendoza lemnade La Plata, hade han dock på Ayolas öfverflyttat sin fullmakt och för honom utfärdat hemliga instruktioner, efter hvilka han skulle handla. Ayolas skulle, enligt dem, med alla spanjorerna gå uppför floden så långt som möjligt, på ett passande ställe under vägen kvarlemna en besättning, för att såmedelst underhålla förbindelse med Rio de la Plata, och derefter söka framtränga tvärs igenom kontinenten till Stilla Hafvets kust. "Detta förslag", säger Woodbine Parish²⁾, "var alltför vanvetligt äfventyrligt, för att det icke äfven till sina följder borde hafva blifvit det, men det tyckes utvisa det mål, hvartill Mendoza i sjelfva verket sträfvade." Meningen med dessa order var att Ayolas skulle stöta på vare sig Almagro i Chili eller Pizarro i Perú. I så fall borde han ingå i vänskapliga underhandlingar med de sistnämnda conquistadorerna, men hålla sin egen krigsstyrka väl samlad och icke aftåga förr, än man till honom hade utbetalt en löspenning af 150,000, eller i värsta fall, 100,000 *ducados de oro*. Denna plan kom dock aldrig att till fullo genomföras³⁾.

Ayolas hade emellertid begifvit sig uppför Paraná och Rio Paraguay till det ställe, som kallas Angostura⁴⁾, emedan den sistnämnda flodens stränder här betydligt närma sig hvarandra. Här blef han anfallen af payaguäerna, samma indianstam, som ungefär vid samma ställe hade hindrat Cabot från att vidare framtränga. Med en förlust af 15 man slogo dock spanjorerna sig igenom. En ännu svårare strid väntade dem likväl snart. Då de hade framträngt ett stycke

1) *Andrée*, s. 14, skildrar Mendozas dödsstund såsom ganska ynkelig: "er hatte Mangel an Lebensmitteln, genoss Fleisch von einem kranken Hunde, verfiel in eine tobende Wuth, und hauchte nach einem heftigen Anfall sein Leben aus."

2) I, 25.

3) Jmfr. *Alcedo*, I, 282, 284. *Azara*, II, 547—552.; *Kottenkamp*, I, 486—487. *Parish*, I, 14—25. *Andrée*, 6—15. *Mansfield*, 454.

4) Vid 25° 38' 5" s. b. (*Azara*).

norr om Angostura, kastade de ankare i en liten bukt af Rio Paraguay, i afsigt att af traktens guarani-indianer tillhandla sig lifsmedel. Men desse förklarade i stället krig. Ayolas beslöt då att föra sitt folk i land och leverera drabning, ty lifsmedel måste han på ett eller annat sätt hafva, vare sig på fredlig eller krigisk väg. Striden blef blodig och hårdnackad. Spanjorerna segrade väl slutligen, men först efter en förlust af 60 man, hvilket icke vill säga litet för en så ringa skara, som den, öfver hvilken Ayolas förde befälet. Att motståndet måste hafva varit häftigt å indianernas sida är tydligt, då man ihogkommer deras nakna kroppar och ofullkomliga vapen, samt spanjorernas skjutgevärf och strategiska öfverlägsenhet. Indianerne bevektes af detta nederlag till fred, och framskaffade lifsmedel. I de besegrade infödingarnas land på Paraguay-flodens venstra strand uppförde nu, 1556 ¹⁾, Ayolas en skaus, som han till minne af den nyssnämnda segerdagen, den 15 Augusti eller jungfru Marias himmelsfärdsdag, kallade *Fuerte de la Nuestra Señora de la Asuncion* ²⁾, kring hvilken skaus så småningom upp växte en stad, som länge var sätet för en spansk guvernör och i denna dag är republiken Paraguays hufvudstad ³⁾.

I början af år 1557 lemnade Ayolas sin nya anläggning, hvarest han kvarlemnade en besättning. Kommen till 21° s. b., landsteg han och tågade i nordvestlig riktning

1) Oriktigt hafva McCulloch och "Pronouncing Gazetteer" uppgifvit 1555, och Mansfield, s. 454, 1557, såsom Asuncions grundläggningsår; då deremot både Alcedo, I, 166; Azara, II, s. 517, 535, Kengger, s. 86; och Page, s. 156, säga 1556, hvilket årtal efter all sannolikhet är det rätta. Vi må endast påminna: att Mendoza tyckes hafva begifvit sig från Buenos-Aires till Corpus Christi i första hälften af 1556, och att Ayolas först derefter begaf sig på sitt upptäcktsresa) att Mendoza dog redan 1557 efter öfver ett års förlopp från Ayolas's afåg, samt att troligen icke mera än ett par månader kunnat förgå från Ayolas's afresa från Corpus Christi till hans grundläggande af Asuncion.

2) Vid 28° 15' 40" s. b. och 40° 1' 4" v. l. (Azara).

3) Jmf. Azara, II, 552—555. Kottenkamp, I, 487—488. Mansfield, 454.

mot Perú, sedan han gifvit befallning åt don *Domingo Martínez de Yrala* att med fartygen i sex månader afvakta hans återkomst. Men hvarken Ayolas eller någon af hans följeslagare på detta tåg återsåg Asuncion. Yrala väntade nämligen öfver sex månader, men måste derefter begifva sig till Asuncion, för att anskaffa lifsmedel. Under denna Yralas frånvaro anlände Ayolas till Rio Paraguay, och då han icke fann Yrala, fortsatte han sitt tåg längs flodstranden, men blef derunder omringad och jemte allt sitt manskap dödad af payaguá-indianerna. Då Yrala, efter att hafva inskeppat nya förråder af lifsmedel, återkom till sin post, erhöil han derför af en indian underrättelsen om Ayolas's sorgliga öde, hvarför ock nu för honom sjelf ej återstod annat än att draga sig tillbaka till Asuncion. — Under det dessa tilldragelser timade i Paraguay, hade ett par med lifsförnödenheter och 200 krigare samt några franciskanermunkar försedda fartyg ankrat i Buenos-Aires's hamn, samt medfört en kunglig skrifvelse, enligt hvilken, i händelse af Ayolas's död, nybyggarne och soldaterna skulle sjelfve välja en guvernör. *Francisco Ruiz Galan*, hvilken af Mendoza blifvit utnämnd till befälhafvare öfver den i Buenos-Aires qvarlemnade besättningen, ansåg sig hafva starka skäl att förmoda, att Ayolas verkligen på ett eller annat sätt omkommit, och begaf sig i följd deraf med en del af sitt folk till Asuncion. Knappt hade han dit anländt, förrän Ayolas's redan anade död blef full visshet vid Yralas återkomst. Man beredde sig då till guvernörsväl, och detta föll i Aug. 1558 på *Martinez de Yrala*, hvilken erhöil titeln *capitan general del Rio de la Plata*¹⁾. Den nye guvernören sände genast bud till de i Buenos-Aires ännu qvarvarande spanjorerna, med befallning att de skulle öfverflytta till Asuncion. Här voro sålunda alla spanjorer i dessa trakter församlade — de i Corpus Christi hade redan förut begifvit sig till Buenos-Aires —, och vid den mönstring, som Guvernören höll, befanns deras

¹⁾ I strid med öfriga författare, på hvilkas arbeten vi hafva egt tillgång, uppgifver *Alcedo*, att Ayolas skulle först 1559 hafva omkommit.

antal vara omkring 600 man¹⁾. Alla öfriga spanska nybyggen i La Plata-länderna voro öfvergifna, det yngsta Asuncion stod ensamt kvar, det var nu medelpunkten för det spanska väldet i dessa trakter, och höjde sig snart under en kraftfull styrelse till en stad af ganska stor vikt och betydhet.

Hitintills, hafva vi sett, hade conquistadorernas företag i allmänhet strandat genom okloka mått och steg, genom landets på stora sträckor öde och okultiverade tillstånd samt framför allt genom de till antalet spanjorerna så betydligt öfverlägsna indianernas ofta härdnackade motstånd och anfall. Bättre tider inbröto med Yralas öfvertagande af guvernörskapet. Denne, i Paraguays historia särdeles ryktbare man, förtjenade i många afseenden sina landsmäns förtroende. Han var en utmärkt krigare — om hans taperhet voro underbara berättelser i omlopp, klok och beräknande i sina företag samt en gladlynt och trofast kamrat. Oaktadt sin ganska framskridna ålder ledde han med kraftfull och verksam hand koloniens angelägenheter och styrelse. Framför allt sökte han att förskansa Asuncion så, att spanjorerna skulle kunna under alla tider derstädes hafva en säker tillflyktsort. Dessutom indelade han staden i kvarter, lät uppbygga en kyrka och andra offentliga byggnader, samt lade grunden till en ganska god municipalförvaltning.

Spanjorernas belägenhet i Asuncion var utan all jemförelse bättre än i Buenos-Aires. Här var ingen brist på lifsförnödenheter. Guaraní-indianerne i Paraguay voro mindre råa än de vilda querandí-indianerne på Pampas. De förre lefde ej blott af jagt och fiske utan voro äfven något åkerbrukande.

Tillsamman med de s. k. cariberne utgöra guaranierna en af de tre hufvudstammar, i hvilka den om Sydamerikas ethnografi så förtjente Alcide d'Orbigny indelar denna kontinents urinfödingar. Deras stamland anses södra Brasilien

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 354—358. *Kottenkamp*, I, 488. *Parish*, I, 25—27. *Andrée*, 16. *Mansfield*, 453.

och Paraguay hafva varit ¹⁾). Derifrån företogo de vidsträckta vandringar och utbredde sig i nästan alla väderstreck, dock förnämligast åt norr. Nationens hufvudmassa finner man sålunda slutligen utbredd från Atlantiska Havets kust till floderna Paraguay och Paraná, emellan 34° s. b. och equatorn. Öfver denna rymd bodde dock icke guaranierne med uteslutande af alla andra indianstammar, ty flera smärre dylika voro af dem kringlutna. Å en annan sida finner man flera spår af dem äfven utom de nyss angifna gränserna. Guaraní-kolonier påträffades vid eröfringen vid Orenocos stränder, på Cumanás slätter, i Guyana, på Antillerna samt äfven vester om Rio Paraguay och Paraná; de redan omtalade carcará- och timbú-indianerne t. ex. voro guaraníer ²⁾). En af de sista vandringar, som de företogo, infaller under Sydamerikas historiska tid. Omkring 1541 skola nämligen vid pass 4000 guaraníer hafva brutit upp från Paraguay, tågat genom Gran Chaco, och efter en färd af öfver 100 geogr. mil under namnet chiriguano nedstätt sig vid de bolivianska Andernas östra fot ³⁾). Namnet guaraní — en förändring af ordet *guarini*, krig, krigare, hvilket under andra former återfinnes i orden *calebi*, *cariná*, *carini*, *caribi*, allt blott mera förändrade former, som tillades dem af nationens stammar, hvilka berömde sig öfver att ega det mesta krigiska modet ⁴⁾), tillhörde i början blott vissa stam-

¹⁾ Berghaus, *Jordens Folkslag*, I, 507, 509.

²⁾ Jmfr. Azara, II, 33—34. Rengger, 101. Berghaus, I. 506. Demersay, 8. Såsom ett exempel på guaraniernas forntida stora utbredning må anföras, att i Brasilien, hvarest nu för tiden desse indianer dels hafva dött ut, dels hafva blifvit uppblandade med andra indianelementer och med européer, deras språk likväl ännu i denna dag kallas *lingua geral* (det allmänna språket).

³⁾ Berghaus, I. 509.

⁴⁾ Berghaus, I. 506. P. de Angelis, i sitt stora arbete, *Coleccion de Obras y Documentos relativos a la Historia antigua y moderna de las Provincias del Rio de la Plata*, härleder deremot *guaraní* från *gua* målning, *ra*, fläckad, fläckig, och *ni* pluralisändelse; enligt orden ”de af målningar fläckade”; jmfr. Demersay, s. 11. Denna härledning tyckes vara något sökt, och hvad pluralisändelsen *ni* beträffar, så påstår Berghaus, I, 520, att en dylik icke finnes i språket.

mar af denna stora nation, ty den var delad i en mängd smärre stammar eller border, den ena oberoende af den andra, af hvilka hvar och en hade sitt särskilda namn, som dessutom ofta vid en caciques död eller ombytet af vistelseort förändrades ¹⁾, men i en sednare tid har guaraní blifvit namnet på hela folket och såsom sådant antaget i nästan alla språk ²⁾. Guaraniernas ³⁾ språk anses för att vara det rikaste af Sydamerikas indianska idiomer ⁴⁾; i många afseenden är det dock i sjelfva verket ganska fattigt, så t. ex. finnas icke mera än fyra räkneord ⁵⁾. Såsom nämnt blifvit, voro Paraguays guaraníer något åkerbrukande, de odlade majs, bönor, pumpor, batater, manioca och bomull, af hvilken sednare växt kvinnorna väfde tyger, ehuru mycket

1) *Azara*, II, 54. Han tillägger: "voilà l'origine de la multitude des noms que les conquérans donnèrent à la seule nation guarany. Par exemple, ils donnèrent aux guarany's les noms de mbguás, caracaras, timbús, tucagués, calebagnús, quiloazás, itatinés, tarcís, bombois, curupaitís, curumais, caaguás, garany's, tapés, chiriguanás, et encore d'autres." — (*Munck af Rosenschöld*, i *Vetenskaps-Akademiens Öfversigt för år 1848*, sid. 34, talar om *canguás* eller *indios monteses* såsom en särskild indianstam, men troligen äro dessa *canguás* icke annat än vilde, till christendomen icke omvände, guaraníer, ty *Rengger*, 115, omtalar, att *indios monteses* är i Paraguay den vanliga benämningen på vilda guaraníer).

2) Jmfr. *Berghaus*, I, 306.

3) *Berghaus*, I, 306, karakteriserar deras yttre, fysiska, kännetecken på följande sätt: "gulaktig färg, något blandad, med en högeligen ljusröd nyans. Medelstorleken 5 fot. Högeligen massiva former. Icke tillbakalutande panna. Fylligt, klotrundt ansigte. Kort, smal näsa. Smala näsborrar. Medelstor icke framstående mun. Tunna läppar. Ögonen stå ofta snedt och äro alltid dragna uppåt vid yttre vinkeln. Kindbenen äro icke mycket framstående. Vekliga drag. Bild physiognomi."

4) *Azara*, II, 58. En franciskanermunk, Luis Volaños, har öfversatt den spanska katechesen på guaraní-språket. Jesuiterne hafva till och med låtit trycka en ordbok och en grammatika deröfver.

5) Dessa äro *petei*, *mokoi*, *mbokapy*, *yrundy*; för att uttrycka 5 säga guaraníerne *petei-pó* (en hand), 10 *mokoi-pó* (två händer). Flera absoluta storheter finnas icke i det rena guaraní-språket, utan endast relativa, t. ex. *hetá*, mycket; *hetá-hetá*, en stor mängd; *ndipapohabi*, en oräknelig mängd. *Demersay*, 50.

grofva, hvarförutom de förstodo att bereda spritdrycker ¹⁾. Ett i jmförelse med pampas-indianerna sedligt och sällskapligt lynne var en gifven följd af deras bofasthet. Besinna vi derjemte, att ett bofast folk i allmänhet besegras lättare än ett nomadiserande, samt att guaraniérne, ehuru de till kroppsbildning, språk och seder voro ett folk, likväl icke utgjorde ett politiskt helt, att de voro sönderstyckade i ofta sinsemellan fiendtliga småstammar, hvilket förhållande naturligen skulle försvaga deras motstånd, så inse vi ock lätt att här, i Paraguay, voro utsigterna vida ljusare för en spansk koloni, än vid Rio de la Plata ²⁾.

Men icke allenast dessa nyssnämnda omständigheter, utan äfven andra, af kanske ännu större inflytande, bidrogo att göra spanjorernas ställning och värde fastare i dessa trakter. Vi hänsyfta här på de talrika äktenskapsförbindelser, som Yrala och hans soldater knöto med de infödda kvinnorna. Det var en på samma gång politisk och fysiologisk nödvändighet för dessa djerfva män att ingå dylika förbindelser med den folkstam, som de skulle underkufva. Ty å ena sidan var *deras* antal alltid underlägset deras fienders, och å andra sidan var vid alla tider antalet af de europeiska kvinnor, hvilka inflyttade till Paraguay, högst obetydligt. Demersay anmärker ³⁾, "att den amerikanska rasen förunderligt lätt lämpar sig för dessa inbördes blandningar med det europeiska blodet. Sålunda, under det att vissa fysiska egenskaper hos negern, t. ex. det ulliga håret, de tjocka och

1) Azara, II, 37. Panish, I, 29—50. André, 17.

2) I jmförelse med Buenos-Aires's enformiga, endast gräs och buskarter frambringande pampas, borde till koloniens bättre belägenhet i Asuncion äfven bidraga Paraguays yppiga rikedom på naturlster, som Hopkins (s. 501) med följande ord skildrar: "We have found the forests spontaneously producing every thing necessary for the comfort and luxury of mankind, from the beautiful cottontree that affords him clothing, to the colors, wich suit his fancy as a dye; and from the woods that furnish his ship and house, or ornament his *cevittoire*, to the herb that cures his sickness, or the incense that delights his olfactories."

3) Sidan 10.

utstående läpparna, vid croisering med européer ofta kvarstå utöfver fjerde generationen, så försvagas indianernas redan vid den första och försvinna merändels helt och hållet vid den tredje ¹⁾. Dessa förbindelser, i början väl af en oordnad beskaffenhet ²⁾ men med tiden legitimerade, blefvo utgångspunkten för och upprinnelsen till Paraguays närvarande hufvudbefolkning, de s. k. *paraguayos*, och ännu i dag talas i Paraguay af alla samhällsklasser guaraníspråket, nästan med uteslutande af spanskan. De barn, hvilka föddes af dessa blandade äktenskap, erhöilo samma politiska rättigheter, som deras fäder, buro dessas namn och ärfde deras förmögenhet. Vi se qvinnans milda inflytande och naturens egen röst hafva gjort sig gällande. Så småningom uppstod på detta sätt ett helt egendomligt förhållande emellan de segrande och de besegrade, emellan hvilka barnen af europeisk fader och indiansk moder utgjorde en talrik och vigtig föreningslänk ³⁾.

Många faror hade dock ännu kolonien i Asuncion att bestå från indianernas sida. Vi skola här omnämna en, kanske den största och märkvärdigaste. Ett år hade knappt förflutit, sedan alla spanjorerne hade nedsatt sig i Asuncion, förrän någre caciquer för de kringboende guaraní-indianerna anstiftade en farlig sammansvärjning, som gick ut på intet mindre än alla spanjorerernas mördande. Planen var klokt anlaggd. Indianerne voro nämaligen inbjudne att bevista de högtidligheter, hvarmed man i Asuncion beredde sig till att

¹⁾ Det är dessutom en, af *Benjamin Poucel* i "*Des emigrations européennes dans l'Amérique du Sud*" anförd, egendomlighet för den latinska rasens kolonier, att uppvisa talrika croiseringar emellan kolonisterna och urinfödingarna; då deremot den anglo-saxiska rasen har bibehållit sig oblandad såväl i Nya kontinenten som i Ostindien; jmf. *Demersay*, s. 11.

²⁾ *Azara*, II, 205, säger "Quelques-uns ne se contentèrent pas d'une seule, et en prirent plusieurs à-la-fois; car nous savons, entr'autres, que le chef principal qui était ce même Yrala, avait eu des enfans de sept indiennes qui étaient soeurs, comme il le déclare lui-même dans son testament, que j'ai lu."

³⁾ Jmf. *Parish*, I, 50—51. *Demersay*, 9—10. *Andrée*, 18.

fira påskveckan. De kunde sålunda utan fara att uppväcka några misstankar temmeligen talrikt infinna sig i staden, och på sjelfva långfredagen 1559 skulle mordgerningen för-siggå. Hemligheten blef strängt bevarad, spanjörerne anade ingen fara, långfredagen nalkades. Då kom en indiansk krigare, som älskade en guaraní-qvinnå, hvilken lefde tillsammans med en spansk officer, och besvor henne att fly med sig, ty stor fara var förhanden. Hon vägrade, och då af-slöjade han för henne hela mordplanen. Indianskan var slug, förstälde sig, tycktes vilja gå in på sin älskares önskan, och aflägsnade sig under förevändning att hemta sitt barn och några småsaker, innan hon flydde. Men hon begagnade sin bortovaro till att för spanjörerna yppa allt, hvad hon fått veta om sammansvärjningen, och återvände derefter till indianen, på det att hon icke hos honom skulle uppväcka någon misstanke. Guvernören tog genast alla erforderliga mått och steg, lät slå larm under förevändning af ett anfall af guay-curú-indianerna, och lät fasttaga de uppröriska caciquerna samt afträta dem på samma timma, som sammansvärjningen skulle hafva utbrutit. Den skyndsamhet, med hvilken Yrala hade undertryckt och tillintetgjort denna sammansvärjning, förskräckte så alla indianerna, att de tillskrefvo dess upptäckande en egendomlig öfvernaturlig makt hos de hvita männen, och fogade sig ock sedermera lättare under dessas välde ¹⁾).

Under det Yrala sålunda sökte att trygga spanjörernas ställning i Asuncion och fullborda Paraguays eröfring, hade don *Alvaro Nuñez Cabeza de Vaca* återkommit till Spanien från en långvarig fångenskap bland Floridas kannibal-indianer. Ingalunda afskräckt af den olyckliga utgången på Mendozas expedition, bevektes han, då man nu i Spanien med säkerhet ansåg Ayolas vara död, af sitt begär till verksamhet och äfventyr, att hos Kejsaren anhålla om *el adelantazgo del Rio de la Plata*, d. v. s. ståthällarskapet i La Plata-trakterna. Han erbjöd sig att använda på expeditionens utrustning icke

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 558. *Parish*, I, 51—52. *Andrée*, 18.

mindre än 8000 dukater. Kejsaren gick in på detta förslag, och snart voro 400 man och 46 hästar färdiga att inskeppas ¹⁾. Den 2 November 1540 afseglade de Vaca från Spanien, men fördröjde sig vid Canariska och Capoverdiska Öarna, hvarför han först i Mars månad 1541 anlände till ön Santa Catharina ²⁾ vid Brasiliens kust. Här anträffade han några spanjorer, som hade flytt från La Plata-trakterna, och erfor af dem, att Ayolas verkligen var död, att Buenos-Aires hade blifvit öfvergifvet, samt dess befolkning förflyttad till Asuncion. Föranledd af dessa underrättelser, beslöt han att icke längre fortsätta resan till sjös och att undvika den långvariga färden uppför Rio de la Plata och Paraná, hvilken ensam kräfde ungefär lika mycken tid som resan öfver hafvet, utan att i stället begifva sig landvägen till Paraguay. "Ett företag", säger Parish ³⁾, "som kröntes med en förundransvärd framgång, och hvilket i sanning kan betraktas såsom en af de mest minnesvärda tilldragelser vid dessa traktens eröfring." Sedan don *Felipe de Cáceres* blifvit afsänd med fartygen, hvilka skulle uppför Paraná och Rio Paraguay gå till Asuncion, anträdde Cabeza de Vaca, jemnt årsdagen af sin afsegling från Spanien, sitt märkvärdiga tåg genom ett hitintills af ingen europée besökt land. Hans färd gick öfver berg och floder, genom skogar och moras, förnämligast i närheten af och längs den stora, i vestlig riktning till Paraná strömmande, floden Iguazú eller Rio Grande de Curitubá ⁴⁾. Den minsta oförsigtighet hade kunnat inveckla

1) Historieskrifvaren *Herrera* omförmäler en för dessa tider högst egendomlig bestämmelse i fördraget (*asiento*) emellan Kejsaren och Cabeza de Vaca. Kejsaren måste nämligen lofva, att icke några *letrados* (rättslärd) eller *procuradores* (offentliga åklagare) skulle medfölja till La Plata, enär erfarenheten hade visat, att de i de nykoloniserade länderna brukade förorsaka mycken split och tvist; jmf. *Parish*, I, 55.

2) Denna ö ligger vid 27° 50' s. b.

3) I. 54.

4) *Andrée* talar, sid. 20, om Iguazú och Curitubá (äfven Curitibá) såsom tvänne särskilda floder, men så är ej förhållandet; de utgöra en och samma flod. *Parish* säger ock "Iguazú ó Curitibá", och ej "Iguazu y Curitibá."

Cabeza de Vaca och hans följeslagare i blodiga strider med infödingarna, men han var en klok och tapper man, som af mångårig erfarenhet visste, huru man skulle behandla indianerna. Öfverallt inledde han vänskapliga underhandlingar med dessa, som under en med förundran blandad rädsla betraktade de sällsamma främlingarna och deras hästar. I sin obekantskap med dessa djur, hvilka då för första gången syntes i dessa trakter, höllo indianerne långa tal öfver dem och ville i sin välvilja gifva dem foglar och honing. Då floderna voro fiskrika och slätterna lemnade vildsvin, hjortar och fogel, hvarförutom indianerne odlade något majs och manioca, så ledo spanjorerne i allmänhet ingen brist, om man undantager några gånger, då de måste bana sig väg genom vidsträckta kärr och moras, hvarest de icke funno något annat näringsmedel än fingerlånga maskar, hvilka de rostade. Vid Iguazús mynning öfvergick Cabeza de Vaca Paraná, och sedermera befann han sig i Paraguay. Nu återstodo just icke några vidare svårigheter för honom. Han följde Monday-floden, en af Paraná's vestliga bifloder, och derifrån gick han rakt på Asuncion. Spanjorerne derstädes, som redan på förhand genom indianerna fått underrättelse om hans ankomst, sände utskickade honom till mötes, och den 11 Mars 1542 höll han sitt intåg i Asuncion under innevånarnas stora jubel. För hela tåget från Brasiliens kust till Rio Paraguays strand hade åtgått 150 dagar ¹⁾.

Asuncion och La Plata-trakterna hade sålunda erhållit en adelantado, ehuru hans embete icke blef af lång varaktighet.

Paraguayflodens stränder, förnämligast den högra, beboddes, såsom vi redan hafva nämnt, af payaguá-indianerna, hvilka voro denna flods egentliga skeppare, hvarföre de ock kallade sig dess herrar och beherrskare och hade tappert försvarat densamma mot så väl Cabot som Ayolas. Längre in i landet på högra sidan af nedra Rio Paraguay, i det

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 559—560. *Parish*, I, 52—58. *Andréz*, 19—22. *Mansfield*, 456—457.

vidsträckta, af floderna Pilcomayo och Vermejo vattnade, Gran Chaco, bodde guaycurú-indianerne. Dessa båda indianstammar lefde uteslutande af fiske och jagt, voro de mest krigiska i dessa trakter, och företogo ofta plundringståg på Paraguays venstra strand i guaraní-indianernas land, der de röfvade majs och andra åkerbruksalster. För de med honom förbundna guaraní-indianernas skull måste därför Adelantadon rycka i fält mot Gran Chacos innebyggare. Han begaf sig öfver på Paraguays andra strand åtföljd af 200 egna krigare och en stor skara guaraníer, hvilke sednare brunno af otålighet att se sina arffinder kufvade. Guaycurú-indianerne blefvo i grund slagne; framför allt hade de spanske ryttarne åstadkommit stor förskräckelse ibland dem, enär de aldrig tillförne hade sett några hästar. En stor mängd fångar togos och medfördes till Asuncion, dit äfven fredsunderhandlare från guaycurúerna medföljde. Dessa bådo om fångarnas frigifvande, utlofvade underdånighet under de hvita männen, hvilkas öfverlägsenhet de uttryckligen erkände, samt förpligtade sig högtidligen att icke vidare oroa de under spanjorernas skydd stående guaraníerna. Adelantadon slöt fred med dem på dessa vilkor, frigaf fångarna och lät tilldelä underhandlarna skänker. Då guaycurú-indianerne, den tappreste och mest krigiska stam i dessa trakter, sålunda hade underkastat sig spanjorerna, följde äfven payaguáerne och några andra indianstammar deras exempel ¹⁾.

Från denna Cabeza de Vacas seger öfver ett af Gran Chacos mäktigaste folk, detsammes jemte andra på detta slättland boende indianstammars derpå följande försäkran af underdånighet under spanjorerna, d. v. s. under Asuncions innebyggare och grundläggare samt Paraguays conquistadorer, kan man anse, att den nuvarande paraguayanska styrelsen, likasom fordom de spanske guvernörerne i Asuncion, härleder sina anspråk på detta vidsträckta, ännu i denna dag nästan helt och hållet obekanta Gran Chaco. Men den underkastelse, som indianerne utlofvade, var ifrån första bör-

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 360. *Parish*, I, 39—40. *Andrés*, 25—24.

jan illusorisk. En spansk man har aldrig annat än hastigt öfvergående innehaft en enda fotsbredd jord af det egentliga Gran Chaco ¹⁾, hvars bebyggare ända till denna dag i sjelfva verket hafva varit oberoende, aldrig hafva betalt någon skatt eller dylikt till spanjorerna, äfven om de i allmänhet nu under en längre tid förhållit sig temmeligen fredligt. Argentinska Republiken gör likaledes anspråk härå, förnämligast af det skäl att Gran Chaco från 1767 ansågs lyda under det då upprättade vice-konungariket Rio de la Plata eller Buenos-Aires, och på kartorna är denna landsträcka vanligen belaggd med argentinska färgerna. Men om man undantager de sydligast belägna delarna af Gran Chaco, utmed Rio Salado, hvarest några argentinska bosättningar finnas, så äro denna stats anspråk lika litet, som Paraguays, grundade på något nuvarande eller forntida verkligt besittningstagande eller innehafvande af landet. Det tycks nästan vara ett utmärkande karaktersdrag för de sydamerikanska staterna, att de i allmänhet ständigt uppträda med anspråk mot hvarandra, likasom de inom sig till största delen äro splittrade i skarpt skilda partier med ständiga motanspråk. Då deremot vid tanken på de oändliga rikedomar, hvarmed naturen har utrustat och välsignat dessa länder, och hvilka nu ligga så godt som obegagnade, samt att nästan endast kusterna och flodernas stränder, stundom ej ens de, äro inbegripna i civilisation och kultur, det synes, som största vigten borde ligga på att vidare utbreda dessa frön till jorddelens möjligen framtida allmänna civilisation och kultur, än att förnöta tid och krafter på det

1) Det lilla fästet Borbon eller Olympo, som ligger i Gran Chaco vid Paraguayfloden och under 21° s. b. samt 40° 10' v. l., har visserligen tillhört Paraguay från medlet af förra århundradet, då det anlades, ända till denna dag; men detta förhållande förändrar dock icke vårt hafda yttrande, emär detta fäste dels är högst obetydligt (enligt *Castelnau*, "Die Französische Expedition nach den Central-Theilen Süd-Amerikas" i *Petermanns Geogr. Mittheilungen*, 1857, har det endast 55 mans besättning och 4 kanoner), utan något dermed förknippadt större landområde, och dels ligger på Gran Chacos yttersta gräns.

ofruktbara arbetet att uppdraga gränslinier i en ödemark, dit, menskligt att se, kanske först efter århundraden en europeisk civilisation skall förmå intränga. Men, såsom antydt blifvit, tyckas ej, åtminstone icke de nuvarande, sydamerikanarne hysa några särdeles allvarliga tankar derpå.

Vi återvända till Cabeza de Vaca. Denne beredde sig efter indianernas tuktande till att utföra sin hufvudplan, öppnandet af en förbindelse med Perú. Yrala afsändes fördenskull i slutet af år 1542, för att närmare undersöka landet vid öfra Paraguay och för att utforska, huruvida en bättre väg skulle kunna tagas än den, på hvilken Ayolas hade framträngt. I Februari 1545 återkom Yrala till Asuncion med gynnsamma underrättelser om landet och indianernas sinnesstämning; äfven hade några guld- och silfversaker visat sig. Sedan öfverbefälet i Asuncion blifvit öfverlemnadt åt Yrala, uppbrot Cabeza de Vaca i September 1545 med 400 spanjorer och 1200 guaraní-indianer samt en stor flotta af båtar, lastade med lifsförnödenheter. Om än icke slutet på denna expedition, såsom förhållandet hade varit med Ayolas's, blef fullkomlig undergång för dem, som deri deltog, så tycktes dock ett visst olycksöde hvila deröfver, och hufvudmålet förfelades helt och hållet. Ungefär till 21° s. br. tågade en del af expeditionen på båtar, den andra delen följde Rio Paraguays strand. Derefter inskeppade sig allt manskapet och landsteg under 18° s. br. vid Puerto de los Reyes, det ställe, till hvilket Yrala hade kommit. Olyckligtvis inträffade Cabeza de Vaca här, då regntiden nyss hade begynnt. Så länge den varar, står hela landet vidt och bredt under vatten, och är med undantag för de bögst belägna punkterna icke tillgängligt hvarken för människor eller djur. Det blef honom icke möjligt att framtränga. Han ville emellertid afvakta regntidens slut, för att derefter fortsätta sitt tåg. Men fuktighet och osunda dunster alstrade feber och andra sjukdomar, folket plågades om dagar och nätter af myriader myggor, och expeditionens betänkliga läge ökades ännu mera, då till sistone äfven lifsmedel började tryta. Nödgad af sitt folk, måste

Adelantadon då inskeppa sig och återvända till Asuncion, dit han ankom i April 1544. Nu inträffade härstädes en händelse, hvars orsaker på mycket olika sätt skildras af olika historieskrifvare. Misshälligheter utbröto nämligen emellan Cabeza de Vaca och de öfriga spanjorerna, och natten emellan d. 25 och 26 April 1) 1544 blef den förre tillfångatagen af 200 väl beväpnade sammansvurna, som förde honom i fängelse. Woodbine Parish, och efter honom, André framställa denna tilldragelse i en för Adelantadon mera gynnsam dager, då deremot Azara tyckes vilja kasta all skuld på honom, och säger 2) om sinnesstämningen hos expeditionshären bland annat: "alla voro ytterligt uttröttade och uppretade af Alvar-Nuñez's gnideri, förtryck, hårdhet och godtyckliga behandling" 3). Troligen har Parish satt mera lit till Cabeza de Vacas egna "Memorias", eller "minnesteckningar", äfvensom Herreras "Historia general", än Azara, hvilken fränkänner 4) dessa arbeten allt värde och all aktning, i hvad som rör Paraguay, på den grund att Cabeza de Vaca skulle hafva skrivit sina minnesteckningar, för att rättfärdiga sig från de beskyllningar, som man gjorde honom, och att han sålunda nödvändigt skulle på det mest partiska sätt framställa de tilldragelser, som rörde sig kring hans häktande, samt att Herreras "Historia" i allt, som rör Paraguay, är grundad på de Vacas "Memorias." Härmed må nu vara, huru som helst; vi frukta blott, att Azara, då han under sitt bemödande att vara opartisk helt och hållet förkastat Cabeza de Vacas och Herreras arbeten såsom partiska, likväl allt för mycket grundat sin skildring på icke mindre partiska berättelser af de Vacas motståndare. Efter tio månaders fängelse öfverfördes emellertid den olycklige Adelantadon till Europa under bevakning af tvänne sina dödsfiender, *Cabrera* och *Vanega*, hvilka båda en hämnande *neme-*

1) *Azara* säger så; *Parish* deremot, att det skedde midt på dagen, men uppgifver ej någon viss dag.

2) II. 564.

3) *Rottenkamp*, I, 489, synes äfven vilja dela *Azaras* åsigt.

4) I, 18—19.

sis divina tycktes träffa, ty efter ankomsten till Spanien blef den förre vansinnig och den sednare dog under ett anfall af raseri. Under åtta långa år måste Cabeza de Vaca föra sin process inför det Indiska Rådet. Parish säger, att han slutligen blef frikänd från alla beskyllningar, och Alcedo ¹⁾ påstår till och med att han efter sitt frikännande blef af konungen utnämnd till *oidor* (auditör eller medlem) af kungliga öfverdomstolen i Sevilla; Azara deremot, att han dömdes till deportation till Afrika. Det säkra är, att han icke återvände till Södra Amerika, äfvensom att han icke erhöll någon ersättning för den egendom, som de kunglige tjänstemännen i Asuncion hade fräntagit honom ²⁾).

Då Cabeza de Vaca fördes ur sitt fängelse ner till hamnen, utropade han tvänne gånger på Asuncions gata, att han nämnde *Juan de Salazar* till guvernör i sitt ställe. På grund häraf sökte ock denne att bemäktiga sig Paraguays styrelse, men förmädde det icke med sina underlägsna anhängare. Han blef fängslad och afsänd till Spanien på samma fartyg som de Vaca. För andra gången blef nu den tappra Yrala af kolonisterna vald till guvernör. Han låg sjuk och ville icke emottaga det erbjudna embetet. Men det honom tillgifna folket förde honom under jubel till torget i Asuncion, der han måste aflägga sin embetsed. Cabeza de Vacas och Salazars anhängare anstiftade emellertid oenigheter och tvister i Asuncion. Af denna splittring bland spanjorerna förleddes agacé- och guaraní-indianerne i trakten att ånyo våga ett befrielseförsök. De stridde med mod och ihärdighet, och det kostade den nye guvernören en icke ringa möda att dämpa detta uppror. Först efter fyra hårda drabbningar, och sedan indianerne hade förlorat öfver 2000 krigare genom döden, och ännu flere hade blifvit fångne, förmäddes de till fred. Striden var desto blodigare, som på spanjorernas sida stridde de krigiske yapirú-indianerne, hvilka likasom Nordamerikas indianer brukade afflä hufvudsvälen på sina fiender,

1) I, 285.

2) Jmfr. Azara, I. 561—566. Parish, I. 41—45. Andrée, 24—26.

för att hemföra den med dess blodiga fladdrande hår såsom segertecken. Detta skedde under åren 1543 och 1546 ¹⁾. Sedan alla farligheter för koloniens bestånd voro förbi, och inre oroligheter voro undertryckta, återupptog Yrala sina företrädares plan, att från Paraguay nå Inkas's rike. Spanjorernas begär att förvärfva rika guldskatte var icke allenast icke förminskadt, utan snarare starkare. Af de föregående misslyckade expeditionerna hade man dragit mången nyttig lärdom; man kände till en stor del vägen, indianernas sinnesstämning och hvilken väderlek, som var att förvänta under de olika årstiderna. Då nu en så bepröfvad och erfaren man som Yrala stod i spetsen, kunde man icke längre tvifla om en lycklig utgång af ett dylikt företag. Alla spanjorer ville med på tåget, och det var svårt att träffa ett urval. Don *Francisco de Mendoza* blef tillförordnad guvernör under Yralas frånvaro. I Augusti 1548 uppbrot den sednare. Hans väg gick uppför Rio Paraguay till 21° s. br., derifrån i nordvestlig riktning genom Gran Chaco. I allmänhet ledo han samt hans 550 spanjorer och 2000 guaraní-indianer derunder ingen brist på lifsmedel. Landet var nästan öfverallt fruktbart och rikt på vildt. Indianerne bodde i byar, odlade majs, manioca samt andra rot- och frukt-saker, och hade tama foglar. På dricksvatten var dock mången gång brist, i några trakter hade gräshopporna anställt stor förödelse, och i andra var marken nästan hvit af salthaltiga utvittringar. På så sätt anlände Yrala till Rio Mamoré eller Rio Grande (äfven kallad Guapey och Guabai), en källflod till Maraños största biflod, Madeira. Sedan han på flottbroar öfvergått denna flod, mötte han några indianer, som helsade honom på spanska. Af dem fick han veta att han nu befann sig i Perú. Han erhöll ock nu först underrättelse om alla de inhemska strider, som egt rum i Perú, om kriget emellan Almagro och Frans Pizarro, om den förres afsättande, den sedbares mord, om Gonzalo Pizarros nederlag genom den namnkunniga *licenciado* La Gasca, Perús dåvarande

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 366. *Parish*, I, 45—46. *André*, 27.

styresman. Efter flera underhandlingar med La Gasca, som förvägrade Yrala att vidare framtränga i Perú, måste den sednare i slutet af 1549 med oförrättadt ärende och svikna förhoppningar återvända tomhändt till Paraguay. "I stället för guld och silver", anmärker tysken Schmidels, som deltog i expeditionen, "hemförde spanjorerne 12,000 indianska kvinnor och barn såsom slafvar" ¹⁾. Härmed var för alltid hvarje tanke på några stora expeditioner till Perú uppgifven, om än en och annan mindre dyning af den gamla längtan till detta land äfven efter Yralas död förmärktes. Ett nytt uppslag i Paraguays historia inträder från denna tid. Yrala och hans efterträdare vinnlägga sig hädanefter mera om att utvidga och befästa spanska väldet i Paraguay, och börja betrakta detta land som en sjelfständig koloni, värd att för sin egen skuld omhuldas, och icke blott såsom en station på vägen till Perú.

Emedan man i Asuncion under hela den tid, som Yrala tillbragte på sitt tåg till och från Perú, icke hade haft någon underrättelse om honom, antog man att han var död, och tvister utbröto bland de kvarvarande spanjorerne, om hvem, som skulle efterträda Yrala i guvernörskapet. Under tiden anlände emellertid den sednare, fördref *Abreu*, som lyckats uppsvinga sig till guvernör, och återställde lugnet, sedan han till bevis på sitt försonliga sinnelag hade förmält ²⁾ sina döttrar, *Marina* och *Ursula*, med tvänne af sina förnämsta motståndare, *Ortiz de Vergara* och *Alonso Riquelme de Guzman*, fader till *Ruy-Diaz de Guzman*, som har författat ett arbete, kalladt: *La Argentina, ó Historia de la*

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 361—369. *Kottenkamp*, I, 490—491. *Paris*, I, 46—51. *Andrée*, 27—50.

²⁾ Denna försonlighet yttrade sig äfven på andra sätt. *Kottenkamp*, I, 491, förtäljer: "bei dieser Gelegenheit zeigte Yrala eine bei den Eroberern sonst ganz ungewöhnliche Abneigung gegen Gewaltthätigkeit, sogar wenn das Recht auf seiner Seite war. Weil der Stadtrath es verlangte, musste er in Form Rechters gegen die Empörer verfahren, den Verhafteten aber schenkte er Gnade, nachdem er sie zur Unterwerfung überredet hatte, oder sie aus der Haft entschlüpfen und gab ihnen Reisegeld." . . .

conquista y del descubrimiento de las Provincias del Rio de la Plata 1).

Då Yrala insåg, huru vigtligt det vore att hafva en hamn på vägen emellan Rio de la Platas mynning och Asuncion, i hvilken de från Spanien ankommande fartygen skulle kunna efter sin långvariga färd öfver hafvet intaga förfriskningar och lifsmedel, beslöt han att anlägga en dylik midt emot det öfvergifna Buenos-Aires. Till detta ändamål afsändes år 1555 *Juan Romero* med 100 soldater. Vid den lilla floden *San Juans* mynning grundlade ock denne hamnen *San-Juan Baptista*, men måste för charrua-indianernas oupphörliga anfall öfvergifva densamma och återvända till Asuncion 2).

Vid denna tid begärde guaraní-indianerne i provinsen *La Guayrá* 3) spanjorernas beskydd emot portugiserna och de med dem förbunda tupí-indianerna 4), hvilka ofta gjorde infall i guaraníernas land, bortröfvade många af dem och sålde dem som slafvar till portugiserna. Yrala beslöt att i egen person komma dem till hjälp. Han tågade landvägen genom Paraguay, öfvergick Paraná straxt ofvanför dess namnkunniga vattenfall *Salto Grande*, ungefär under 24° s. br., genomströfvade *La Guayrá*, besegrade tupí-indianerna, och på det att spanjorerna skulle hafva en fast plats på Paraná's östra strand, anbefalldes han grundläggandet af ett nybygge, *Ontiveros*, ett litet stycke ofvanför *Salto Grande*. Några år derefter tog Yrala *La Guayrá* i formlig besittning och lät flytta lokalstyrelsen från *Ontiveros* till det några mil nordligare uppbyggda *Ciudad-Real* 5).

Vi se, att redan nu kan de längre fram och ännu i våra dagar ständigt upprepade gränsetvisterna i dessa trakter emel-

1) Jmfr. *Azara*, II. 569—571. *Rottenkamp*, 491. *Parish*, I. 51. *Andrée*, 50.

2) *Azara*, II. 571.

3) Belägen emellan 24° och 26° s. br. samt Paraná i vesfer och 35° v. l. i öster. *Rengger*, 1.

4) En guaraní-stam.

5) Jmfr. *Azara*, II. 572, 575—576. *Parish*, I. 53—54, 61. *Andrée*, 51, 55.

lan spanjorer och portugisare sägas börja. Yrala inberättade till Spanien om portugisernas förbehavanden; hans efterföljare visade sig ej alltid lika nitiske.

I Cabeza de Vacas ställe hade väl kejsaren utnämnt D. Juan de Sanabria till *adelantado del Rio de la Plata*. Men som om ett olycksöde hade hvilat öfver denna titel, insjuknade denne, just som han hade slutat förberedelserna för resan och dog snart. En man, hvilken hade bevisat stat och konung så många och viktiga tjänster som Yrala, kunde man nu icke längre förbigå. Två gånger hade han af nybyggarna i Asuncion blifvit nästan enhälligt vald till guvernör, han hade städse visat sig såsom en kejsarens trogne och nitiske tjänare, genom hans kraftfulla åtgärder hade Paraguays eröfring blifvit utförd, och han hade utbredt spansk inflytande och fört de spanska vapnen, å ena sidan ända till Perú, å den andra nästan till Brasiliens kust. Kejsaren bekräftade därför kolonisternas val, desto hellre som han väl visste, att hans makt icke kunde vara stor i en koloni, som låg djupt i kontinentens inre likasom en ö midt ibland okultiverade och råa länder, och han dessutom fruktade för kolonisternas orolighetsanda, hvilken Yrala hade visat sig så mästerligt kunna hålla inom tillbörliga skrankor. Genom Paraguays förste titulär-biskop, dominikanermunken *Tomas de la Torre* ¹⁾, hvilken jemte flera andra andliga år 1555 anlände till Asuncion, erhöll Yrala följaktligen fullmakt på att vara *gobernador y capitán general de todos los países de que habia tomado posesion á nombre de la corona*, guvernör och generalkapiten öfver alla de länder, hvilka han hade tagit i besittning i kronans namn ²⁾.

¹⁾ Enligt *Alcedo* skall Charlevoix (och efter honom Azara, *Parish*, o. s. v.) hafva förväxlat denne de la Torre med franciskanermunken *Pedro de la Torre*. *Alcedo* omnämner äfven, IV, 73, att redan 1547 hade *Juan de los Barrios y Toledo* blifvit nämnd till biskop i Paraguay, men att han före sin afresa till detta land blef befordrad till biskop i Santa Marta i Nya Granada.

²⁾ Jmfr. *Azara*, II, 575—576. *Kottenkamp*, I, 490 *Parish*, I, 34—38. *André*, 31.

Efter återkomsten från sitt tåg till Perú, och sedan allt hopp om ett rikt byte i detta land hade försvunnit, insåg Yrala, huru mycken vigt låg derå, att tillgodogöra ett, på metaller visserligen fattigt, men oändligen bördigt land, sådant som Paraguay. Han blef grundläggaren till hela detta lands borgerliga samhällsordning, hvarmed han redan förut hade gjort början i Asuncions kommunala författning och förvaltning. Han införde därför i sitt guvernörskap, både i det egentliga Paraguay och i provinsen La Guayrá, det i andra spanska kolonier förut antagna och af kejsaren anbefallda s. k. *encomiendas* systemet ¹⁾. Härmed förstår man en, efter vissa i lag uppställda grunder, bland conquistadorerna gjord fördelning af de eröfrade länderna och deras urinnenvånare. Den närmare beskaffenheten af detta system och grunderna för detsamma förbehålla vi oss att längre fram få utförligare omorda. Här må det vara tillräckligt att anmärka, att detta system, som hvilade på ganska menliga och efter dåvarande förhållanden rättvisa grunder, åsyftade på samma gång att godtgöra conquistadorerna för deras vid landets eröfring gjorda uppoffringar och utståndna mödor samt att befördra indianernas andliga och materiella utveckling, och skilde sig betydligt från det förut brukliga s. k. *repartimientos* systemet, enligt hvilket indianerne voro underkastade den mest godtyckliga och hårda behandling. Öfver 50,000 indianfamiljer skola af Yrala hafva blifvit i Paraguay fördelade på omkring 400 conquistadorer ²⁾, och i La Guayrá omkring 40,000 familjer på dervarande spanjorer ³⁾. Dessa indianer tvingades att flytta tillsammans och bilda *encomiendas* eller bylag, samt att under en viss tid af året arbeta åt *encomiendainnehafvaren*, men voro för öfrigt frie, likasom de hade sin enskilda jord att efter behag sköta och bruka. Det var äfven under Yralas tid, som begynnelsen till den för Paraguay och öfriga La Plata-länder sedermera så viktiga boskapsskötseln lades. De första får och getter i Pa-

¹⁾ *Encomienda* betyder här *commun*, *bylag*, *by*.

²⁾ *Parish*, I, 35. *Andrée*, 32.

³⁾ *Parish*, I, 61. *Andrée*, 35.

raguay infördes år 1549 från Perú ¹⁾, och den första hornboskapen år 1555 från Spanien ²⁾. På La Plata-ländernas vidsträckta, saftiga betesmarker förökade sig den sednare så hastigt och växte till ett sådant antal, att, såsom bekant är, för närvarande tusendets hjordar af hornboskap och hästar ³⁾ lefva i dessa trakter i förvildadt tillstånd. — Dessutom fortsatte Yrala med Asuncions försköning, hvarmed han redan vid sitt första utnämmande till guvernörskapet hade börjat.

Sedan Yrala sålunda hade utmärkt sig så väl i krig som fred, insjuknade han häftigt i byn Ytá, s. o. från Asuncion, hvarest han åsåg fällningen af träd i och för Asuncions domkyrka. Förd till denna stad, dog han derstädes 1557 i en ålder af 70 år, och blef begravven i domkyrkan ⁴⁾. Mera än 20 år af sin mödosamma lefnad hade han uppoffrat på eröfrandet af Paraguay för Spaniens räkning. Han sörjdes uppriktigt icke allenast af sina landsmän utan äfven af indianerna. Han hade väl många, hos sin samtids råa krigare vanliga fel; han var af ett häftigt och uppbrusande sinnelag, men visste dock, när klokbeten förestafvade honom det, att lägga hand derpå, han var sinnlig, äregirig och brydde sig kanske föga om de medel, han använde för uppnåendet af ett föresatt mål. Men på samma gång var han tapper, karaktersfast, klok och oegennyttig, hvilket i dessa tider var högst ovanligt. Till och med de andlige, som annars icke voro honom synnerligen bevägne, måste tillstå att han var en utmärkt man, och Funes, sjelf decanus, säger ⁵⁾: "Yrala besegrade sina fiender, var älskad af sina kamrater, af hvar och en aktad; han var en nitisk embetsman och skicklig

1) *Kottenkamp*, I, 492.

2) *Azara*, II, 574.

3) Dylika hade redan Cabeza de Vaca medfört.

4) *Azara*, II, 576. *Parish*, I, 61—62. *Andrée*, 55. Vi må här begagna tillfället att rätta trenne vilseledande tryckfel hos *Kottenkamp*, Del. I, 492, står, att Yrala dog 1554, i stället för 1557, och samma del, s. 486, att Mendoza afseglade från Spanien år 1524 och grundlade Buenos-Aires 1525, i stället för 1534 och 1535.

5) *Jmsfr. Andrée*, 53.

fältherre, korteligen en fader för sitt folk samt välvillig och rättvis mot infödingarna" 1). Han var i sanning en bland de få af de spanska conquistadorerna, hos hvilka man ser en mera mild och mensklig karakter framträda 2).

Af Yrala hade *Nufflo de Chaves* blifvit sänd uppför Rio Paraguay, för att vid dess öfra lopp grunda ett nybygge, hvilket var ämnadt att bilda en föreningslänk emellan spanjorernas besittningar vid Rio de la Platas vattendrag och de i Perú. Kommen till floden Jaurús mynning 3), erhöi han underrättelse om Yralas död. Han beslöt då att handla på egen hand, inträngde i Perú, hvarest han blef välvilligt emottagen af Vicekonungen, sin släginge Hurtado de Mendoza, Markis af *Cañete*, och grundlade år 1560 i detta lands östra del staden *Santa Cruz de la Sierra* 4).

I Paraguay hade emellertid Yralas måg och efterträdare, *Gonzalo Mendoza*, redan 1558 aflidit, och blifvit efterträdd af en annan Yralas måg, *Francisco Ortiz de Vergara*, emot hvilken indianerne både i Paraguay och La Guayrá uppreste sig, men blefvo tuktade 5). Denne Vergara blef af Chaves, som hade anländt till Asuncion i ändamål att afhämta sin derstädes lemnade familj, på ett förrädiskt sätt lockad att medfölja till Perú, hvarest han sjelf blef häktad, och en stor del af hans följe nödgadt att nedsätta sig i och omkring Santa Cruz. Öfverdomstolen (*audiencia*) i Chuquisacá, inför hvilken Vergara af sina motståndare anklagades för värdslös förvaltning af sitt guvernörskap, upptog målet, ehuru den var obehörig att vidtaga några rättsåtgärder mot Paraguays guvernör, hvilkens forum i embetsmål var Indiska Rådet i Madrid 6).

1) På ett annat ställe säger samme *Funes*: "El sentimiento universal que dejó su muerte en todas las clases del estado, es el mejor elogio fúnebre que pudo dedicarle la patria." Jmfr. *Parish*, I, 62.

2) Man jemföre t. ex. odjuren *Francisco* och *Gonzales Pizarro* i Peru, Ovando på Hispaniola.

3) Vid 16° 22' 51" s. b. och 59° 55' 59" v. l., enligt *Castelnau*.

4) Jmfr. *Azara*, II, 576—578. *Parish*, I, 62—65. *Andrée*, 56. *Alcedo*, I, 688, har årtalet 1557.

5) *Azara*, II, 576, 579. *Parish*, I, 62. *Andrée*, 56.

6) Besynnerligt nog låter *Alcedo*, I, 285, *Gonzalo Mendoza* icke

Den för Chaves partiske Vicekonungen gillade likväl alla audiencians mått och steg, förklarade guvernörsbefattningen i Paraguay för ledig och uppdrog utan några vidare omständigheter densamma åt en af sina anhängare *Juan Ortiz de Zárate*, hvilken genast afreste till Spanien, för att förskaffa sig kunglig bekräftelse å denna sin utnämning. Till guvernör i Paraguay under sin frånvaro utnämnde han en viss Cáceres, densamme åt hvilken Cabeza de Vaca hade anförtrott sin flotta, då han begaf sig sjelf landvägen genom Brasilien till Paraguay. Cáceres ankom till Asuncion i början af år 1569, men uppväckte der mot sig en sådan ovilja, att han till sistone år 1572 blef fängslad och såsom statsfånge afförd till Spanien. Sålunda hade slutligen denne orolige äfventyrare räkat i samma belägenhet, i hvilken han med sådant nit varit behjplig att försätta Cabeza de Vaca och Vergara, och hvilken han gerna hade tillönskat Yrala¹⁾.

Efter Cáceres's fall bemäktigade sig *Martin Suarez* styrelsen i Asuncion. Han afsände *Juan de Garay*, en i La Plata-ländernas kolonisationshistoria namnkunnig man, utför Paraná, med uppdrag att på ett lämpligt ställe grunda ett nybygge vid denna flods nedra lopp. Denne ledde vid detta företag af samma bevekelsegrunder, som förut hade förmått Cabot och Ayolas att grundlägga de, likväl snart öfvergifna, skansarna San Espiritu och Corpus Christi straxt norr om Rio Carcarañal. De i dessa trakter bosatte timbú-indianerne voro nämligen, såsom vi redan känna, åkerbrukande samt vida gästvänligare och fredligare än de längre i söder boende querandí- och charrua-indianerne. Ett stycke norr om Rio Salados mynning, der nu för tiden byn Cayestá är belägen, anlade Garay år 1575 staden *Santa Fé de la Vera Cruz*, som likväl år 1651 flyttades längre söderut

allenast icke dö det af oss efter andra författare angifna året 1558, utan förvexlar honom helt och hållet med Vergara, hvilken han alls icke nämner, i det han låter G. Mendoza blifva af audiencian beröfvad sitt embete år 1565.

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 379—381. *Parish*, I, 64—66. *Andree*, 57—59.

till den nyssnämnda flodens utlopp. Från detta sitt nybygge företog sig Garay en upptäcktsresa utför Paraná och vidare in i Rio Salado. Han hade dock icke kommit långt, förrän han blef kringränd af indianerna och instängd på sitt fartyg uti en liten biflod till Salado. Han trodde sig nu förlorad och hade beslutat att göra sitt lif så dyrköpt som möjligt. Då upphof plötsligen den i mastkorgen vakthafvande matrosen ett glädjeskri; han såg hvita ryttare framspränga och bugga in på indianerna. Snart voro de sednare skingrade, och de oförmodade räddarne kommo närmare. Garay igenkände då i dem spanska soldater från Tucuman, hvilken provins hade blifvit koloniserad från Perú och äfven lydde derunder, till dess vicekonungariket Buenos-Aires inrättades. Det var första gången, som spanjorerne från La Plata-länderna sammanträffade med sina landsmän från Tucuman. Knappt hade Garay återkommit till Santa Fé, förrän en indiansk budbärare anlände med underrättelsen om den länge väntade Zárates ankomst i Rio de la Plata, och att han befann sig i stor nöd. Denne, utnämnd till *adelantado*, hade 1572 lemnat Spanien, och efter att under öfverfarten hafva förlorat nästan hälften af sitt manskap, ausattes han nu med återstoden hårdt af charrua-indianerna i nuvarande Uruguay. Genom Garays beslutsamma hjälp räddades han från undergång och anlände visserligen till Asuncion, men dog redan 1575¹⁾.

Garay blef af Zárate nämnd till hans efterträdare, till *gobernador y capitán general de toda la provincia y sus dependencias*. Denne trädde i allmänhet i Yralas fotspår. Han företog, till gränsernas utvidgande och landets tryggande emot de vilda indianerna, flera expeditioner åt Paraguays östra och norra delar, ända till floderna Yaguary, Jejuí och Mbotetey³⁾. Efter sin återkomst till Asuncion afsände han nybyggare, som grundade *Talavera* vid Jejuí och *Santiago*

¹⁾ Jfr. *Azara*, II, 552, 582—583. *Parish*, I, 67. II, 7—8. *Andrée*, 59, 542. Genom tryckfel står det hos *Andrée* (s. 59), att Zárate dog 1575.

²⁾ Den förra en biflod till Paraná, de båda sednare till Rio Paraguay.

de Xerez vid Mbotetey, och redan förut hade han låtit anlägga en ny ort i La Guayrá, hvarförutom han äfven grundade några viktiga s. k. *reducciones*, d. v. s. bylag eller kommuner af till christendomen omvända indianer ¹⁾.

Nu företog sig Garay att verkställa det, som vi hafva sett att Mendoza omedelbart och Yrala medelbart hade försökt, men hvori båda hade misslyckats, nämligen grundläggandet af en stad vid Rio de la Plata, hvarest från Spanien dit ankommande fartyg kunde intaga lifsmedel och i händelse af behof reparera, innan de anträdde den ytterst långsamma och besvärliga färden uppför Rio Paraná och Rio Paraguay. Dessutom kunde denna stad tjena såsom tillflyktsort mot ett angrepp af indianerna, på samma gång den borde kunna hålla dessa i tygeln. Nödvändigheten af en dylik anläggning hade blifvit ännu tydligare genom den farliga be-lägenhet, i hvilken Zárate vid sin ankomst till Rio de la Plata hade råkat. Garay öfvertygade sig om, att intet ställe vore härtill bättre egnadt än det, hvarest Mendozas Buenos-Aires hade stått. Ett litet stycke derifrån lade han derför år 1580 grunden till en ny stad, som han efter den dag den heliga treenighetsdagen, på hvilken han hade ankommit, kallade *Ciudad de la Santísima Trinidad*, men hamnen bi-behöll sitt gamla namn af *Puerto de la Santa Maria de Buenos Aires* ²⁾. I trenne år var Garay sysselsatt med tryg-gandet af den nya kolonien. Han tuktade indianerna och fördelade dem i *encomiendas* längs Paraná ända upp till Barradero. Äfvenledes afsände han till Moderlandet ett far-tyg, lastadt bland annat med socker och hudar från Para-guay, den första laddning af landets egna alster, som afgick från La Plata-länderna. Då han under återfärden till Asun-cion gick i land i trakten af det gamla San Espiritu, blef

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 584—585. *Parish*, I, 68. *Andréc*, 59—40.

²⁾ *Alcedo*, I, 232, (troligen efter honom *Eichhorn*, V, 259) har orätt uppgitvit Ortiz de Zárate såsom Buenos-Aires's återupbyggare. På samma sätt som *Alcedo* utesluter Vergara, så omnämner han ej heller Garay, utan låter Zárate utföra alla dennes verk och icke dö förr än 1581.

han nattetid öfverfallen och jemte flera af sina följeslagare dödad af *minuá* indianer, som i öfrigt utgjorde en ganska obetydlig guaraní-stam. Detta skedde omkring 1584. Under rättelsen om Garays sorgliga död åstadkom stor nedslagenhet i Paraguay, ty han åtnöt en allmän aktning. Han hade en viss likhet med Yrala, var tapper, klok och oegennyttig¹⁾, om än icke alldeles främmande för conquistadorernas mera allmänna fel. Båda voro adelsmän från Biscaya, båda voro kanske de äldste och utmärktaste män, som conquistadorernas krets kunnat uppvisa, båda voro de egentlige grundläggarna af det spanska väldet i Rio de la Platas länder, den ene förnämligast i norra delen deraf, den andre i den södra. Under Garays närmaste efterträdare uttågade år 1585 från Asuncion omkring 155 spanjorer, som inträngde i Gran Chaco och anlade staden *Concepcion de Buena Esperanza*²⁾ vid Paraguays biflod Vermejo, och 1588 anlades vid Paraná, likaledes af spanjorer från Asuncion, staden *Corrientes*, hufvudstaden i nuvarande argentinska provinsen af samma namn³⁾.

Vi hafva nu sett, huru spanjorerne hade måst öfvergifva sina första, af Cabot, Mendoza och Ayolas grundade nybyggen vid Paraná, huru de, af sin vinningslystnad dragne till Perú, hade framträngt allt längre mot norr, huru Asuncion har blifvit grundlagdt, och från den stunden ansedd som medelpunkten för spanska väldet i La Plata-trakterna, huru spanjorerne här hade samlat sig, huru härifrån upp- täckts- och eröfrings-tåg blifvit företagna åt alla håll, huru en mängd nybyggen utgått från Asuncion, hvaribland äfven Buenos-Aires, som snart öfverslyglade sin moderstad.

1) Såsom bevis på hans oegennyttiga anför man, att han skall en gång hafva sålt sin hustrus kläder, för att bispringa en nödlidande. En berättelse i samma anda har man äfven om Yrala. Denne skall nämligen åt sina arvingar icke hafva efterlemnad mera än ett par oxar och sina vapen. Se *Andrée*, s. 42, som tillägger: "Man darf beide Angaben bezweifeln; jedenfalls beweist diese Sage, dass diese Conquistadoren von andern Schläge waren als die meisten ihrer Gefährten."

2) Denna stad öfvergafs snart.

3) Jmfr. *Azara*, II, 386—387. *Kottenkamp*, I, 495. *Parish*, I, 69, 75. *Andrée*, 40—42.

Med anläggandet af Buenos-Aires kan man anse eröfningen af La Plata-länderna fullbordad. Spanjorerne voro nu herrar öfver floden, indianerne i dennas närhet tuktade, de spanska nybyggena räckte, om dock ännu på långt afstånd från hvarandra, likväl från Rio de la Platas mynning till ofvanför Asuncion, vid Rio Paraguay, möjligheten var gifven till deras mångfaldigande, och då man nu hade en hamn, från hvilken afsättning af det fruktbara landets alster kunde ske, kunde man äfven hoppas på ett stigande af jordens värde och ett nybyggenas framtida blomstringstillstånd, särdeles som det var att förmoda, det äfven varor från och till Perú skulle söka sig väg genom landet, samt att ett omedelbart utbyte af La Plata-provinsernas jordbruksalster mot Perús guld och silfver skulle ega rum. Men genom Moderlandets trångbröstad handelspolitik och ynnest för några egennyttiga spanska köpmän stelnade olyckligtvis snart den i sin början så mycket lofvande handelsverksamheten vid Rio de la Plata under ett tryckande monopolsystem. I stället att genom en fri handel befordra varuomsättningen och derigenom koloniens uppblomstring, tilläts den icke, åtminstone icke utan en tullafgift af ända till 50 procent af varuvärdet, att handla med öfriga spanska kolonier i Sydamerika och högst obetydligt med Moderlandet.

Huru obetydlig handelsverksamheten i dessa trakter sålunda än var, så gaf den dock åt Buenos-Aires, såsom varande enda sjöhamnen, en viss betydenhet och tillväxt i jämförelse med landets öfriga städer. Följden deraf blef, att år 1620 delades La Plata-länderna i tvänne guvernementer, ett nordligt, *el gobierno del Paraguay*, med Asuncion, såsom förut, till hufvudstad, och ett sydligt, *el gobierno del Rio de la Plata*, med Buenos-Aires till hufvudort ¹⁾. Till det förstnämnda governmentet räknades vid denna tid det egentliga Paraguay, emellan floden af samma namn och Rio Paraná, provinsen La Guayrá, och på papperet om ej i verkligheten en stor del af Gran Chaco ²⁾.

1) Azara, II, 261. Parish, I, 73. Andrée, 42. På Filip III:s ansökan grundade påfven Paul V äfven ett biskopsdöme i Buenos-Aires.

2) Rengger, sid. 1.

Under det sednare guvernörskapet inbegrepos alla spanska kolonier söder om Paraná- och Paraguay-flodernas förening med hvarandra ¹⁾ ända till 200 leguas (omkring 115 geogr. mil) på ömse sidor om Paraná ²⁾.

Innan vi afsluta framställningen af Paraguays historia före 1620, skola vi söka utreda ett ämne, hvilket i flera, så väl äldre som nyare, arbeten har blifvit vanställtdt och högst orikligt behandladt. Vi hänsyfta härmed på den utsträckning i rummet, som man får gifva åt namnet Paraguay. Somlige författare hafva uppgifvit, att före 1620 förstod man med Paraguay ej blott det emellan floderna Paraná och Paraguay belägna landet, utan äfven alla andra spanska delar af La Platas flodområde, andre hafva till och med påstått, att detta bruk äfven efter 1620 har fortfarit, och åter andre hafva gifvit detta namn åt alla de provinser, som lydde under det 1776 inrättade vicekonungariket Rio de la Plata eller Buenos-Aires, hvarigenom det har utsträckt ända till Andernas fot ³⁾. Tydligt härleda sig dessa åsigtter från den omständigheten, att Asuncion, hufvudstaden i det egent-

1) *Parish*, I, 75. *Andrée*, 42.

2) Enligt ett af adelantadon Zárate från Europa medfördt kungligt bref. Jmfr. *Parish*, II, 9. *Andrée*, 342.

3) Såsom exempel må anföras följande yttranden; af *Andrée*, s. 342: "mit diesem Namen bezeichnete man das ganze Argentinische Land von der La Platomündung aufwärts"; af *Mansfield*, s. 428: "Paraguay, as now understood, is the district situated between the Paraguay and Paraná rivers; it formerly included all that part of South America which is washed by them"; och på ett annat ställe, s. 482: "Paraguay, which originally included the whole of the present Argentine Confederation and a large part of Bolivia"; i "*Pronouncing Gazetteer*": "Paraguay, a name at one time applied to the immense regions of South America, between lat. 46° s., and the Straits of Magellan, and between Chili and Perú on the W., and Brazil on the E."; af *Ungewitter* i "*Neuste Erdbeschreibung*", II, 552: "Paraguay, welche Provinz in 5 Provinzen zerfiel, nämlich in das eigentliche Paraguay (die jetzige Republik d. N. und die argentin. Provinz Corrientes), La Plata (die jetzige Republik Uruguay u. die argentin. Provinz Entre Rios) and Buenos-Aires (die jetzige Buenos-Aires)".

liga Paraguay och i den nuvarande staten med detta namn, ända till 1620 var sätet för den spanska kolonialstyrelsen i La Plata-länderna. Om än dessa uppgifter vid första påseendet ega skenet af sannolikhet, så, tro vi, öfverensstämma de likväl icke med verkliga förhållandet.

Afgörande utslag i ifrågavarande ämne böra ordalagen i de spanska La Plata-ståtbällarnas fullmakter ega. Granskar man dessa, så skall man finna, att ingen har före 1620 blifvit särskildt utnämnd till Paraguays guvernör, utan andra, mera allmänna, ordalag hafva blifvit begagnade. Så se vi Yrala, då han 1558 hade blifvit vald till guvernör, icke kallas *capitan general del Paraguay* utan *capitan general del Rio de la Plata*. Cabeza de Vaca säges vara *adelantado del Rio de la Plata*, likaså hans efterträdare i adelantadoskapet, Sanabria. År 1555 blef Yrala nämnd till *gobernador y capitan general de todos los paises de que habia tomado posesion á nombre de la corona*. Garay utnämndes af Zárate 1575 till *gobernador y capitan general de toda la provincia y sus dependencias*, hvilket uttryck tydligt angifver en skillnad emellan det egentliga Paraguay (*la provincia*) och öfriga spanska nybyggen (*sus dependencias*) vid La Platas tillflöden. — Att Gonzalo Mendoza hos Parish säges efterträda Yrala i *el gobierno del Paraguay*, och att undantagsvis los samma författare under berättelsens fortgång talas om *el gobernador del Paraguay*, äfven med afseende på tiden före 1620 (såsom ock i förevarande afhandling någon gång har skett), häntyder, såsom man af den dithörande meningen lätt inser, endast på det förhållandet att guvernörens residens var förlaggd i Paraguay, men har ingalunda för afsigt att utsträcka namnet Paraguay ända till Rio de la Plata. — Dessutom förklarar Rengger ¹⁾, att han i Asuncions arkiver icke har funnit något, som skulle kunna rättfärdiga ett dylikt vidsträckt bruk af det paraguayanska namnet, utan att i alla dokumenter är noga skildt emellan Paraguay å ena sidan, Buenos-Aires, Tucuman o. s. v. å den andra.

1) Sidan 5.

Af det nyss anförda kunna följande slutsatser dragas: att före 1620 hade ordet Paraguay (såsom benämning på en viss landsträcka) en uteslutande fysiskt-geografisk betydelse; att något guvernörskap med detta namn då ännu icke funns, utan utgjorde provinsen Paraguay en del af ståthällarskapet Rio de la Plata, hvars hufvudstad likväl låg i nyssnämnda provins; att år 1620, då det fordna ståthällarskapet Rio de la Plata delades i tvänne guvernementer, Paraguay och La Plata, det förra namnet tillika erhöll en politiskt-geografisk betydelse; att om än guvernörskapet Paraguay innefattade ett större landområde än den liknämnda provinsen, enär till det förra äfven räknades La Guayrá ¹⁾, så hörde likväl aldrig dit något af den nuvarande Argentinska Republiken. För fullständighetens skull må vi dock anmärka, att efter jesuiternas fördrifvande 1768 räknades fem, på Paranás venstra strand i nuvarande argentinska staten Corrientes liggande, f. d. jesuitermissioner ²⁾ till guvernörskapet Paraguay.

Andra Kåpitlet.

1620 — 1815.

Stridigheter med portugisare och indianer. — Jesuiternas fördrifvande och följder deraf. — Paraguays affall från Spanien.

Humboldt har någonstädes sagt: ”den nyare tidens kolonialhistoria erbjuder endast tvänne märkvärdiga omständigheter, koloniernas grundläggande och deras lösslitande från moderlandet.” Detta yttrande, om än kanske i sin vidsträcktaste mening icke obetingadt giltigt, har likväl på Paraguay

¹⁾ Denna provins måste dock spanjorerne redan i slutet af 1600-talet utrymma. Derefter kunna guvernörskapet och provinsen Paraguay sägas till sina gränser sammanfalla.

²⁾ Dessa innefattade likväl ett högst obetydligt område, enär de lågo längs Paranás strand emellan 27° och 28° s. br. samt 57° 50' och 58° 50' v. l.

sin fulla tillämpning, både med hänseende till landets sociala förhållanden, och dess mera rent politiska tilldragelser, med hvilka sednare vi i detta kapitel skola sysselsätta oss. Vanligen blifva källorna för ett lands historia talrikare, ju närmare man nalkas nutiden. Så är dock icke förhållandet med Paraguays historia. Spanska styrelsen tillät i sin afundsamma misstänksamhet ¹⁾ icke något samlande af för koloniernas historia viktiga upplysningar och meddelanden, hvarigenom sjuttonde och adertonde århundradenas paraguayanska historia blifver ännu torfligare, äfven oafsedt dess brist på mera framstående tilldragelser. Paraguay försjunker under denna tiderymd, så att säga, i glömskans och obetydlighetens mörker.

Anmärkningsvärdt är, att ehuru Spanien under de nyssnämnda båda århundradena skakades af så många stora och för detsamma oftast olycksbringande krig och förändringar, dess kolonier likväl i allmänhet åtnjöto ett orubbadt lugn. För Paraguay särskildt bidrog dess kontinentala läge mycket till att frambringa ett dylikt förhållande; endast nästan ständiga, men vanligen ytterst lamt förda, gränsetvister med det portugisiska Brasilien samt stridigheter med en och annan indianstam afbröto det yttre lugnet. Och i det inre skred kolonien mera tillbaka än framåt; endast med jesuiternas uppträdande utvecklade sig inom *deras* missioner en viss liflighet och verksamhet, ett välstånd, som i början nästan förbländade den utom deras krest stående betraktaren, men

1) *Gumprecht*, s. 6, säger t. ex.: "So eifersüchtig war die spanische Regierung zu jeder Zeit auf die Kenntniss ihrer amerikanischen Besitzungen im Auslande, dass sie die Blätter einer im Auftrage des Königs von Spanien von d'Anville gezeichneten Karte von Quito dem Verfasser sogar vor der Beendigung abnahm, und dass die grosse, im Jahre 1773 zu Madrid beendigte Generalkarte von Süd-Amerika Don Juans de la Cruz Cano y Olmedilla, welche Azara als die beste zu seiner Zeit vorhandene rühmte, und welche auch Al. v. Humboldt bei seinen Reisen die wesentlichsten Dienste leistete, bis zum Beginne dieses Jahrhunderts völlig unbekannt geblieben ist, bis sie in London unter dem Titel: *Mapa geográfica de América meridional* nachgestochen wurde."

som snart befanns lida af en inre ihålighet och stereotyp-rad tröghet, hvarförotom dessa missioner i visst hänseende åstadkommo mera söndring än kraftfull enhet inom Paraguay, enär de genom jesuiternas ränkor undanrycktes guvernörens i Asuncion myndighet och stodo, bildande likasom en särskild provins, uteslutande under jesuiternas styrelse. Den egentliga kolonisationens tidevarf var förbi. Guvernörerne sökte icke vidare att genom detta medel utvidga Spaniens och sin egen makt, tvärtom flera af de gamla kolonierna öfvergifvos, och genom portugisers och jesuiters intrång bestod snart guvernörskapet Paraguay nästan endast af den vestra hälften af landskapet med samma namn. Vi öfvergå nu till en framställning af tvisterna med de förra.

Redan Yrala hade lärt känna portugisernas begär att på hans landsmäns bekostnad utvidga sina brasilianska besittningar. Likväl var det först med 1600-talets ingång, som detta utvidgningsbegär började att blifva af betänkligare art. I brasilianska provinsen Sao Paulo hade ett antal förbrytare och djervva fribytare nedsatt sig och, ehuru de erkände Portugals öfverhöghet, hade de likväl i det närmaste gjort sig oafhängige. Desse företogo vidsträckta plundringståg, hufvudsakligen i afsigt att röfva indianer, för att sedermera sjelfve begagna dem såsom slafvar eller sälja dem till andra portugisare. Inom spanska området riktades dessa tåg förnämligast mot jesuitermissionerna; i kapitlet om de sednare skola vi därför litet närmare omnämna dessa röfwares, eller såsom de hafva blifvit kallade, mamelukernas skändliga död och bedrifter. Mamelukerne utvidgade väl icke sina besittningar omedelbart genom nya nybyggens anläggande, men medelbart, då de genom sina plundringar gjorde det omöjligt för fredliga spanska åkerbrukare att bo i deras närhet. Den af Yrala eröfrade och koloniserade provinsen La Guayrá var ständigt utsatt för deras anfall. År 1675 sågo sig därför spanjorerne nödsakade att utrymma denna provins ¹⁾, till hvilken snart portugisiska nybyggare anlände, för att der nedsätta sig.

¹⁾ Rengger, s. 2.

Men icke allenast i öster utan äfven norrifrån hotade portugisarne. De hade nedsatt sig vid Paraguayflodens källor och öfra lopp, hvilken trakt de kallade Mato Grosso. Det är redan nämnt, att spanjorerne i äldre tider ansågo Paraguays norra gräns gå ungefär vid 16° s. br. Portugisarne utbredde sig dock snart långt söder härom till floden Mbotetey, omkring 19° 50' s. br. Dessa portugisarnas ostliga och nordliga inkräktningar på Spaniens verkliga eller föregifna område, samt framför allt den vidsträckt smygghandel, som de bedrefvo från Colonia del Sacramento ¹⁾ och deras öfriga tilltag i Banda Oriental alstrade en stark spänning emellan hofven i Madrid och Lissabon, hvilken skulle biläggas genom ett i Madrid år 1750 afslutadt fördrag. Häri bestämdes, bland annat, att Portugal skulle till Spanien afträda alla portugisiska nybyggen på Rio de la Platas östra strand, sålunda äfven Colonia, hvarför det i ersättning skulle erhålla de sju vid Uruguay belägna jesuitermissionerna ²⁾, och vidare erkände Spanien provinsen La Guayrá samt allt land norr om Paranás biflod Yaguary ³⁾ och Paraguays biflod Mbotetey för portugisiska besittningar ⁴⁾. En kommission utnämndes af de båda ländernas regeringar, för att bestämma gränserna emellan deras amerikanska besittningar.

1) Detta nybygge, beläget på Rio de la Platas östra strand och gent emot Buenos-Aires, blef af portugiserna redan 1679 anlaggd (*Azara*, II, s. 551), men då det låg vester om den i traktaten i Tordesillas bestämda gränslinjen, förstörde Buenos-Aires's guvernör det genast (*Eichhorn*, V, 264). Portugal nekade väl icke att i astronomiskt afseende var guvernörens förfarande riktigt, d. v. s. att Colonia verkligen låg vester om demarcationslinjen, men det nekade fortfarande af den påfliga delningen, emedan densamma genom sednare öfverenskommelser och i synnerhet genom 1668 års fred skulle hafva blifvit upphäfd (*Eichhorn*). Efter åtskilliga stridigheter härom, och efter att flera gånger hafva blifvit fördrifne, behöllo dock slutligen portugisarne nybygget och tillerkändes det formligen i freden i Utrecht 1713. Från den stunden började den oerbörda smygghandel, som sedermera gaf anledning till ständiga tvister emellan de båda moderländerna.

2) Jmfr. *Eichhorn*, V, 265, *Parish*, I, 82. *André*, s. 48.

3) Dess mynning ligger enligt *Rengger*, s. 1, vid 22° 24' s. br.

4) *Rengger*, s. 2.

Chefen för de spanska kommissarierna var don Flores, och han åtföljdes af astronomen och matematikern Quiroga ¹⁾, hvilken man har att tacka för de första bredd- och längdgradsbestämningar i Paraguay. Kommissionen utförde ganska riktigt sitt åliggande och uppreste till åminnelse deraf på Rio Paraguays högra strand, straxt söder om floden Jaurús mynning ²⁾, en vacker hvit marmorpyramid, som tillika skulle utvisa gränsen emellan Brasilien och det spanska Amerika ³⁾. Minnesmärkets östra sida bär portugisiska vapnet och inskriften: *Sub Ioanne V. Lusitanorum rege fidelissimo*; den vestra sidan visar spanska vapnet och orden: *Sub Ferdinando VI. rege catholico*. De båda andra sidorna, som hvardera genom ett uppifrån nedåt draget streck afdelas i tvänne halfvor, bära likaledes inskrifter. På den åt floden vända hälften läses: *Justitia et pax osculatæ sunt*; på den andra: *Ex pactis finium regendorum conventis Madriti. Idib. Ianuar. MDCCL*. Deraf ser man att enligt Madriderfördraget tillerkändes Spanien hela Rio Paraguays högra strand söder om Jaurús utlopp. Åtskilliga omständigheter vållade likväl, att 1750 års fredsslut och det derpå grundade gränsefördraget aldrig erhöilo gällande kraft. Förnämligast förorsakades denna utgång af jesuiternas vägran att till portugiserna öfverlemnade sju Uruguay-missionerna ⁴⁾. Tvisterna emellan de båda makterna fortforo beständigt, och då Spanien genom bourbonska familjefördraget invecklades i det sjuåriga engelskt-franska sjökriget, så råkade de 1762 med hvarandra i krig, som äfven sträckte sig till Rio de la Plata. Colonia del Sacramento, som af dåvarande guvernö-

1) *Gumprecht*, s. 11.

2) Vid 16° 22' 51" s. br. och 59° 55' 50" v. l. (*Castelnau* s. 181).

3) *Castelnau*, 172—175.

4) De förenade spanska och portugisiska trupper, som skulle tvinga jesuiterna till missionernas öfverlemnande, blefvo i stället af dem år 1755 slagne. Först sedan förstärkning från Europa hade ankommit 1756, kunde jesuiternas indianer betvingas (*Eichhorn*, V, 262). Då i detta krig omkring 2000 indianer hade omkommit, och missionsbyarna blifvit förvandlade i grushögar, vägrade Portugal att emottaga dessa och att asträda Colonia (*Parish*, I. 32. *André*, 48).

ren i Buenos-Aires don Pedro Cevallos eröfrades, var dock den egentliga krigsskådeplatsen, och striden tyckes knappast hafva nått till det mera aflägsna Paraguay. I freden i Paris 1765 förblef med afseende på La Plata-länderna allt i *status quo*, till och med Colonia återlemnades ¹⁾.

Portugisernas smyghandel och deras inkräktningar på Paraguays område fortforo. Så anlade de ²⁾ på Paranás högra strand vid floden Ygatimís mynning ³⁾ ett nybygge kalladt Ygatimí, och på Rio Paraguays högra strand skansen Nova Coimbra ⁴⁾. Spanska styrelsen fann, att ett kraftigt steg måste tagas, om icke den skulle förlora all nytta och alla inkomster af sina besittningar vid Rio de la Platas vattendrag, ja till och med om den icke i dessa trakter skulle så småningom utträngas af Portugal. Carl III och hans minister, den namnkunnige Florida Blanca, beslöto därför år 1776, att afskilja La Plata-länderna från vice-konungariket Perú och att af dem upprätta ett eget vice-konungarrike med Buenos-Aires till hufvudstad. Då hitintills guvernörerne i Asuncion och Buenos-Aires varit förpligtade att i viktiga fall inhemta förhållningsorder från det på ett så långt afstånd från dessa städer belägna Lima, hade de ock i kritiska ögonblick svårigen kunnat handla med kraft. Nu deremot blef den högsta myndighetens, vicekonungens, säte förlaggt till landets viktigaste politiska punkt, och hvad Paraguay beträffar, så kunde dess guvernör hädanefter mycket lättare underhålla förbindelse med vicekonungen än förut. Det nybildade vicekonungariket Rio de la Plata utgjordes af de nuvarande staterna Uruguay, Buenos-Aires, Argentina, Paraguay samt östra och större delen af Bolivia. Till vicekonung utnämndes f. d. guvernören i Buenos-Aires, don Pedro Cevallos ⁵⁾.

Med en stor flotta och 10,000 man inlopp Cevallos,

1) Jmfr. *Parish*, I, 33. *Andree*, 43.

2) *Rengger*, 2.

3) Vid 25° 40' s. br. (*Rengger*).

4) Vid 19° 55' 22" s. br. och 40° 1' 13" v. l. (*Castelnau*, 131).

5) Jmfr. *Parish*, I, 33—34. *Andree*, 49.

sedan han hade intagit fästet och ön Santa Catharina, år 1777 i Rio de la Plata och förstörde i grund alla portugisernas nybyggen i denna trakt ¹⁾. Paraguays guvernör, don *Augustin Pinedo*, var ej heller överksam, ty han ödelade 1777 det nyss omnämnda portugisiska nybygget Ygatimí ²⁾. Efter några månaders krig afslöts 1777 fred i San Ildefonso (i Gamla Castilien). I kraft af detta fredsfördrag utrymde portugiserne hela provinsen Banda Oriental del Rio de la Plata (Uruguay) och afsade sig alla anspråk på skeppsfart på La Platas vattendrag utom Brasiliens gränser. Äfvenledes öfverenskom man om att kommissarier skulle utses, för att bestämma de båda kronornas ömsesidiga gränser i Södra Amerika ända från Atlantiska Hafvets kust till Madeiras källfoders, Guaporé och Mamoré, sammanflöde ³⁾. En dylik kommission bestående af fyra spanska officerare, hvaribland den berömde Azara, afgick ock 1781 från Spanien. Desse kommissarier fullbordade alla arbeten och uppmätningar i och för gränsens bestämmande. Men portugiserne, hvilka enligt de i San Ildefonso uppgjorda grunder skulle hafva blifvit tvungne att utrymma vissa landområden, hvilka de hade bemäktigat sig, sökte att under de obetydligaste förändringar uppskjuta det slutliga afgörandet och att kringgå fördragets bestämmelser, hvori de allt för väl understöddes af de spanska vicekonungarnas och guvernörernas liknöjdhet och efterlåtenhet ⁴⁾. Enligt 1777 års fördrag skulle Paraguays gränser mot Brasilien hafva blifvit nästan de samma, som bestämdes 1750, undantagandes i nordvest, hvarest portugiserna nu fingo sig ytterligare tillerkändt ett stycke land, i det gränsen skulle gå längs floden Corrientes eller Apa ⁵⁾,

1) Jmfr. *Eichhorn*, V, 265. *Parish*, I, 85. *Andrée*, 49.

2) *Rengger*, 2. Pinedo finnes ej upptagen i *Alcedos* förteckning på Paraguays guvernörer.

3) *Parish*, I, 85—86. *Andrée*, 49.

4) Jmfr. *Azara*, I, XXI, 2—4.

5) Så är nämligen gränsen utmärkt på *Azaras* kartor, hvilka han, del. I, s. 15, säger sig hafva färglaggt i enlighet med fredsfördraget af 1777. Det måtte därför vara ett misstag af *Rengger*, då han, s. 2, påstår, att med hänseende till Paraguays gränser fördraget af 1777 endast inskränkte sig till att bekräfta det af 1750.

hvars utlopp i Rio Paraguay ligger vid 22° s. br. Efter tjugo års tid, då Azara återvände till Europa, var ännu ej något afgjort i afseende på gränsen. Portugiserne gynnades i dessa sina afsigter af de storartade politiska händelser i Europa, hvilka togo sin början med fransyska revolutionen 1789, samt af den sednare utbrytande revolutionen i Spanska Amerika, och qvarblefvo i besittningen af flera af sina gjorda inkräktningar.

De indianer, med hvilka Paraguays spanjorer hade att kämpa under sjuttonde och adertonde århundradena, voro tvänne pampas-stammar, nämligen conquistadorernas fornda fiender, payaguáerna, och en nu, först uppträdande stam, mbayáerna.

Payaguáerne bebodde vid eröfringen Rio Paraguays båda stränder och öar, men egde icke fasta boplatser. Fisket i denna flod försedde dem med tillräcklig föda, hvarför de ock nästan aldrig aflägsnade sig något längre från densamma. De betraktade till och med Paraguayfloden såsom sin egendom och tilläto icke någon annan stam att befara den ¹⁾. Enligt äldre historieskrifvare räknade detta folk flera tusende krigare. Det var deladt i tvänne stammar, *cadigué* och *magach*. Den förra lefde förnämligast kring 21° s. br., den sednare kring 25° i närheten af Asuncion. Spanjorerne förvrängde *cadigué* till *sarigué* och *magach* till *agacé*. Efter caciquen Magachs död, efter hvilken den sistnämnda stammen egde sitt namn, förändrade den sjelf detsamma till *siancuá*, och längre fram gifvo spanjorerne den namnet *tacumbú* ²⁾. Under eröfringen och de tvänne derpå följande århundradena voro payaguáerne spanjorerernas i Paraguay ihärdigaste, djerfvaste, listigaste och grymmaste fiender, och föga fattades, att de ett par gånger hade helt och hållet förstört de spanska nybyggena i dessa trakter. Azara försäkrar enligt i Asuncions

1) Man har ock därför antagit att sjelfva namnet payaguá med temmelig visshet härleder sig från de tvänne guarani-orden *pai* och *aguaá*, d. v. s. "fästad vid åran." Jmfr. Demersay, 12.

2) Jmfr. Azara, II, 119—120. Reugger, 154. Demersay, 12. Mansfield, 498.

arkiver befintliga dokumenter, att de hade dödat inalles flera tusende spanjorer ¹⁾. Genom de ständiga striderna dels med spanjorerna, dels med portugiserna i Mato Grosso, dels med andra indianer, sammansmälte så småningom deras antal. Siacuá-stammen, som år 1740 hade blifvit i grund slagen af Paraguays guvernör, don *Rafael de Moneda*, såg sig då slutligen tvungen till att avsluta en ständig fred med spanjorerna ²⁾. De förnämsta villkoren voro följande ³⁾: siacuá-payaguáerne ingingo med spanjorerna ett off- och defensivt förbund emot alla de sednares fiender utan undantag; de skulle ega rättighet att stundom föra enskildta krig emot sådana indianstammar, som icke stodo i något slags vänskapligt förhållande till spanjorerna; och slutligen bestämdes, att en del af dem skulle nedsätta sig i Asuncion, och de andra utanför staden, hvaremot spanjorerna skulle låta dem i fred lefva efter deras gamla seder och bruk. De fästade derefter äfvenledes sina bopålar i och omkring Paraguays hufvudstad, utan att likväl ännu hafva helt och hållet upphört med sitt nomadiska lefnadssätt. År 1790 upptogo de i sitt sköte cadigué-stammen, som hade blifvit ytterligt försvagad genom en strid med portugiserna i Nova Coimbra ⁴⁾. Båda stammarna hafva orubbligt hallit freden, hvilket förhållande man enligt Demersay ⁵⁾ likväl må mera tillskrifva känslan af egen svaghet än en börjande civilisering eller karakterens förmildring, ty oaktadt flera gjorda försök har man icke kunnat förmå dem att antaga christendomen, utan de fasthånga med hårdnackenhets och stolthets vid sina fäders vidskeplighet, seder och ärofulla traditioner. De erkänna för närvarande intet öfverhufvud ⁶⁾ och inga lagar ⁷⁾. De hafva ej heller erkänt Spaniens öfvervalde, utan blott förpligtat sig till fred

1) II, 121.

2) *Rengger*, 155. *Demersay*, 15. *Mansfield*, 494.

3) *Azara*, II, 122.

4) *Rengger*, 156. *Demersay*, 15.

5) Sid. 15.

6) Caciquer finnas väl ibland dem, åtminstone var förhållandet så på Azaras tid, men de ega icke någon makt och intet företräde.

7) *Rengger*, 157. *Demersay*, 26.

och förbund dermed samt anse sig för öfrigt såsom fullkomligt oberoende ¹⁾, och Paraguays styrelse betalar dem alltid särskildt för de tjänster, de kunna göra densamma ²⁾ På Azaras tid utgjorde payaguäerne omkring 1000 personer ³⁾, på Renggers omkring 200 ⁴⁾, och Munck af Rosenschöld uppskattar ⁵⁾ år 1847 deras antal till högst några hundrade. Troligen kommer äfven detta fåtal att allt mera förminska, framför allt genom deras till en djurisk ytterlighet drifna begifvenhet på starka drycker.

Vid spanjorernas ankomst till Paraguay beboddes Gran Chaco emellan 20° och 22° s. br. af ett mycket tappert och krigiskt indianfolk, mbayáerna. De ansågo sig sjelfve vara jordens ädlaste, tappreste och ordhålligaste folk, hvilken tanke tyckes vara till en viss grad berättigad. Munck af Rosenschöld ⁵⁾ angifver dem såsom Paraguays ädlaste indianfolk, och enligt Azara ⁶⁾ har troligen aldrig något folk behandlat sina slafvar och krigsfångar så ädelmodigt, som mbayáerne; deras tapperhet är satt utom allt tvifvel. Traditionen om deras ursprung gjorde dem uteslutande till krigare ⁷⁾. År 1661 öfvergingo de Rio Paraguay och anställde förödelse på denna flods venstra strand, hvarest en del af dem nedsatte sig, så att de derefter bodde på ömse sidor om floden ⁸⁾.

1) Rengger, 157. Demersay, 26.

2) Rengger, 157. Demersay, 23.

3) Azara, II, 123.

4) Rengger, 156.

5) Öfv. af V. A:s H. 1848, s. 33.

6) II, 109—110.

7) "Gud skapade", sade de, "i början alla folk lika talrika, som de för närvarande äro, och Han fördelade dem öfver hela jorden. Sedermera beslöt han att skapa en mbayá och hans hustru. Då nu allt land redan var gifvet åt andra folk, och intet återstod att vidare utdela, så befalle Gud fogeln *caracará* att anvisa dem land. Denna blef ganska förargad öfver att ej finna någon ledig landsträcka, och anbefalldes då mbayáerna, att de alltid skulle irra omkring på andra folks områden, att oupphörligt kriga, att döda alla fullvuxna män bland fienden och att bland sig upptaga dessas qvinnor och barn, på det att de sjelfve derigenom skulle vinna i antal." Se Azara, II, 108.

8) Azara, II, 101.

Under långliga tider derefter företogo de djerfva plundringståg mot både indianer och spanjorer i Paraguay och ströfvade ända till närheten af Asuncion. En fred afslöts emellertid 1746 emellan dem och spanjorerna ¹⁾. Under freden anlade de sednare 1775 på Rio Paraguays venstra strand, straxt norr om floden Aquidavaniguis ²⁾ utflöde i den förra, köpingen *Villa Real de la Concepcion*. Längs Aquidavaniguis stränder, som utmärka sig för markens stora fruktbarhet, uppstodo derefter snart flera spanska nybyggen, vid hvilka åkerbruk och boskapsskötsel med stor framgång idkades. Mbayärerne kommo ofta till Villa Real och landtgdardarna i trakten, för att handla och sälja. Men 1796 utbröto fiendtligheterna ånyo, såsom det vill synas genom spanjorernas eget förvällande ³⁾. Mbayärerne satte eld på de spanska nybyggena och dödade eller bortförde i fångenskap deras inneväpnare. Men en illa beräknad politik och militärbefälhafvarens i Villa Real feghet bevekta regeringen, att, i stället för att med kraft bekriega indianerna, anbefalla att trakten norr om floden Aquidavanigui skulle utrymmas ⁴⁾. Då mbayärerne icke mera funno något derstädes att röfva, så sände de väl några caciquer till Asuncion, för att mäkla fred, som ock afslöts, men hvilken blef af föga varaktighet. Först flera år efter Paraguays frigörande från Spaninen hafva de blifvit mera fredligt slämda ⁵⁾.

1) *Azara*, II, 105.

2) Genom mbayá-indianernas öfverflyttning till Paraguayflodens venstra strand har en förbistring uppstått med hänseende till de geografiska benämningarna i dessa trakter, så t. ex. kalla mbayärerne tvänne floder, hvilka förut och äfven nu för tiden på många kartor benämnas Piray och Corrientes, för Aquidavanigui eller Aquidavan, och Appa (*Azara*, II, 102).

3) *Azara*, II, 105. *Rengger*, 555—556.

4) *Rengger*, 557.

5) Jmfr. *Rengger*, 557—558. I förbigående må det anmärkas, att i motsats till payaguá-språket, som är uppfyllt af näs- och strupljud, eger mbayärernas icke några dylika (*Azara*, II, 106), och *Rengger* anser (s. 540) detta språk vara det mest väljudande bland de indianska munarter, som han hade lärt känna. Dessutom är språket märkvärdigt därför, att alla ogifte tala likasom ett helt annat språk

Med Paraguays öfriga indianstammar hade under ifrågasvarande tiderymd spanjorerne fred. Äfven Gran Chacos indianer hade upphört att särdeles mycket oro dem, framför allt sedan de förut så krigiske, af Cabeza de Vaca tuktade, guaycurú-indianerne, hvilke bodde ungefär gent emot Asuncion, så småningom hade till den grad förminskats, att på Azaras tid ej mer än en enda man och tre kvinnor af dem återstodo ¹⁾. I sednare tider tyckas dock, att döma efter ett yttrande af Rosenschöld ²⁾, Gran Chacos vilda horder hafva blifvit mera fiendtligt stämda ³⁾.

Om de inre politiska förhållanderna känner man föga. Vi meddela här i öfversättning ett ringa och högst torftigt, men det enda för oss tillgängliga, bidrag härtill, nämligen Alcedos förteckning ⁴⁾ på Paraguays guvernörer från 1620 till 1785, af hvilken man åtminstone ser, att Paraguay icke har varit främmande för de inre oroligheter och tvister, som i Spaniens amerikanska kolonier icke sällan föreföllo och ännu i dag ofta ega rum.

Paraguays guvernörer

från 1620 till 1785.

1. Don Manuel de Frias, Paraguays förste af konungen utnämnde guvernör, sedan detta guvernörskap 1620 hade blifvit skildt från

än de gifte (*Azara*, II, 106), i det de förre använda olika ändelser och stundom till och med äfven olika ord för samma begrepp.

1) *Azara*, II, 146.

2) V. A:s Ö. 1848. Sid. 56.

3) Vi begagna här tillfället, att fästa uppmärksamheten på *Munck af Rosenschölds* felaktiga användning af namnet *guaicurú*. Han säger nämligen, att ännu 1847 skulle *guaicurú*-indianerne utgöra Gran Chacos talrikaste stam. Vi hafva redan anförts, att denna stam deremot redan vid slutet af 1700-talet var nära sitt fullkomliga utslöcknande. Förklaringen till den nyssnämnde författarens användning af ordet finner man hos *Rengger*, sid. 341: "In Paraguay giebt man diesen Namen allen Indianern, welche auf der rechten Seite des Rio Paraguay, von Sta. Féé bis zum Gebiete der Guanás (omkr. 220 s. b.), wohnen, obgleich man recht gut weiss, das es verschiedene indianische Völkerschaften in Gran Chaco giebt."

4) Del. IV, 77—81.

- Rio de la Platas; han hade med Biskopen många tvister öfver patronatsrättigheten, hvilket gaf den sednare anledning att bannlysa honom och att frånrycka jesuiterna förvaltningen öfver deras missionsbyar; men alla dessa biskopens åtgärder ogillades af Indiska Rådet. Don Manuel var guvernör till 1650.
2. Don *Luis de Céspedes*, redan förut guvernör i Buenos-Aires, blef det äfven i Paraguay 1650 och utöfvade sitt embete till 1656.
 3. Don *Martin de Ledesma*, guvernör till år 1659.
 4. Don *Pedro de Lugo y Navarro*, riddare af Santiago-orden, hade kunglig befallning att visitera jesuitermissionerna och att lemna dem hjälp emot mamelukernas anfall; han slog äfvenledes i en drabbning dessa röfvare, hvilka hade mördat jesuitermissionären Romero. Han var guvernör till 1642.
 5. Don *Gregorio de Hinestrosa*, född i Chili, guvernör till 1648. Under hans förvaltning inträffade de beryktade tvisterna och striderna emellan biskopen, don Bernardino de Cárdenas, och jesuiterna, hvilka stridigheter voro första orsaken till de oordningar, som derefter under många år söndrade denna provins. Det gick slutligen så långt, att Biskopen, efter att hafva tre gånger bannlyst guvernören, afsatte honom.
 6. Don *Diego de Escobar Osorio*, förut auditör (*oidor*) vid kungliga audiencian i Charcas. Hans styrelse under de kritiska förhållanden, som hans företrädare hade efterlemnadt, blef af kort varaktighet, enär han dog hastigt redan 1649.
 7. Don fray (brodern) *Bernardino de Cárdenas*, Paraguays biskop, blef under bullersamma uppträden af sina anhängare utropad till guvernör. Han begagnade jesuiternas förvisande från hufvudstaden och sin egen aflägsenhet från missionsbyarna, till att låta hastigt och våldsamt kasta de i staden vistande jesuiterna i båtar och på så sätt affärda dem. Dessutom uppkommo nya tvister, då jesuiterne i kraft af en påflig bulla utnämnde en *suez conservador* (d. v. s. en embetsman, hvars åliggande var att beskydda deras privilegier). Audiencian i Charcas ogillade Biskopens olagliga regering och utnämnde under tiden till guvernör i Paraguay
 8. Don *Andres Garavito de Leon*, Santiago-riddare och auditör vid audiencian i Charcas. Innan denne hann anlända, skulle styrelsen utöfvas af öfversten don *Sebastian de Leon*, men den ofvannämnde biskopen vägrade att underkasta sig honom, och försvarade sig med tillhjälp af beväpnade indianer. Don Gravito gjorde genast vid sin ankomst slut på denna strid och tog i besittning sitt embete, som han utöfvade till 1651, då han återvände till sin förra post.
 9. Don *Juan Vazquez de Valverde*, äfvenledes auditör vid audiencian i Charcas, blef af denna utnämnd till interimsguvernör med

- särskildt uppdrag att göra visitationsresor i provinsen och att undersöka de inträffade tvisterna; han anlände 1631 och qvarblef i Paraguay till 1663.
10. Don *Felipe Rege Corbulon*, guvernör till 1679.
11. Don *Juan Diaz de Andino*, guvernör till sin död 1683.
12. Don *Antonio de Vera Moxica*, af vicekonungen i Perú utnämnd till interimsguvernör.
13. Don *Baltasar Garcia Ros*, place-majör i Buenos-Aires, blef af konungen utnämnd till guvernör i Paraguay såsom en belöning för de tjenster, som han hade ådagalaggt vid eröfringen af Colonia del Sacramento. Han tillträdde sitt embete 1703 med uppdrag att visitera missionerna; då han hade utfört detta sitt uppdrag, insände han till konungen en utförlig berättelse derom.
14. Don *Juan Gregorio Bazán de Pedraza*.
15. Don *Diego de los Reyes Balsameda*, född i Puerto de Santa Maria, guvernör 1717. Nytt missnöje och anklagelser af jesuiterpartier tvingade audiencian i Charcas att utnämna en *juez visitador*, som dessutom af vicekonungen i Perú nämndes till interimsguvernör. Denne var
16. Don *Joseph de Antequera y Castro*, riddare af Alcántara-orden, indianernas advokat och beskyddare (*fiscal protector de indios*) vid audiencian i Charcas. Missälligheter och tvister uppstodo på nytt emellan biskopen, don Joseph de Palos, och jesuiterna, hvare guvernören invecklades. Han blef 1723 fängslad och förd till Lima, hvarest hans olyckliga stjärna ville att han skulle dö i ett skjul ¹⁾.
17. Don *Martin de Barua* blef under tiden af fältmarskalken, guvernören i Buenos-Aires, don Bruno Mauricio de Zavala, utnämnd till guvernör, och erhöll af vicekonungen, markis de Castelfuerte, särskildt uppdrag att återställa lugnet i Paraguay; men han uppretade i stället ännu mera sinnesstämningen genom den berättelse, som han ingaf till konungen öfver jesuiternas tilltag och intrång. Han var guvernör i fem år.
18. Don *Bartolomé de Aldunate*, ryttmästare vid det i Buenos-Aires förlagda kavalleriet, inträdde aldrig, oaktadt han af konungen var utnämnd, i utöfningen af guvernörskapet.
19. Don *Ignacio de Soroeta*, som hade varit corregidor i Cuzeo, och som hade visat klokhed och rättrådighet i det, som blifvit honom anförtrödt, blef år 1750 af vicekonungen i Perú utnämnd till guvernör i Paraguay. Men de upproriske innevärdarne ville

1) *Kottenkamp*, I, 356 berättar efter *Ulloa*, att Antequera blef halshuggen, och att vid hans afrättning i Lima utbröt äfven derstädes ett uppror.

- icke underkasta sig honom, grepo till vapen och tvingade honom att i flykten söka sin räddning.
20. Don *Isidoro Mirones y Benavente*, medlem af audiencian i Chacas, hvilken hade ådagalaggt klokhet och skicklighet vid undertryckandet af oroligheter i provinsen Cochabamba, utsågs af vicekonungen till att i Paraguay utföra samma hvärf. Men han anlände aldrig dit, enär han snart fick underrättelse om den af konungen utnämnda guvernörens ankomst.
21. Don *Manuel Augustin de Ruiloba*, general vid arméen i Perú, inträffade i Asuncion år 1755. Då han bemödade sig om att undertrycka oroligheterna och tvisterna, och då han hade upptrutit med reguliera trupper och missionernas indianmilis, för att återföra de upproriska på landsbygden till lydnad, blef han i en drabbning öfvergifven af största delen af sitt folk och det nyssnämnda året dödad.
22. Don *fray Juan de Arregui*, franciskanermunk, biskop i Paraguay, utropades af orostiftarne till guvernör, och då han hemligen hade begifvit sig ifrån hufvudstaden, blef han eftersatt och gripen samt tvingad att utöfva guvernörsembetet. Snart anlände likväl den af konungen till *juez visitador* utnämnde don *Juan Vazquez de Agüero*, och straxt derefter
23. Don *Bruno Mauricio de Zavala*, fältmarskalk, guvernör i Buenos-Aires och president i Chili. Vicekonungen, markis de Castelfuerte, hade anbefallt denne att med trupper aftåga till Paraguay, för att undertrycka dervarande oroligheter. Han anlände dit och erkändes för guvernör år 1755. Han skingrade de uppriska, dömdo de brottsligaste till döden och återställde lugn och lydnad för konungen. Härmed hade han slutat sin bestämelse och öfverlemnade guvernörskapet till den af vicekonungen utnämnda
24. Don *Martin Joseph de Echaure*, dragonkapiten, hvilken qvarblef i utöfningen af detta embete ända till 1755.
25. Don *Rafael de la Moneda*.
26. Don *Marcos Larrazabal*.
27. Don *Pedro Melo de Portugal*, löjtnant vid Saguntos dragonregemente, guvernör från 1777 till 1785.
28. Don *Joaquin de Alós*, f. d. kapiten vid Aragoniska Infanteriregementet och corregidor i Quispicanchi i Perú, 1785 utnämnd till guvernör i Paraguay.

En i Paraguays historia vigtig tilldragelse var jesuiternas fördrifvande från deras missioner år 1768. Dessa sednare hade, såsom vi veta, hitintills stått uteslutande under jesuiternas och icke under guvernörernas styrelse. Inom

Paraguay lågo nio missioner, och dessa ställdes nu under guvernörens derstädes uppsigt, hvarförutom fem andra ¹⁾ på Paranás venstra strand belägna, äfven lades till guvernörskapet Paraguay. Men 1805 upprättades af alla f. d. missionerna vid Paraná och Uruguay ett eget, af både Asuncions och Buenos-Aires's guvernörer oberoende, ståthållarskap, hvilket gafs åt don *Bernardo de Velasco* ²⁾. Denne blef 1806, med bibehållande af missionernas förvaltning, tillika guvernör i Paraguay ³⁾. Efter koloniernas affall från Moderlandet hafva ständiga tvister om missionerna egt rum emellan republikerna Paraguay och Argentina, och hvilka först helt nyligen hafva blifvit bilagda ³⁾.

Det skickelsedigra tidehvarf, som med den stora fransyska revolutionen i slutet af sistförflutna århundrade inträdde, och som, om det än i sin början besuddlades af mot Försyn och mensklighet hädiska handlingar, likväl i sin fortsättning och utveckling gaf upphof till ett, för de gamla af vanan och formen fjättrade staterna, främmande och friare samhällslif, var icke heller utan inflytande på Paraguay. Några rent republikanska eller demokratiska tänkesätt inträngde väl icke i Paraguay, om än landet sedermera vid sin oafhångighetsförklaring antog titeln *républica*, utan viktigt för Paraguay blef det s. k. revolutionära tidehvarvet egentligen genom de statsomhvälfningar, som timade i Moderlandet. I allmänhet var folket i de spanskt-amerikanska besittningarna icke revolutionärt sinnadt, men det kände sig på hvarjehanda sätt förtryckt af Spanien, och hade blott ändamålsenliga och förnuftiga åtgärder, åsyftande tillfreds-

¹⁾ *Rengger*, s. 1. Dessa fem missioner ligga emellan 27° och 28° s. b. samt 37° 30' och 38° 30' v. l.

²⁾ *Mansfield*, 482.

³⁾ Genom ett i Juli 1852 emellan republiken Paraguays president, don Antonio Lopez, och Argentinska Republikens dåvarande president, general Urquiza, afslutadt fördrag har Paraguay afsagt sig sina anspråk på de fem missionerna på Paranás venstra strand, och den sistnämnda floden är bestämd till gräns emellan de båda staterna; i ersättning erkände Urquiza Paraguays oberoende. Jmfr. *Mansfield*, 471—472.

ställandet af amerikanarnas klagomål, härifrån blifvit träffade; hade kanske ännu i dag Spanien kallat dessa länder för sina.

Först underrättelsen om den kungliga familjens afsättning och fångenskap, centraljuntans i Spanien afslag på de amerikanska koloniernas fordringar, samt densamma besynnerliga och politiskt okloka beteende att förklara amerikanerna för upprorsstiftare ¹⁾, så godt som framtvingade den amerikanska revolutionen.

Den 22 Maj 1810 upprättades i Buenos-Aires en provisorisk junta, som bestod af infödda amerikanare, och som hade till ändamål att upprätthålla Ferdinand VII:s kungliga rättigheter. Denna junta ställde i nyssnämnda revolutionära månad en uppmaning till Paraguay att sända deputerade till en allmän lagstiftande congress för La Plata-länderna samt erkänna den provisoriska juntans lagliga befogenhet ²⁾.

Paraguays dåvarande guvernör, den redan omnämnde Don Bernardo Velasco förde styrelsen med sans och rättfärdighet och åtnjöt folkets aktning. Han sammankallade Asuncions municipalitetsråd (*cabildo*), som beslöt att i en för hela provinsen så vigtig angelägenhet som den ifrågasvarande borde dess representation höras. Man underrättade Buenos-Aires's sändebud, öfverste Espinola, om detta beslut, hvilket han tyckes hafva ansett som en hotelse, enär han genast tog till flykten. Paraguays national-församling sammanträdde den 24 Juli och öfverenskom om, att vänskaplig förbindelse skulle underhållas med juntan i Buenos-Aires, likväl utan att erkänna dess öfvervalde, samt vidare att i afvaktan på Spaniens beslut man skulle sätta provinsen uti försvarstillstånd.

Juntan i Buenos-Aires beslöt att med våld tvinga de provinser, som icke erkänna dess öfvervalde. Till följd häraf afsändes general Belgrano i Oktober månad 1810 med 1000

¹⁾ Jmfr. *Heeren*, 698—699.

²⁾ Den korta framställning, vi här lemna af Paraguays s. k. revolution, är hufvudsakligen hemtat från *Mansfield*, 445—451, hvilka berättelse har blifvit jemförd med *Parish's*, II, 45—46.

man, för att betvinga Paraguays styrelse och innevånare. Men generalen möttes af ett starkt motstånd, och blef i Januarii 1811 i grund slagen vid Paraguari, en by s. o. från hufvudstaden, samt skattade sig lycklig att få kapitulera och återvända.

Frihetsandan i Paraguay yttrade sig sålunda i början endast i oberoende af junten i Buenos-Aires. Man skred nu i det förstnämnda landet till mera positiva åtgärder, hvilka genom den man, som här var själen i dess styrelse, snart antogo prägeln af fullkomlig isolering och oafhängighet från hvarje främmande öfvervalde. Den 16 Maj 1811 stiftades i Asuncion en provisorisk styrelse, bestående af guvernören Velasco, som president, dr. *José Gaspar Rodriguez de Francia* och don *Juan Valeriano* som assessorer. Men efter utbruten oenighet emellan Guvernören såsom varande europé och styrelsens båda andra medlemmar såsom infödda amerikanare blef den förre redan den 9 Juni hastigt fängslad.

Den nyssnämnda provisoriska styrelsen hade emellertid utlyst en ny sammankomst för Paraguays representation, hvilken ock den 17 Juni sammanträdde. Denna beslöt: 1:o att Paraguay skulle hafva sin egen styrelse utan inblandning från Buenos-Aires, 2:o att icke desto mindre förbund, vänskap och enighet skulle upprätthållas med Buenos-Aires, samt att representanter från Paraguay skulle sändas till La Platäländernas allmänna lagstiftande församling, 3:o att handeln skulle upplifvas, skattskyldigheterna ordnas och regeringens tobaksmonopol upphäfvas, 4:o att i intet fall lagar eller beslut af La Platäländernas allmänna församling skulle tvinga Paraguay, så vida de icke gillades af dess egen representation. — Ännu talade man icke, åtminstone icke offentligen, om oberoende af Spanien, ehuru säkerligen i tysthet tanken derpå redan hade uppnått hos mången. Att man vacklade, oviss om det beslut, som skulle fattas, synes äfven deraf, att man med afseende på styrelsens förvaltning stannade vid att utnämna en *provisorisk* styrelse, bestående af don *Fulgenio Yegros* som president, samt fyra assessorer, af hvilka en, *Francia*, tillika var sekreterare och i sjelfva verket den rätte styresmannen.

Denna styrelse, likasom den föregående provisoriska, kunde, om än af olika orsaker, icke länge bibehålla enighet emellan sina medlemmar. En ny nationalförsamling sammanträdde år 1815. Denna blef, hufvudsakligen genom Francias bemödanden, med hänseende till Moderlandet fullkomligt revolutionär. Den förklarade Paraguay för en oberoende republik, antog nationalvapen och nationalfärger samt tillsatte en konsularstyrelse, i hvilken Yegros och Francia inträdde. Den sednare förstod att snart aflägsna den förre från hans befattning. Af en 1814 sammanträdande representantförsamling (*un congreso general*), hvilken utgjordes af icke mindre än 1000 medlemmar (*diputados*), blef Francia på trenne år vald till *dictador único de la República del Paraguay*; och 1816 valdes han till diktator för lifstiden, hvilken akt likasom bildar slutstenen i den det nationella oberoendets byggnad, som Paraguay åt sig upprest.

Tredje Kapitlet.

Blick på Paraguays inre tillstånd under den spanska tiden.

I det föregående hafva vi sett Paraguay upptäckas, koloniserat och underkufvas samt frigöra sig från Spanien. Landets omfång vid olika tider är deraf bekant. Vi må endast här ännu en gång i minnet återföra, att i äldsta tider ansågs Paraguays norra gräns gå ända till den 16° s. br., att denna likväl snart nog fixerade sig vid 22°, att 1620 äfven ett guvernörskap Paraguay upprättades af större omfång än provinsen med samma namn, att dock genom portugisarnes inkräktningar de fysiska och politiska gränserna snart sammanföll, ehuru i sjelfva verket genom jesuitermissionernas oberoende af guvernören i Asuncion vissa delar af provinsen Paraguay under en längre tid knappt kan anses hafva hört till det liknämnda guvernörskapet, samt att efter jesuiternas fördrifvande och vid revolutionens utbrott guvernörskapet Paraguay icke allenast åter verkligt innefattade hela land-

skapet, utan att det förra till och med genom tillägg af fem missioner på Paranás venstra strand erhölet ett något större område. Vid alla tider begränsades emellertid landskapet Paraguay på trenne sidor af tvänne bland jordens största floder, hvilket gifver landet ett nästan ö-liket utseende ¹⁾. Mot vester, mot den djupa och i sin lerbädd lugnt och långsamt flytande Rio Paraguay, är landet lågt och flackt, endast här och der resa sig några kullar (*lomas*) af ringa höjd; vidsträckta betesmarker, genomskurna af större och mindre floder, omvexla med herrliga lundar af halft tropiska träd, samt en och annan träksjö (*estero*), hvilken ofta kan vara nästan dold af vattenväxter. Samma natur eger äfven den södra stranden, der för öfrigt det största träsket, Estero de Neembucú, är beläget. Landets sydvästra del med sina bördiga alluvialbildningar var under den spanska tiden, och är ännu i dag, den mest odlade och tätast bebyggda, framför allt gäller detta om trakten kring Asuncion och om Tebiquaris, en biflod till Rio Paraguay, oändligt fruktbara dal. Här, i Paraguays västra och södra delar, har man alltid haft att söka de s. k. *estancias* eller egendomar för boskaps- och häst-afvel; likaså voro de af Yrala och Garay utdelade *encomiendas* till största delen här belägna. I norr och öster träffar man deremot endast oafbrutna skogar, tillhåll för jaguarer, vildsvin, hjortar och andra vilda djur af mångfaldiga arter samt för vilda, d. v. s. till christendomen icke omvända, indianer (*indios monteses*). Från norr till söder genomdrages Paraguays östra hälft af en låg bergås, Cordillera de los montes, hvilken utgör vattendelaren emellan Paraguays båda hufvudfloder. Från denna utgår till Paraná Cordillera de Maracayú, som genomrytes af den sistnämnda floden, hvilken dervid bildar ett af jordens märkvärdigare vattenfall ²⁾. Nedanför detta fall, nästan ända till sin för-

1) Enligt *Reden*, "Die Staaten in Stromgebiet des La Plata"; Petermanns Geogr. Mittheil. 1836, begränsas Paraguay under 115 geogr. mil. af Paraná och 110 mil af Paraguayflodeu.

2) Det kallas Salto Grande och ligger vid 24° 4' s. b. (*Azara*, I, 71).

ening med Paraguayfloden, är Paraná strid och uppfylld med forssar, hvadan hon under hela den del af sitt lopp, som hon begränsar Paragnay, är, åtminstone i sitt naturliga tillstånd, af jemförelsevis ringa vigt för detta lands handel. I dessa stora skogsmarker ligga de beryktade *yerbales* eller skogarna af paraguaythée, hvilka, allt sedan spanjorerne kommo under fund med deras användbarhet, hafva utgjort en källa till en, stundom icke obetydlig, handel och vinst för landet.

Spanjorerernas ankomst till Paraguay har icke mycket förändrat dess utseende, ty de odlingar, som af dem gjordes, voro i jemförelse med landets storlek obetydliga, och i allmänhet tyckes odlingen i detta bördiga land icke hafva bestått i stort annat än att så; på markens brukande användes föga tid och möda. Icke hafva de heller brytt sig om att urtappa de många träsken eller tillgodogöra sig de stora skogarna, utan på de ställen, der vid eröfringen funnos skogar, träsk eller ängar, der funnos de äfven vid revolutionen. Och icke hafva de underlättat förbindelselederna vare sig till vatten eller lands; inga kanaler, inga vägar hafva de anlaggt. Sådant stridde både emot regeringens och jesuiternas politik. Ville någon antråda en resa, satte han sig till häst och red fram der, hvarest skogssnår och träsk tillåto honom taga sig väg; kom han till en flod, fanns ingen bro, utan antingen måste han uppsöka ett vad eller ock kasta sig med hästen i vattnet och förlita sig på dennas förmåga att simma. I de mera befolkade trakterna, der följaktligen resenärer oftare brukade färdas, kallade man ett mera begagnadt vadställe öfver en flod för en *paso real*, likasom man i Sverige och Norge kallar de största och mest besökta landsvägarna för "kungsvägar." Äfven i de tätast bebyggda trakterna lågo boningarna på ganska långa afstånd från hvarandra, och utom närmast omkring Asuncion bestodo de förnämligast i indianbyar med sina låga, halmtäckta rörhyddor, hvilka dock icke alltid lågo bredvid hvarandra utan voro spridda på byns område. Landets nordöstra del var endast en obygd, der man till och med blott undantagsvis

påträffade en *tolderia*, såsom de icke omvända indianernas bostäder kallas.

För beräkandet af Paraguays befolkning vid olika tider felas oss helt och hållet hjälpkällor, såsom förhållandet äfvenledes är med hänseende till så många andra för detta lands inre tillstånd viktiga ämnen. I medlet af adertonde århundradet egde Paraguay omkring 56,000 innevånare ¹⁾ (de vilda indianerna och troligen äfven missionernas indianer oberäknade). I slutet af samma århundrade beräknar Azara ²⁾ den till 97480 själar (utom de vilda indianerna), och Parish ³⁾ till 200000 (jemte de vilda indianerna). Befolkningen bodde förnämligast på landet. Utom Asuncion, som på Azaras tid egde 7088 innevånare ²⁾, fanns det i Paragnay icke någon stad (*ciudad*), hvarken stor eller liten. Äfven köpingarna (*villas*) voro fåtaliga, nämligen endast fyra, med tillsammans 8549 innevånare i slutet af 1700-talet ⁴⁾. Den öfriga befolkningen var vid samma tid fördelad i 29 byar och f. d. missioner samt i 52 landt församlingar, hvilka icke tillika bildade bylag.

I Paraguay, såsom i de andra spanska kolonierna, ingingo hos befolkningen tre olikartade raselementer, ett latinskt, ett indianskt och ett afrikanskt, hvilka gäfvö upphof till flera på rasskillnad och rasblandning beroende klasser eller kaster, hvarförutom man har trott sig finna ⁵⁾, att eröfringskolonier, till hvilken klass man i deras ursprung kan hänföra alla de spanska kolonierna, alltid, äfven oafsedt olikhet i ras och hudfärg, pläga söndersplittra det borgerliga samhället i kaster. Af alla dessa orsaker sönderföll Paraguays befolkning i följande klasser: 1:o *chapetones*, i Europa födda spanjorer; 2:o *creoles*, infödda amerikanare, som här-

¹⁾ *Alcedo*, IV, 71.

²⁾ II, bihanget till s. 528.

³⁾ *Parish*, II, 42. På 1850-talet var Paraguays befolkning 230000 personer.

⁴⁾ *Azara*, II, bih. till s. 528. Dessa fyra köpingar voro *Concepcion*, *Curuguaty*, *Villarica* och *Nemucucú*.

⁵⁾ Se *Röcher*, s. 7.

stammade från européer; 5:o indianer; 4:o negrer; 5:o de s. k. blandade raserna (*pardos*), såsom *mestizos*, *mulatos*, *chinos*, *zambos* o. s. v. De blandade rasernas högre eller lägre anseende i samhället berodde på den större eller mindre del hvitt blod, som flöt i deras ådror, då enligt ett allmänt ordspråk, "*todo blanco es caballero*", hvarje vit var i förhållande till de färgade adelsman ¹⁾. Hvar och en af dessa kaster var full af hat och afund mot de högre stående, likasom full af förakt mot de lägre, hvilket förhållande ock hindrade hvarje större förbund, för att afskudda sig det gemensamma oket. Spaniens politik skall äfven därför hafva gått ut på att så mycket som möjligt befordra denna kastskillnad såsom ett hufvudmedel att bibehålla kolonierna afhängiga af Moderlandet ²⁾.

Hvad nu först de s. k. chapetonerna beträffar, så hafva de alltid till ringa antal förekommit i Paraguay. Blott högst få af de spanjorer, som anlände från Europa, ställde sin väg till detta land ³⁾. Och icke kan ett dylikt förhållande förundra någon, ty landet låg långt in i kontinenten, och genom natur och dåliga kommunikationsanstalter var tillträdet från kusterna försvaradt, hvartill kom spanska regeringens politik att söka så mycket som möjligt stäfja utvandringen till Amerika. Redan Carl I hade 1518 anbefallt ⁴⁾, att ingen spanjor fick resa till Amerika utan kronans särskilda tillåtelse, och den, som ville blifva delaktig af en dylik tillåtelse, måste därför anföra bevekande skäl samt förete sedebvis, slägtregister, hvarigenom man skulle ådagalägga att man härstammade från äkta christna utan någon inblandning af judisk eller mahomedansk släkt, samt intyg öfver att hvarken en sjelf eller någon af ens förfäder i tvänne led

1) "Noch jetzt", säger *Roscher*, s. 167—168, "würde ein Reisender zuweilen den ärgsten Anstoss geben, wenn er einen dunkelbraunen, halb nackten Waldbewohner, der aus Mangel einer Hütte seine Hängmatte nur an Bäumen befestigen kann, nicht für vollkommen weiss und adelig anerkennen wollte."

2) *Roscher*, 166.

3) *Azara*, II, 276.

4) *Roscher*, 164.

uppåt hade blifvit af inquisitionen straffade ¹⁾. Dessutom måste hvarje skeppskapiten, som seglade till Amerika, aflägga ed på, att han icke hyste ombord andra personer än de, som erhållit tillåtelse att resa ²⁾. De fleste spanjorer, som kommo öfver till Paraguay, voro troligen, isynnerhet under spanska väldets sednare tider, för det mesta embetsmän, och med undantag för den allraförsta tiden, då man väl träffade conquistadorer ofta bosatta på landet, så bodde chapetonerna nästan uteslutande i Asuncion och köpingarna.

Creolernas allmänna karakter, veklighet, översksamhet, passion för fruntimmer och spel o. s. v., är uti resebeskrifningar och andra arbeten ofta noggrannt skildrad, hvarför vi här förutsätta densamma såsom bekant. Vi skola därför med anledning af detta ämne endast anföra några yttranden af Azara om Paraguays och Buenos-Aires's creoler. "Knappt äro de födde", säger den nämnde författaren ³⁾, "förrän man öfverlemnar dem åt mulatskor, negrinnor eller indianskor för att ammas, och dessa sköta dem merändels, till dess de uppnått sex eller sju år. Under hela denna tid kan naturligtvis barnet icke se något, som förtjenar att eftertagas. Lagg härtill den i detta land ännu mera än i Spanien gällande grundsatsen, att höghet och förnämhet bestå i att göra intet. . . . Genomträngde af dessa grundsatser och af jemnlighetsidéen förakta till och med barnen af en simpel sjöman hvarje slags arbete och tro det vara under sin värdighet att följa sin faders yrke. De vilja hellre blifva munkar, prester, advokater eller köpmän, ehuru till och med många icke vilja blifva det sednare, emedan de finna det allt för mödosamt. De äro ganska smickrade öfver att erhålla embeten, fastän de göra sig min af att förakta dem, och visa sig föga tacksamme mot de personer, som hafva förskaffat dem dylika. . . . De som hafva varit i Europa . . . fördöma alltid vid deras återkomst det, som de hafva sett i detta land. Det är ock

¹⁾ Robertson, IV, 118. Roscher, 164. För att få återvända till Europa fordrades likaledes kronans tillåtelse.

²⁾ Roscher, 165.

³⁾ II, 283—285.

sannt, att deras eget land gifver dem frihet, jemlikhet, lätt-
het att nästan utan arbete föda sig, samt till och med många
utvägar att förtjena penningar. De äro icke besvärade af
lagarna, enär dessa äro kraflösa . . . skatterna trycka dem
ej heller särdeles, då dessa äro så godt som inga." Af till
en del samma skäl, som chapetonerna i Paraguay vid alla
tider voro fätalige, hafva äfven creolerne derstädes varit det,
hvar till kommer deras delvisa uppgående i blandningsraserna¹⁾.
I likhet med de rena spanjorerna hafva creolerne förkärlek
för stadslifvet och förakta handverk och näringar, hvarför
de äfven i Paraguay företrädesvis bosatte sig i Asuncion.
Deras bildning var ganska låg; de, som på *estancias* syssel-
satte sig med boskapsskötsel, stodo knappt på en högre
ståndpunkt än indianerne²⁾; dock tyckas Paraguays creol-
herdar hafva varit något snyggare och mera civiliserade än
de på Pampas³⁾. Den högsta vetenskapliga bildningen bland
Paraguays creoler bestod i någon kännedom af latinska gram-
matikan, Aristotelis filosofi, Thomas af Aquino theologi och
kanoniska rätten⁴⁾. Ett egendomligt drag för Paraguays och
öfriga La Plata-länders creoler är den jemnlighetsanda, som
herrskade inom dem. Man fann här hvarken någon titulär-
eller gods-adel. Allt företräde var rent personligt, och
om än en och annan berömde sig af att härstamma från
conquistadorerna, så tror Azara⁵⁾ likväl, att om konungen
skulle hafva beviljat några personer af dem adelsbref, så
skulle desse därför icke hafva åtnjutit något större anseende,
ja, ingen skulle till och med hafva betraktat dem såsom
adelsmän⁶⁾. Denna jemnlighetsanda gjorde äfvenledes, att i

1) Humboldt beräknar de vitas (både chapetoners och creolers) an-
tal i vicekonungariket Buenos-Aires till endast 520000 personer;
jmf. *Roseher*, 165.

2) *Azara*, II, 292.

3) *Azara*, II, 298.

4) *Azara*, II, 285.

5) II, 277.

6) I öfriga spanska kolonier egde ett motsatt förhållande rum. I
Lima t. ex. var en tredjedel af den hvita befolkningen adel, hvari-
bland 45 markiser och grefvar samt 24 majoratsherrar utan titel; se
Rottenkamp, I, 350.

städerna ville ingen hvit tjena den andra. Emellan creoler och chapetoner har alltid stor hätskhet egt rum. Grunden härtill ligger förnämligast i den omständigheten, att spanska styrelsen vid tillsättande af till och med de lägsta embeten i Amerika, vid utdelande af handelsmonopoler o. s. v., städe föredrog infödda spanjorer ¹⁾. Detta var visserligen ett medel för Spaniens konungar att grundlägga och befästa en oinskränkt konungamakt både i Europa och Amerika, men det var långt ifrån lagligt. Tvärtom funnos i lagböckerna för Indien bestämmelser, enligt hvilka eröfrarnas och de första nybyggarnas afkomlingar skulle vid tillsättandet af amerikanska embeten föredragas ²⁾, och flera *cedulas* eller kungliga patenter föreskrefvo, att förtroendeposter skulle utan undantag gifvas så väl åt spanjorer som amerikanare ³⁾, ehuru de aldrig efterlefdes. Många, som af politiskt missnöje hade kommit öfver till Amerika ⁴⁾, fortplantade äfven detsamma till sina afkomlingar, hvarförutom chapetonerne föraktade creolerna för deras okunnighet ⁵⁾. Denna hätskhet emellan de båda klasserna var så allmän, ehuru de båda voro af samma ras, att den till och med herrskade inom samma familj ⁶⁾, och ofta visade sig i öppet trots emot allt spanskt och mot den spanska regeringen. Äfven i Paraguay har man exempel på uppror, i hvilka creoler hafva deltagit eller stått i spetsen. I många af de oroligheter, som af Alcedo i hans guvernörsförteckning omtalas, hade utan tvifvel creolerna i Asuncion en stor del, och creolen Joseph de Antequera y Castro, som af audiencian i Chareas blef skickad, för att återställa lugnet i Paraguay, tyckes i stället hafva kring 1720 förklarad sig för sjelfständig och såsom sådan bibehållit sig

1) Af 160 vicekonungar voro blott 4 creoler, och af 602 generalkapitener eller guvernörer blott 14; *Roscher*, 167, enligt *Wappäus*.

2) *Kottenkamp*, I, 327.

3) *Robertson*, IV, 206 not. 78.

4) *Kottenkamp*, I, 329.

5) *Kottenkamp*, I, 328.

6) *Azara*, II, 279, säger: "Cette aversion est telle, que je l'ai souvent vu régner entre le mari et la femme, lorsque les uns étaient européens, et les autres américains."

i Asuncion ända till 1725 eller 1726, då trupper från Buenos Aires och jesuiternas indianmilis åter betvingade staden ¹⁾).

Den tredje folkklassen i Paraguay utgjordes af indianerna. Desse tillhörde, som vi redan veta, hufvudsakligen guaraní-stammen, och tyckes hafva egt ett mycket ädlare, mildare och gästvänligare sinnelag än öfriga indianer, med hvilka spanjörerne vid upptäckten kommo i beröring. Också trädde Paraguays conquistadorer i nära förening och förbindelse med guaraníerna. En mängd andra omständigheter bidro äfven till att frambringa ett ganska godt förhållande emellan eröfrarna och infödingarna i detta land. Här funnos inga grufvor att bearbeta ²⁾, den oändligt fruktbara marken gaf med ringa besvär alla till lifvets uppehälle erforderliga förnödenheter, och på hundradetals mil fanns ingen hamn, ingen handelsplats, dit man kunde sända jordens alster. "Allt som gick utöfver de dagliga lefnadsbehofven", säger Parish ³⁾, "var fullkomligt öfverflödigt i ett land, hvarest nästan intet köptes, intet såldes, hvarest bruket af penningar var obekant, och hvarest de menckliga behofven inskränkte sig till blotta födan." Man såg ock derfor ej heller bland spanjörerna i Paraguay dessa häftiga tvister angående indianernas själsförmögenheter och menckliga värde, som i andra spanska kolonier egde rum ⁴⁾. Med anledning af det hårda

1) *Kottenkamp*, I, 356.

2) Indianerne i Amerikas bergverkstrakter sammansmälte, förnämligast genom öfverdrifvet arbete i grufvorna, hastigt till ett ringa antal. Så t. ex. räknade man vid Colombos ankomst till Hispaniola derstädes minst 1000000 menniskor; 15 år derefter voro endast 16000 kvar; se *Robertson*, II, 12.

3) I, 58.

4) Somlige ansågo icke indianerna såsom menniskor af samma ursprung som européerna, utan snarare såsom ett mellanting emellan menniskan och djuren, utan förmåga att uppfatta och utöfva christna religionen; i spetsen för denna åsigt stod biskopen i Santa Marta, Francisco Tomas Ortiz. Den motsatta åsigten, förnämligast försvarad af Francisco Bartolomé de las Casas, betraktade deremot indianerna såsom fria, förnuftiga menniskor af samma slägte som gamla kontinentens innebyggare och såsom förmögna af att förstå christendomens läror. Andre, som ville gå en medelväg, sade att indianerna voro af samma

förtryck, som spanjorerne i öfriga delar af Amerika utöfvade öfver infödingarna, lade sig spanska regeringen emellan till de sednares fördel och utfärdade en mängd förordningar, hvilka dock skulle gälla icke allenast för de kolonier, der det ofvannämnda förtrycket hade visat sig, utan för alla.

Efter upphäfvandet af det förut brukliga repartimiento-systemet anbefalldes spanska styrelsen till antagande i alla sina kolonier det s. k. *encomiendasystemet*. Det utbildades genom flera efter hand tillkomna lagar, hvilkas hufvudsakliga innehåll vi här skola anföra. — Indianerne skulle förmåns att nedsätta sig i bylag eller *encomiendas*, hvilka skulle förlänas åt conquistadorerna och andra förtjenta män. Dessa bylag förseddes med en enkel kommunalförfattning och med municipalfrihet. Innevånarne i hvarje *encomienda* valde bland sina egna *caciquer* en *alcalde* eller domare och bland de öfriga medlemmarna andra kommunala tjänstemän; för öfrigt stodo *encomiendas* under hvita *corregidores* (ett slags distriktschefer) öfveruppsigt, hvilken hufvudsakligen bestod i att tillse, att åt indianerna meddelades undervisning i kristendomen, och att de icke pålades för strängt arbete¹⁾. Hvarje manlig medlem af ett dylikt bylag var förpligtad att från 18:de till 50:de året arbeta åt *encomiendainnehafvaren*, eller *encomenderon*, under två månader af året. De öfriga tio månaderna var han fri och spanjorens jemnlige. På det att dessa tvänne månaders tjänsteskyldighet skulle vara så litet som möjligt betungande, skulle den så småningom under årets lopp aftjenas. Deraf kallades de tjänsteskyldige

slägte som européerna, men att de voro så inskränkta till sina själsförmögenheter, att man väl kunde döpa dem, men att man borde förvägra dem de öfriga sakramenterna. Slutligen förklarade påfven Paul III i en bulla af d. 2 Juni 1557, att indianerne voro verkliga människor och i stånd att emottaga alla den christna religionens sakramenter. Emellertid dröjde det ett helt århundrade, innan många af Perús prester ville utföra denna bullas föreskrifter, och det behöfdes flera kykomötens (ett hölls i Asuncion) öfverensstämmande utslag till förmån för bullan, för att besegra deras motstånd. Jmsr. *Azara*, II, 185—187.

¹⁾ *Azara*, II, 200. *Parish*, I, 58. *Andrée*, 55. *Roscher*, 180.

mitayos, af det indianska ordet *mitá*, vexelvis, omvexlande. Caciquerne, deras äldste söner, kvinnorna, alla bylagets tjenstemän samt öfrige af den manliga befolkningen, hvilke icke hade uppnått 18 år eller hade öfverskridit 50, voro befriade från allt tvångsarbete ¹⁾. *Mitayos* kunde endast användas i och för offentliga arbeten, åker- och bergs-bruk samt boskapsskötsel, men icke vid plantager ²⁾. Förutom dagsverkskyldigheten ålåg dessa indianer äfven att betala en viss skatt, hvaraf trefjeddelar tillföllo encomenderon, en fjerdedel användes till encomiendans allmänna bästa ³⁾. Dessa encomiendas förlänades till conquistadorerna, endast till deras egen och deras omedelbara arvingars gagn, eller, såsom den juridiska termen lydde, *durante dos vidas*. Efter denna tids förlopp antog man, att indianerne skulle vara tillräckligt förberedde att inträda i, om icke alla, åtminstone de flesta, sina fordna spanska herrars, rättigheter; de skulle derefter endast erlægga en viss skatt till kronan ⁴⁾. Encomenderon var förpligtad att militäriskt beskydda sina indianer och att befordra deras såväl politiska som andliga kultur; den, som försummade detta, skulle vara sin encomienda förlustig ⁵⁾. Vidare fick encomenderon icke på annan man öfverlåta sin encomienda ⁶⁾, icke hafva någon af dess innevånare hemma i sitt eget hus, icke sälja någon af dem till slaf, icke dröja mera än en natt på encomienda-byns område och icke bedriva någon fabriksrörelse derstädes ⁷⁾. Sådana voro grunddragen af lagstiftningen för encomiendas, och orsakerna till en dylik lagstiftning må nu hafva varit hvilka som helst, så kan man dock icke fränkänna densamma mycken mensklighet, hvaraf äfven många andra af spanska styrelsens anordningar med hänseende till indianerna bära tydliga spår, t. ex. in-

¹⁾ Azara, II, 200—201. Parish, I, 58—59. Andrée, 33.

²⁾ Robertson, IV, 124—125. Kottenkamp, I, 547.

³⁾ Roscher, 6.

⁴⁾ Azara, II, 202. Parish, I, 59. Andrée, 33—34.

⁵⁾ Roscher, 147.

⁶⁾ Parish, I, 59. Andrée, 34.

⁷⁾ Roscher, 148.

sättandet i öfverdomstolarna af en särskild advokat och beskyddare för indianerna. Men då man besinnar koloniernas vidsträckthet och spridda befolkning, det täta ombytet af ståthållare, den högsta embetsmannamyndighetens aflägsenhet, många kolonisters vinningslystnad och egennytta samt indianernas egen natur, som ofta icke var benägen för ett ordadt samhällslif, inser man lätt att styrelsens människovänliga förordningar allt efter omständigheterna blefvo på mångfaldiga sätt modifierade och äfven helt och hållet åsidosatta. Dock, skulle vi tro, skedde detta med afseende på encomiendas minst i Paraguay, ty ingenstädes voro kolonisterne i sin behandling af indianerna så hofsamme, och desse sednare så passande för encomiendasystemet, som just i detta land, der Yrala med kraftfull och vis omtänka införde detsamma.

Då väl befallningar och uppmaningar till eröfringarnas utvidgande läto höra sig från Spanien, men inga medel dertill anlände, så begagnade sig Yrala af encomiendasystemet till att utan kostnad för kronan göra eröfringar. Fick han nämligen kunskap om, att på något ställe i landet ett mindre antal vilda indianer förefanns, så förlånade han dessa i egenskap af mitayos åt hvem som helst, som på egen bekostnad ville föra dem till någon redan inrättad encomienda, eller ock af dem ville bilda en ny dylik. Men visste Yrala, att indianerne voro talrika på något ställe, som han önskade införlifva med spanska väldet, så afskickade han dit en större trupp af spanjorer, hvilke då, efter att hafva kufvat indianerna, ibland dem anlade en stad eller skans, och derefter fördelade dem i encomiendas; så hade t. ex. skett i provinsen La Guayrá¹⁾.

Dessutom fanns i Paraguay äfven ett annat slag af tiensteskyldighet, hvilken gränsade till slafveri, men som dock skilde sig derifrån i vissa hänseenden. Huruvida denna tiensteskyldighet förefanns äfven i andra spanska kolonier, är oss obekant, åtminstone hafva vi icke sett denna omnämnas annat än för Paraguay. De, som hemföllu under denna,

¹⁾ *Azara*, II, 201—202.

voro krigsfångar, tagne från sådana folk, som hade visat sig trolöst fiendtlige emot spanjorerna, samt åtskillige indianer, som frivilligt anhöllö att få på detta sätt tjena spanjorerna. Dessa indianer kallades *yanaconas* ¹⁾, vistades ständigt på sin herres gods och användes af denne efter behag. Men husbonden å sin sida var förbjuden att sälja dem, att miss-handla dem, att bortskicka dem för dåligt uppförande, sjukdom eller ålderdom, samt var förpligtad att kläda, föda och i händelse af sjukdom vårda dem, samt att undervisa dem i religionen och något handverk ²⁾.

Encomiendasystemet, sådant det ofvanför har blifvit skildradt, medförde i Paraguay, möjligen med ett och annat undantag, ganska stor belåtenhet hos indianerna ³⁾. Men med jesuiternas ankomst till Paraguay började icke desto mindre misstankar om encomienda-innehafvarnas förtryck och tvifvel om systemets ändamålsenlighet uppstå. Jesuiterne uppträdde med ifver och offentligen emot encomenderos, beskyllde dem för ett lattsinnigt lefnadssätt, för girighet och grymhet emot indianerna, hvilke, enligt deras påstående, skulle hafva blifvit pålagde odrägliga arbeten och bördor, framför allt i de s. k. *yerbales* (skogar af paraguaythée eller *yerba maté*) ⁴⁾. Dessa beskyllningar vore väl i vissa fall sanna, men, skulle vi tro, icke i alla. Hvad den första tillvitelsen beträffar, synes den verkligen hafva varit befogad. Med conquistadorernas och de första spanska nybyggarnas utdöende samt genom en nitisk själavård å presterskapets sida borde dock det sedliga tillståndet så småningom hafva blifvit förbättradt. Jesuiternas öfriga beskyllningar tro vi deremot, möjligen med undantag för ett och annat enstaka fall, vara i det närmaste diktade. Ty hvartill skulle girig-

¹⁾ Så kallades äfven under Inkas's tid trälarne i Perú. *Robertson*, IV, 36.

²⁾ Jmfr. *Azara*, II, 199.

³⁾ *Parish*, I, 59. "Así es que los indios no se manifestaban quejosos de su poco trabajo, que se compensaba plenamente con el progreso que les resultaba en su condicion social segun lo dispuesto por las ordenanzas del gobierno español."

⁴⁾ Jmfr. *Azara*, II, 236. *Mansfeld*, 459.

het, hvartill påläggandet af ett tryckande arbete gagna i det land, "der man", såsom Azara säger ¹⁾, "vid denna tid hvarken kände penningar, grufvor, fabriker eller stora och kostsamma byggnader, nästan ingen handel, och intet slag af lyx." Man kunde endast använda indianerna till odlingen af de nödvändiga lifsmedlen och vaktandet af boskapshjordarna, hvilka då för tiden icke utgjordes af mera än omkring 6000 kor. Innehafvarne af encomiendas klädde sig likaledes helt enkelt, vanligen i kläder af det i landet tillverkade, högst dåliga, bomullstyget. Allra minst borde arbetet i *yerbales* utöfva något märkbart och allmänt förtryck, ty man skördade i dem vid denna tid knappt tjugonedelen så mycket *yerva maté* som i slutet af det förflutna århundradet, och Azara försäkrar att vid den sistnämnda tiden användes likväl icke mera än omkring 150 indianer för skördandet af denna växt ²⁾.

Med tillhjälp af den ynnest, som de åtnjöto i Spanien och vid hofvet derstädes, lyckades det jesuiterna att stämma allmänna meningen emot Paraguays encomenderos. Konung Filip III anbefalldo don *Francisco Alfaro*, medlem af audiencian i Charcas eller Chuquisacá, att afresa till Paraguay och La Plata-länderna, för att undersöka indianernas belägenhet. Denne man, som tillika hade erhållit uppdrag att utfärda lämpliga förordningar emot all godtycklig och hård behandling af indianerna, kungjorde 1612 de förordningar, som efter honom hafva blifvit kallade *las ordenanzas del visitador Alfaro*. De innehöllo: att ingen fick vidare med tvång förmå indianerna att nedsätta sig i encomiendas, att för framtiden inga dylika skulle förlänas, att indianernas personliga tiensteskyldighet skulle upphöra, i hvars ställe en ringa årlig skatt af jordens afkastning ålades dem, samt slutligen att de, hvilke i sin tjenst egde s. k. yanacóna-indianer, skulle tilldela dem ett stycke land att för egen räkning odla ³⁾. Dessa mått och steg gynnade jesuiternas

¹⁾ II, 257.

²⁾ Jmfr. *Azara*, II, 257—258.

³⁾ Jmfr. *Azara*, II, 206, 215. *Parish*, I, 60. *André*, 54.

idéer, och man misstänkte äfven att de af dem hade blifvit förestafvade. I ett land, der hvarken besoldade trupper eller penningar funnos, tillintetgjordes nu det enda möjliga medlet för eröfringarnas utvidgande, då man icke längre fick tvinga de vilda indianerna att bilda bylag ¹⁾. De öfriga anordningarna ledde till många klagomål hos Alfaro öfver deras olämplighet, enär spanjorerne genom dem beröfvades nästan alla sina tjenare. Alfaro tog då ett ganska ovanligt och besynnerligt steg. Han lät nämligen encomiendas förblifva i sitt gamla skick, men försäkrade likväl inför konungen, att han upphäft all personlig tjensteskyldighet samt vidtagit anordningar för afskaffandet af encomiendas. På så sätt blef man nöjd å ömse sidor. Konungen, som trodde Alfaro, stadfästade hans *ordenanzas*, och i Paraguay handlade man, som om dessa lagar aldrig hade funnits till. Först vid medlet af 1700-talet erhöll Indiska Rådet kännedom om detta förhållande. Det anbefalldes då genast upphäfvandet af all personlig tjensteskyldighet, hvilken i det öfriga Amerika var afskaffad långt förut. Innevånarne i Paraguay gjorde invändningar och föreställningar deremot, och saken blef aldrig riktigt afgjord ²⁾.

I en punkt rättade man sig dock i Paraguay efter Alfaros förordningar, deri nämligen, att några encomiendas icke vidare utdelades. I det stället införde man ett annat system, för att förmå indianerna till att antaga ett ordnad lefnadssätt, hvilket system Azara kallar "la méthode ecclésiastique", emedan de andlige härvid voro de verkande. Hela förfaringssättet bestod endast i följande: man skickade några gåfvor till de vilda indianerna, i det man lät förkunna dem, att i fall de ville nedsätta sig i bylag, skulle man tillsända dem en andlig man, som skulle bo bland dem och förse dem med lifsmedel, jern o. s. v. Indianerne antogo vanligen dessa förslager. Presten, som kanske icke ens kunde deras språk, egde merändels ringa förmåga att rätt leda och undervisa dem, hvarför de skötte sig efter behag, och när

¹⁾ Azara, 207.

²⁾ Jmfr. Azara, 215—216.

prestens medhafda förråder voro slut, var det äfven slut med byn eller den s. k. *reduccionen* ¹⁾). Otaliga gånger har man på detta kostsamma sätt sökt civilisera indianerna, men alla försök hafva haft samma sorgliga slut. Azara försäkrar ²⁾ att han i hela Paraguay icke har funnit en enda indianby bildad enligt denna method, då deremot af omkring 24 indianbyar, som i Paraguay bildades under den tid, encomiendasystemet var i verksamhet ³⁾, flera finnas till ännu i denna dag.

Om jesuiterne vid sin ankomst till Paraguay med orätt hade beskyllt encomenderos att förtrycka de af dem beroende indianerna, så kunde de deremot sedermera just genom det föredöme, som de sjelfve gäfvö, få mera grundad anledning till en dylik tillvitelse. De införde nämligen i sina missioner en slags kommunism, i det att allt arbete förrättades för missionens gemensamma bästa, all afkastning samlades i gemensamma magasin, hvarifrån jesuiterne till indianerna utdelade det, som desse kunde behöfva till föda, kläder o. s. v. Detta gemensambetsystem eftertogo snart encomenderos, emedan det gjorde dem till uteslutande herrar öfver indianernas arbete utan undantag för ålder eller kön. Först från den stunden blefvo encomienda-indianerne utsatte för verkligt förtryck, hvilket ökades, i den mån encomiendas efter de två första generationernas utgång hemföllu till kronan och kommo under guvernörernas ledning, hvilke tyckas hafva gjort allt, för att för kronan undanhålla kunskapen om deras tillvaro, på det att de skulle för egen räkning få draga nytta af dem ⁴⁾).

Slutligen må vi bland de många lagstiftningsåtgärderna med hänseende till indianerna anföra ett par af mera vikt. De voro befriade från den tryckande alcavala-skatten, och från inquisitionens uppsigt ⁵⁾, hvilken åtgärd man endast kan

1) Jmfr. *Azara*, II, 210—211.

2) II, 211.

3) Se *Azara*, II, tabellen på s. 222.

4) Jmfr. *Azara*, II, 217—219.

5) *Roscher*, 150.

prisa. Men det fanns en annan lag, som ovillkorligen var egnad till att i de flesta fall förqväfva hvarje indianernas försök att höja sig från deras armod till materiellt välstånd och sjelfständighet. Densamma förklarade nämligen all af en indian utöfver 75 realer gjord skuld för ogiltig; det hette om indianerna: *no pueden tratar y contratar*. I öfverensstämmelse med denna lag fingo de endast inför domstol försälja sin egendom, vare sig fast eller lös, och domaren var anbefalld att endast i det fall tillåta handeln, att den var fördelaktig för indianerna ¹⁾. — I öfriga spanska kolonier, särdeles i Perú, skedde tid efter annan svåra indianuppror, men i Paraguay vet man icke, med undantag naturligtvis för de första tiderna innan landets eröfring ännu var fullbordad, att förtälja om några dylika. Detta förhållande tyckes äfven bevisa det, som vi ofvanför hafva yttrat, att både Paraguays urinnevånare voro mildare och fogligare än annorstädes, samt att de i allmänhet af dervarande spanjorer behandlades ganska menskligt.

Den fjerde kasten i Paraguay bildade negrerne. Redan vid Ovandos tillträde af ståthållarskapet på Hispaniola år 1502 började genom portugisarna negrer att införas till det spanska Amerika ²⁾. År 1517 gjordes denna handel till monopol, och Carl I gaf rättigheten dertill till sin gunstling, flamländaren La Bresa, hvilken sålde densamma åt genueserna ³⁾. I det bekanta s. k. asientofördraget af 1715 emellan England och Spanien erhöill det förstnämnda landet rättighet att årligen sända 1200 negrer till Buenos-Aires ⁴⁾. Från denna hamn voro Paraguays innevånare skyldige att hemta de negrer, de kunde behöfva ⁵⁾. Detta lands brist på grufvor och plantager samt dess kontinentala läge, hvarigenom priset på negrerne betydligt stegrades, lade alltid hinder i vägen för dessas införande i större mängd; hvarför

¹⁾ Se *Kottenkamp*, I, 351. *Roscher*, 131.

²⁾ *Kottenkamp*, I, 156.

³⁾ *Heeren*, 84. *Kottenkamp*, 157.

⁴⁾ *Parish*, I, 77. *Andrée*, 43.

⁵⁾ *Demersay*, 6.

det ock i Paraguay icke fanns något negertorg eller någon negermarknad ¹⁾, såsom förhållandet annars brukar vara i slafländer. De gamla spanska lagarna gynnade mycket neger-slafvarna. Deras frigifvande underlättades på alla möjliga sätt. Hvarje alcalde eller oydor egde makt att frigifva en neger, som af sin husbonde hade blifvit omenskligt behandlad ²⁾. Ofta förklarades de frie genom testamente eller någon annan handling af välvilja ³⁾. Vidare kunde negrerne besitta egendom, samt efter inköpspriset eller en efter omständigheterna lämpad penningesumma friköpa sig ⁴⁾. I detta hänseende voro lagarna i öfverensstämmelse med spanjorernas böjelse, ty intet europeiskt folk har så mildt behandlat sina slafvar som det spanska. Kottenkamp tror sig ⁵⁾ kunna förklara spanjorernas i allmänhet större mildhet mot negrerne än indianerna hufvudsakligen genom den omständigheten, att de förre voro endast och allenast beroende af sina husbönder, i hvilkas intresse det låg att skona dem, men undandragne embetsmännens och presternas välde, under det indianerne af just dessa sistnämnda personer svårare plågades än af encomenderos. Också skola negrerne ofta hafva visat en stor tillgifvenhet för sina herrar ⁶⁾. Men man gjorde likväl i Paraguay föga för att förbättra deras sedliga tillstånd ⁷⁾.

1) Rengger, 92.

2) Kottenkamp, I, 371.

3) Rengger, 93.

4) Roscher, 155—156.

5) I, 370.

6) Rengger, 94.

7) Rengger, s. 94, säger: "Lorsqu'on leur a fait apprendre dans leur enfance le *bendito* et le *rosaire*, et qu'on les envoie plus tard de temps à autre se confesser et communier, on croit avoir satisfait à tous ses devoirs envers eux. La plupart des esclaves qui savent lire et écrire l'ont appris à l'insçu de leurs maîtres." Andre författare hafva med afseende på andra spanska kolonier anført, att spanjorerne i stället drogo den största omsorg om negrernas undervisning i kristendomen och gudstjensten (se Roscher, 155). Deremot tyckas negrerne i Paraguay med hänseende till klädsel, föda o. s. v. hafva haft det ganska bra (jmf. Azara, II, 270), under det ett motsatt förhållande i allmänhet skall hafva egt rum i de spanska kolonierna (Roscher, 155).

— Anmärkas må, att för närvarande är genom republiken Paraguays grundlag af d. 15 Mars 1844 all införsel af slafvar förbjuden i detta land ¹⁾).

Genom de tre hufvudrasernas blandning med hvarandra hafva de så kallade *pardos* framgått. Croiseringarna äro så mångfaldiga, att man gerna med Hopkins ²⁾ kan säga, "att Blumenbach sjelf skulle råka i förlägenhet, i fall han skulle angifva alla dessas ursprung." Då likväl, såsom vi känna, negerne alltid voro fåtalige i Paraguay, så gáfvo de icke här upphof till så många och så stora mellanraser, som i flera andra spanska kolonier, utan uppstodo pardos hufvudsakligen genom hvitas och indianers förening. Man har ock därför i Paraguay icke brytt sig om att så strängt afskilja och bestämma dessa olika blandningar, som i andra kolonier, utan talade man här blott om tvänne slag af pardos, nämligen mestizer (*mestizos*) och mulatter (*mulatos*) ³⁾. Med mestizer förstod man alla, i hvilkas ädror både indianskt och europeiskt (hvitt) blod flöt, med mulatter alla de, af hvilkas förfäder i närmare eller fjärrare led någon hade varit neger.

Mestizerne utgjorde snart en talrik klass, då redan vid Yralas tid spanjorerne hade allmänt börjat att ingå äktenskapsförbindelser med indianskorna. Vi veta, att desse mestizer förklarades för spanjorer och ärfde sina fäders namn. Deraf kom sig, att på Azaras tid största delen af dem, som då i Paraguay kallades *españoles*, bestod af mestizer ⁴⁾. Azara berömmar dem ganska mycket, och anser dem både i fysiskt och moraliskt hänseende stå öfver creolerna. Barco-Centenera, hvilken i början af 1600-talet öfver La Plata-länderna utgaf en versifierad historia, kallad *Argentina*, karakterise-

¹⁾ Gunprecht, 52.

²⁾ Sid. 51. Om vi häri instämma med Hopkins, så göra vi det deremot ingalunda i hans följande yttrande: "but the upper classes have ever been more regardful of their blood than in any other part of spanish or portuguese America", enär det motsäges af öfriga författare och historiens vittnesbörd.

³⁾ Azara, II, 265, 267.

⁴⁾ Azara, II, 268.

rar sin tids mestizer sålunda ¹⁾): "de äro i allmänhet goda soldater, tappre, krigiske, skicklige i handterandet af alla slags vapen; utmärkte ryttare, så att det finnes ingen bland dem, som icke kan tämja en obändig hingst; men framför allt äro de konungens trognaste och tillgifnaste undersätare. Qvinnorna äro i allmänhet af ädla och upphöjda känslor, äro dygdiga och slitiga samt hemmastadda med handarbeten, hvarmed de ständigt äro sysselsatta."

Mulatterne voro dels frie, dels slafvar. De fleste voro dock frie, enär negrerne, och slafvarne i allmänhet, merändels sökte att ingå äktenskap med fria qvinnor, vanligen indianskor, emedan barnen då följde modrens villkor ²⁾). Också voro slafvarnas antal i Paraguay så ringa, att i slutet af adertonde århundradet de frie negrerne och mulatterne förhöll sig till de ofria som 174 till 100 ³⁾). Och både frie och ofrie negrer och mulatter voro vid samma tid så få, att de förhöll sig till de hvita endast som ett till sex ⁴⁾). Allt det, som vi ofvanför hafva sagt om negrerens belägenhet, gäller äfven om de ofria mulatternas. De skola vara arbetssamme och ibärdige, men man tillvitar dem begifvenhet på spel, starka drycker och tjufnad ⁵⁾). Dock gäller för dem lika väl som för öfriga pardos detta omdöme af Robert-

¹⁾ Se *Mansfield*, 455—456.

²⁾ *Azara*, II, 266.

³⁾ Del. II, 269, säger *Azara*: "on ne peut donc s'empêcher d'admirer ici la générosité des espagnols du Paraguay, qui ont donné la liberté à 174 de leurs nègres et de leurs mulâtres, sur cent." Vi vilja visst icke misskänna de paraguayanska spanjorerernas välvilja att ofta frigifva sina slafvar, men dock tro vi ingalunda denna orsak vara den enda och förnämsta för frambringandet af det gynnsamma zifferförhållandet emellan de fria och ofria negrerne och mulatterna, utan slafvarnas äktenskapsförbindelser med fria qvinnor är troligen hufvudorsaken.

⁴⁾ *Azara*, II, 268.

⁵⁾ *Azara*, II, 268. Han tillägger dock: "mais il y en a de très-honnêtes." *Rengger*, s. 94, beskyller äfven mulatterna för trolshet och anför såsom ett exempel derpå ett spanskt ordspråk: "no se fie de mula y mulatta" (man må icke förlita sig hvarken på mulasnor eller mulatter).

son 1): "det är i synnerhet denna klass innebyggare (pardos), hvars kroppsbyggnad är ganska stark och hårdig, som öfvar alla mekaniska konster och slöjder samt sköter alla sysslor, hvilka fordra verksamhet; dem medborgarne af de högre klasserna antingen af lättja eller högmod förakta att bestrida."

Vi öfvergå nu till de hufvudsakliga göromål, som sysselsatte denna befolkning. Af naturen är Paraguay förnämligast lämpadt för boskapsskötsel, åkerbruk och plantageodling. De spanske nybyggarna egnade sig ock snart åt de båda första näringsgrenarna. Den tredje ville aldrig taga någon riktig fart, och kunde det ej heller, då dess alster hufvudsakligen äro beräknade på en starkare afsättning till högt civiliserade länder, hvilket Paraguays geografiska läge jemte dessa århundradens ofullkomliga kommunikationsmedel helt och hållet förhindrade. Dessa orsaker verkade, om än i mindre grad, förlamande äfven på de båda första näringarna, hvartill kom spanska handelspolitikens tryckande tvång, hvarigenom Paraguay aldrig lyckades uppnå någon större handelsverksamhet.

I allmänhet tyckes Paraguay i äldre tider hafva frambringat en jämförelsevis större quantitet af jordens alster, än förhållandet var mot slutet af den spanska tiden. Åtminstone låter detta sig med bestämdhet sägas om säd, vin och tobak. — Af trovärdiga manuskripter vet man att Paraguay en längre tid försåg Buenos-Aires med säd, då deremot på 1700-talet ett motsatt förhållande egde rum. Sädeskornen hade i Paraguay under tidernas längd blifvit ytterligt små och af en mörk färg, och jorden gaf efter dessas utsäde endast fjerde kornet 2). Ett dylikt förhållande var dock för Paraguay vida mindre tryckande, än det skulle hafva varit för mångt annat land, enär arbetarne och den lägre befolkningen här hade riklig tillgång på majs och manioca 3) (*Jatropha manihot*, Lin.), af hvilka växter den sednare icke går söder om 29° s. br., då å andra sidan hvetet icke trif-

1) IV, 120—121.

2) Jmfr. *Azara*, I, 159.

3) *Azara*, I, 144.

ves högre än till 24°. Åkerbruksredskapen voro af den enklaste beskaffenhet. En tillspetsad påle tjenade som plog, och en benknota som hacka ¹⁾. — Äfvenledes vinodlingen bedrefs i de äldsta tiderna i mycket större skala än sednare. År 1602 skola nära 2000000 vinstockar hafva funnits i Paraguay, och vin utskeppades till Buenos-Aires. I slutet af adertonde århundradet fanns deremot i alla La Plata-länderna tillsamman endast några få häckar ²⁾. Azara förmodar ³⁾, att Paraguays innevånare ledsnade på vinodlingen, emedan drufvorna ständigt voro utsatta för härjningar af myror, fjärilar, getingar och andra insekter. Dessutom tyckes spanska styrelsen snart hafva börjat att i allmänhet förbjuda vinodlingen, utom i vissa särskildt gynnade trakter, t. ex. Perú ⁴⁾, hvarför det ock icke kunde vara underligt, att de hvite i Paraguay snart i likhet med negrer och indianer föredrogo bränvin för drufvin ⁵⁾.

Af s. k. plantageväxter trifvas i Paraguay tobaksplantan, sockerröret och bomullsbusken ganska väl, ehuru de båda sednare växterna stundom skola lida något af köld ⁶⁾. — Paraguay frambringa flera arter af tobak; Bonpland har angifvit deras antal till femton. Emellertid kan man i kommersielt hänseende återföra dessa alla arter till tvänne: nämligen den tobak, som växer i trakten af Asuncion, och som af spanjorerna har blifvit dithörd från Havana, samt hvilken vid god skötsel skall likna Havana-tobaken, och den, som odlas i trakterna kring Villa Rica ⁷⁾. Denna växt utgjorde en af Paraguays förnämsta utförsvaror. Årligen utfördes omkring 15000 *quintales* (1 quintal = 108 $\frac{1}{4}$ sv. skälp.), hvilka inbringade åt statskassan omkring 60000 *pesos fuertes* eller piaster. Så var förhållandet före 1779, då regeringen gjorde

1) Page, 152.

2) Azara, I, 141.

3) I, 142.

4) Roscher, 198.

5) Azara, I, 142.

6) Så säger Azara, men detta måtte efter alla anledningar vara undantagsvis och endast kunna inträffa i mycket sumpiga trakter.

7) "Preussisches Handelsarchiv", Jahrgang 1837, erste Hälfte, s. 14.

tobaksodlingen till ett kronans monopol ¹⁾. För att förekomma underslef inskränktes odlingen till vissa distrikter, af 4 till 5 kvadratmils omfång, och äfven för att derinom få utöfva densamma behöfdes särskild tillåtelse. En skara af uppsyningsmän genomreste de odlade trakterna, för att förstöra de icke tillättna tobaksodlingarna och för att angifva de innevånare, hvilke vågade röka af dem sjelfva förfärdigade cigarrer ²⁾. Utan tvifvel var detta kronomonopol en af hufvudorsakerna till revolutionen. Efter 1779 utfördes emellertid från Paraguay icke mera än 5000 quintales ³⁾, så att det är helt klart att icke ens kronan kunde af denna åtgärd skörda någon vinst. — Sockertillverkningen var icke betydlig, ty med den låga ståndpunkt, hvilken all fabriksindustri i Paraguay intog, egde man dertill icke lämpliga maskiner. Sockerqvarnen utgjordes endast af ett stycke träd, som sattes i rörelse af oxar, och sockersaften kokades i lerkärl ⁴⁾. Det oaktadt var sockret godt, och en ringa quantitet deraf utskeppades till och med till Buenos-Aires. Paraguayanerne nyttjade sockerröret hufvudsakligen till tillverkning af sockersirap, ett slags konfekt (*azucarpe*) och bränvin (*aguardiente de caña*), hvarpå var en ganska god afsättning ⁵⁾. — Bomullen, som skall vara af utmärkt beskaffenhet och hvilken man förespår i en framtid skall blifva Paraguays förnämsta handelsvara ⁶⁾, kunde af samma skäl, som sockret, icke utföras i betydligare mängd, enär man icke visste något annat sätt att rensa den än med händerna. Nästan all bomull förbrukades på samma ställe, som den skördades, i det man hemma i husen deraf väfde det för familjen erforderliga tyget ⁷⁾.

Paraguay är af naturen så lyckligt lottadt, att der finnas flera vilda växter, hvilka hafva gifvit upphof (och ännu

1) Azara, I, 145.

2) Kottenkamp, I, 600.

3) Azara, I, 144.

4) Page, 152.

5) Jmfr. Azara, I, 144.

6) "Preussisches Handelsarchiv", 1857, I, 13.

7) Azara, I, 144—145.

mera kunna det) till en icke ringa nytta och vinst för landet. Sådana äro en mängd dyrbara, finare trädslag, färg- och medicinal-växter, det hvita mullbärsträdet, hvilket skulle tillåta en vidsträckt silkesodling, o. s. v. Men främsta rummet bland dessa intager den beryktade *yerba maté* eller paraguay-théebusken (*ilex paraguayensis*, St. Hilaire). Den växer i Paraguay i skogarna längs Paranás och R. Paraguays bifloder söder om 24° s. b. Hvert tredje år skördas de särskilda *yerbales*, hvarigenom växten blifver buskartad, men får den fritt växa, uppnår den ett pomeransträds storlek. Sedan bladen blifvit rostade, söndersmulas de nästan till pulver. Jesuiterne, som i så mycket hafva visat en stor företagsamhet, anlade inom sina missioner stora plantager af yerba, och för att försäkra sig om en desto större vinst, förstörde de de vildt växande buskarna, då de påträffade dylika. Den vinst, de här af drogo, var oerbörd, då théet förbrukades öfver nästan halfva Sydamerika, och ett gammalt arbete, "Essai sur le commerce de jesuites", beräknar densamma (för alla åren tillsamman?) till några millioner piaster. Spanjorerne lärde sig bruket och värdet af denna växt af indianerna vid Mondayfloden och Sierra de Maracayú. År 1726 skola 12500 quintales¹⁾ hafva blifvit utförda från Paraguay, och något af de sednare åren på 1790-talet 50000 quintales, hvaraf omkring 57000 tyckas hafva gått allenast till Chili²⁾. En egen företeelse är, att ehuru Paraguay är yerbans hemland, så lærer man likväl i intet land, der infusionen på denna växt begagnas, förbruka deraf så litet som just i Paraguay³⁾. — Dessutom måste vi äfven omnämna en annan märkvärdig, vild växt, det s. k. aguarai-bai-trädet. Af detta tillverkades en balsam, som för sin medicinska verkan stod i sådant rop, att hvarje mission måste deraf till kungliga hofapotheket i Madrid lemna en viss vigt⁴⁾.

1) Osäkert är, huruvida missionernas utförelse af växten är häri inbegripen.

2) Jmfr. *Azara*, I, 120—122. II. 515. *Gumprecht*, 18.

3) "Preussisches Handelsarchiv", 1857, I, 14.

4) *Gumprecht*, 26.

Boskapsskötseln uppnådde aldrig den höjd, att den blef föremål för någon synnerlig handelsvinst, särdeles som Paraguay var omgifvet af länder, som voro lika väl om icke ännu bättre egnade för densamma. Den bedrefs endast för landets eget behof. Hästar tyckas till och med tidtals hafva blifvit införde från Entre Rios ¹⁾. *Estancias* voro i Paraguay ock vanligen mindre än på Pampas, men deremot sköttes de förra bättre än de sednare och företedde mera snygghet och trefnad ²⁾.

Årliga värdet af det, som utfördes från Paraguay, skall öfver hufvud taget hafva uppgått till $1\frac{1}{2}$ million *pesos fuertes* ³⁾. I slutet af 18:de århundradet sände Paraguay årligen till Buenos-Aires omkring 49000 quintales paraguaythée, tobak, trädivrke o. s. v. till ett sammanlaggdt värde af 527646 piaster, och återförde varor för ett värde af 133905 ⁴⁾, af hvilken handel följaktligen en vinst af 171743 piaster tillföll detta land.

Innan vi avsluta detta kapitel, må vi taga en kort öfversigt af Paraguays borgerliga och kyrkliga förvaltning.

Den högste borgerlige lokal-styresman var guvernören i Asuncion, som i sin hand förenade ledningen af både den civila och militära förvaltningen. Han hade till sina rådgifvare och medhjelpare tvänne af honom sjelf utnämnda embetsmän, en *assessor* och en *teniente gobernador* (guvernör-löjtnant) ⁵⁾. För de orter, som icke egde municipalitetsråd, var guvernören tillika domare i första instansen ⁶⁾. Paraguays guvernör stod visserligen till 1776 i vissa punkter under vicekonungens i Perú ordre, och derefter under vicekonungens i Buenos-Aires, men såsom varande guvernör i en för sig eröfrad provins hade han nästan oinskränkt myndighet ⁷⁾. För den omedelbara förvaltningen af Paraguays fi-

¹⁾ *Page*, 155.

²⁾ *Azara*, II, 298.

³⁾ *Parish*, II, 43.

⁴⁾ *Azara*, II, 313.

⁵⁾ *Kottenkamp*, I, 314.

⁶⁾ *Kottenkamp*, I, s. 309 jemförd med s. 314.

⁷⁾ Jmfr. *Kottenkamp*, I, 602.

nanser fanns i Asuncion en kunglig embetsman; 1776 anställdes tvänne sådane ¹⁾). Provinsen var fördelad i vissa distrikter, i spetsen för hvilka stodo *corregidores*, som upptogo indianernas tribut och verkställde de högre embetsmännens förordningar ²⁾). Efter 1776 ökades på samma gång de lägre embetsmännens antal och de dittillsvarandes löner, så att guvernörskapets hela inkomst räckte endast till att betala en tredjedel af lönerna ¹⁾). Såsom sjelfständiga och af konungens i öfrigt absoluta makt oberoende embetsverk bestodo municipaliteterna (*cabildos*) — en kvarleva af den gamla castilianska friheten. Redan under Yrala hade Asuncion erhållit municipalrättighet. Huruvida någon annan af Paraguays städer, eller snarare, köpingar hade erhållit denna rättighet, är oss obekant. Den municipalfrihet, som man tilldelade indianbyarna, var väl under alla tider mera nominell än verklig. Under tidernas längd led troligen Asuncion, i likhet med de flesta andra så väl spanska som amerikanska städer, flera inskränkningar i sin municipalfrihet, men såsom den enda offentliga myndighet, genom hvilken kolonisterna kunde uppträda sjelfständigt, måste municipalitetsrådet alltid blifva af betydighet. Också hafva vi ofvannför sett detsamma år 1810 taga en ganska vigtig del i Paraguays dåvarande brydsamma förhållanden, samt till och med rådfrågas af guvernören. En *cabildo* bestod af tvänne, årligen valde *alcaldes ordinarios* (borgmästare), ett efter ortens betydighet lämpadt antal *regidores* (rådmän), en *alferez real* (befälhafvare för stadsmilisen), en *alguacil mayor* (polismästare), och en *fiel ejecutor* (uppsyningsman öfver mått och vikt) ³⁾. — Dertill kommer andra, utom Paraguay varande embetsverk, under hvilka detta land i ett eller annat afseende subordinerade. I juridiskt hänseende utgjorde, åtminstone före 1776, den år 1559 inrättade ⁴⁾ öfverdomstolen (*audiencian*) i Chuquisacá eller Charcas den andra instansen och den sista i tviste-

1) *Azara*, II, 282.

2) *Kottenkamp*, I, 314.

3) *Kottenkamp*, I, 322.

4) *Alcedo*, I, 371.

mål under 6000 pesos värde; vid processer öfver detta värde kunde man vädja till Indiska Rådet¹⁾. Dog en guvernör, så utöfvade audiencian genom sin äldsta ledamot den affidnes embete, till dess detta hann att tillsättas. Dessutom kunde audiencian utan guvernörens inblandning skriftvexla med regeringen angående Paraguay, o. s. v.²⁾. På samma gång vice-konungariket Rio de le Plata upprättades, insattes i Buenos-Aires äfven en audiencia, men huruvida denna inträdde i audiencians i Charcas rättigheter, då det nya vicekonungariket just utgjordes af de länder, som förut hade hört under audiencians i Charcas domvärjo, eller om dessa länder fördelades emellan de båda audiencierna, kunna vi icke bestämdt afgöra, dock äro vi höjde för att tro det förra. I Chuquisacá funnos äfven tvänne finansiella embetsverk, en *tribunal de cuentas* och en *caja real*, hvilka hade öfverinseende öfver Paraguays finanser³⁾. Denna rad af embetsmän och embetsverk slutar med vicekonungen, *casa de contratacion* (handelsdomstolen) i Sevilla och *consejo de Indias* (indiska rådet) i Madrid. Oaktadt alla dessa embetsmän, skall det hafva varit nära omöjligt för en minister, eller hvilken som helst, att få veta om Paraguay eller någon annan del af vicekonungariket Buenos-Aires tillsförde den kungliga skattkammaren något, emedan i slutet af 1700-talet knappt någon kassa eller något embetsverk i detta land fanns, som icke var bankrutt⁴⁾, så att Paraguays spanske embetsmän tyckas icke vara fritagne från de tillvitelser, som man i allmänhet har gjort de spansk-amerikanska embetsmännen, nämligen egennyttia, orättvisa, utpressning och besticklighet.

1) *Kottenkamp*, I, 512.

2) Jmfr. *Kottenkamp*, I, 514. *Roscher*, 173. En audiencia bestod af följande medlemmar: en president (vicekonungen eller guvernören, i fall audiencian var belägen i en dylik embetsmans residensstad), ett vexlande antal *oidores y alcaldes de corte* (auditörer och hofdomare), en kronoadvokat och en advokat till indianernas beskydd och försvar (*Kottenkamp*, I, 512).

3) Jmfr. *Kottenkamp*, I, 515—514.

4) *Azara*, II, 235.

Religionen var naturligtvis katolsk, och de kyrkliga inrättningarna desamma som i andra katolska länder. De andligas antal har i Paraguay alltid varit ringa, ehuru man redan tidigt lade vikt på, att dylika skulle dit öfversändas till indianernas omvändelse. Så t. ex. anbefalldes Carl I uttryckligen i det kolonisationskontrakt, som han upprättade med Mendoza, att andliga skulle medfölja expeditionen ¹⁾. Det oaktadt, utgjorde vid tiden för Tomas de la Torres ankomst 1535 de andlige icke mera än 17 personer, biskopen inbegripen ²⁾. Vi veta redan, att 1547 beslöts upprättandet af ett biskopsdöme i Paraguay, men att först 1555 kom den förste biskopen dit. På Azaras tid utgjordes domkapitlet i Asuncion utom biskopen af en domprost och 6 andra ledamöter. År 1795 var de andligas antal 154, hvarförutom funnos 110 munkar ³⁾. Då år 1608 ett erkebiskopsdöme upprättades i Chuquisacá ⁴⁾, så lades Paraguay i andligt hänseende der under. Hvad öfriga med kyrkan sammanhängande ämnen beträffar, bör anmärkas, att 1570 inrättades en inquisitionsdomstol i Lima ⁵⁾, under hvilken lydde en underdomstol i Asuncion ⁶⁾.

Sådan var hufvudsakligen Paraguays inre tillstånd. Vid den hastiga överblick, som vi hafva gjort af detsamma, häftar väl mycken ofullkomlighet, hvartill, förutom vår egen ovana vid att uppställa allmänna öfversigter, de spridda uppgifternas ofullständighet ovillkorligen skola leda; men, oss veterligt, är detta det första försöket till en dylik framställning af de inre, sociala förhållanderna i sin helhet, hvilket möjligen kan föranleda till något undseende med bristerna dervid.

1) *Parish*, I, 14. *Andrée*, 7.

2) *Azara*, II, 204.

3) *Azara*, II, 280.

4) *Alcedo*, I, 371.

5) *Kottenkamp*, I, 315.

6) *Azara*, II, 318.

Fjerde Kapitlet.

Paraguays missioner.

I en afhandling öfver Paraguays äldre historia böra icke detta lands jesuitermissioner lemnas utan afseende. Till följd af det ringa antalet för oss tillgängliga källor måste vi dock med hänseende till detta på samma gång så intresseväckande och vanskeliga ämne i största korthet fatta oss.

Redan i 16:de århundradet hade franciskaner- och dominikaner-munkar i flera spanska kolonier, särdeles Nya Spanien, anlaggt s. k. missioner, hvarigenom de under världsligt skydd sökte utbreda civilisation bland indianerna (fredlig eröfring, *conquista pacifica*, som spanjorerne kallade det). Men dessa missioner blefvo genom sin osjelfständighet af föga varaktighet ¹⁾. Först med eröfringslarmets upphörande kunde dylika anstalter rätt trifvas. Jesuiterorden stiftades i det hänseendet ganska lägligt, då dessa båda tidpunkter ungefär sammanfalla.

År 1556 skola jesuiter redan hafva kommit till Paraguay ²⁾, men de tyckas dock icke derstädes hafva erhållit någon fast fot förrän 1588, då de på biskopens i Asuncion kallelse nedsatte sig i denna stad ³⁾. Den första jesuiterkyrkan i Paraguay byggdes år 1595 ³⁾.

I början voro jesuiterne ganska populära och omtyckte i Paraguay, men snart uppstod en stark spänning emellan dem och en stor del af landets spanska innevånare, nämligen encomenderos. Denna strid, det efter all anledning obefogade i åtskilliga af jesuiternas emot encomenderos uppkastade beskyllningar, äfvensom Alfaros af dessa tvister förledda visitationsresa och *ordenanzas* hafva vi ofvanför skildrat.

Emellertid hade jesuiterne redan, innan Alfaros förordningar utfärdades, börjat sitt omvändelseverk i Paraguay.

¹⁾ Jemfr. *Kottenkamp*, I, 557—558.

²⁾ *Berghaus*, "Allgem. Länder- u. Völker-Kunde, VI, 505. "Pronouncing Gazetteer."

³⁾ *Mansfield*, 459.

Med guvernörens tillbjelp erhöilo de rättighet att öfvertaga ledningen af några förut organiserade encomiendas, af hvilka den första var Loreto på Paranás venstra strand ¹⁾. Den på samma gång inom Paraguay och af dem sjelfva upprättade första missionen var San Ignacio-Guazú ²⁾. De utbredde sig snart äfven öfver provinsen La Guayrá. Jesuiternas lagliga myndighet öfver sina missioner samt oberoende af guvernören och biskopen i Asuncion beviljades dem af Filip III, och bekräftades af hans efterträdare, hvarvid naturligtvis privilegierna utsträcktes till oberoende äfven af guvernören och biskopen i Buenos-Aires ³⁾.

Lätom oss nu taga en öfverblick af missionernas utseende och lefnadssättet derinom. — Till det yttre företedde missionsbyarna en likformig anblick. Vid ena sidan af den fyrkantiga gården höjde sig kyrkan, skolorna och missionärernas bostad jemte den af pomeransträd beskuggade kyrkogården; de tre öfriga sidorna omgäfvos af indianernas bostäder, hvilka merändels lågo i hvarandra rätvinkligt skärande gator. Rundtomkring byn utbredde sig de missionen tillhörande åkerfälten och ängarna ⁴⁾.

Alla missionerna i La Plata-länderna voro under högsta ledning af en s. k. *superior*, som bodde i Candelaria vid Paraná. Närmast honom stodo tvänne vice-superiorer, den ene för missionerna vid Paraná, till hvilka de i Paraguay räknades, oaktadt somliga lågo ganska långt från denna flod, den andra för de vid Uruguay. Vid hvarje mission funnos minst tvänne jesuiter, en pastor och en vice-pastor (*compañon*). Den förre ålåg förvaltningen af missionens gods och ekonomi samt undervisningen i åkerbruk och slöjder. Den andre var religionslärare och verklig prest. För missionernas styrelse behöfdes hvarken civila eller kriminella lagar; jesuiternas vilja var lag. I hvarje mission fanns väl ett municipalitetsråd, som valdes bland caciquerna, men dess medlemmar ut-

1) Jmfr. *Azara*, II, 256. *Mansfield*, 440.

2) Se *Azara*, II, tabellen på s. 260.

3) *Mansfield*, 440.

4) *Page*, 140.

öfvade ingen domsrätt, utan utförde blott jesuiternas befallningar ¹⁾).

I missionens särskilda skolsalar undervisades indianerna i åtskilliga handtverksarbeten, i musik och sång samt i att läsa, skriva och räkna, hvilket sednare likväl endast de, som förde räkenskaperna, fingo lära sig, likasom de ock voro de ende, som kunde spanska ²⁾). Med hänseende till arbetets fördelning, egendomens skötsel och afkastningens förvaltning följde man en slags kommunistisk method. Indianerne af alla åldrar och båda könen måste arbeta för missionens gemensamma bästa. Enskild egendom fanns icke bland indianerna. Alla arbetets alster, vare sig de härrörde från jordbruket eller handtverken, församlades under pastorns uppsigt i missionens allmänna förrådshus. Från detta utlemnades sedermera det, som behöfdes till indianernas föda och klädsel samt till kommunens öfriga behof. Hvar och en fick af pastorn en efter sin fallenhet lämpad sysselsättning sig anvisad ³⁾). Qvinnorna fingo endast spinna, och i allmänhet kan man säga att jesuiterna ledde arbetet fabrikmässigt ⁴⁾). Arbetstiden var vanligen inskränkt till halfva dagen, och för att det skulle falla sig lätt och behagligt för de, i allmänhet något lättjefulla, indianerna, brukade de, som skulle arbeta på fältet, dit uttåga under musik, som icke helt och hållet tystnade, förrän arbetet för dagen var slutadt ⁵⁾). Dagen börjades och slutades med bivistande af messan; timman och sättet för måltiden och klädseln o. s. v. var en gång för alla bestämd ⁶⁾). Missionernas kyrkor voro de största och präktigaste i dessa trakter. De voro uppfyllda med stora altaren, bildhuggeriarbeten och dyrbara förgyllningar ⁷⁾). Af öfriga för missionens gemensamma bästa afsedda byggnader märkas det s. k. *beaterio*, hvarest fallna qvinnor höllos un-

1) Jmfr. *Azara*, II, 252—253. *Page*, 140.

2) Jmfr. *Azara*, II, 251. *Kottenkamp*, I, 362.

3) *Azara*, II, 254. *Kottenkamp*, I, 362.

4) *Kottenkamp*, I, 363.

5) *Azara*, II, 249.

6) *Page*, 140. *Roscher*, 162.

7) *Azara*, II, 251.

der uppsigt, hustrur, hvilkas männer voro frånvarande och hvilka för öfrigt icke egde familj, samt ålderstigne och föräldralöse erhöilo tillflykt ¹⁾); en arsenal, en krutfabrik ²⁾, och en *casa del rey* eller herberge för resenärer, hvilke likväl vanligen icke fingo dröja i missionen längre än öfver en natt ³⁾.

Äfven för indianernas nöjen sörjde de jesuitiske fäderne på ett systematiskt sätt. Söndagen var icke allenast egnad åt gudstjensten utan äfven åt lustbarheter, dans, ringrättning, tornéspel och tjurfäktning. Vapnen hemtades då från arsenalen. Rytteriet och infanteriet öfvade sig under ledning af en jesuit-pater, stundom under någon främmande äfventyrare, som slumpen fört till missionen ⁴⁾.

I öfrigt voro missionernas indianer väl klädde och födde, samt hade ganska goda bostäder, men då allt var gemensamt, och de icke egde hvarken enskild egendom eller ett eget hus, så kunde de aldrig njuta af den husliga trefnaden. Dessutom sökte jesuiterne sorgfälligt att afhålla sina indianer från alla laster, hvilket gaf de förra en önskad förevändning att utestänga alla hvita personer från missionerna.

Sedan af missionens afkastning så mycket hade blifvit aflagadt, som behöfdes för dess eget bruk, fördes det öfriga på båtar till Buenos-Aires och andra spanska städer vid Paraná, Paraguay och Uruguay, der *yerba maté*, tobak, torrade grönsaker, bomull, bomullstyger och andra af indianernas industrialster, hvilka dock voro ganska medelmättiga,

1) *Kottenkamp*, I, 362. *Roscher*, 165.

2) *Kottenkamp*, I, 363.

3) *Roscher*, 158, 160.

4) *Page*, 141. Dessa indiansoldaters disciplin var utmärkt, så att de utgjorde guvernörernas bästa trupper. Och likväl var deras undergifvenhet under jesuiterna så stor, att vid återtåget från en belägring, hvarest de hade stridt på det tappreste, en öfverste på tecken af en jesuit knäböjde i spetsen för sitt regemente och emottog 12 piskrapp. Efter emottagen bestraffning kysste han handen på den, som hade låtit bestraffa honom, och sade: "Gud välsigne Eder, min fader, ty Ni har lärt mig att inse mitt fel" (*Page*).

utbyttes emot europeiska varor, mot kyrkoprydnader, vapen, o. s. v. ¹⁾).

Missionernas öden voro ganska olika. De som lågo i närheten af äldre spanska nybyggen, d. v. s. vid nedra Paraná och i det egentliga Paraguay, blomstrade redan från början, men de, som lågo vid öfra Paraná eller gränsade till portugisarnas besittningar, hade många strider att bestå och jemnades ofta med marken af de i dessa trakter så mycket fruktade *mamelukerna*. Desse, som behodde den brasilianska staden och provinsen Sao Paulo, utgjordes af fribytare från Europas alla nationer och af förrymda neger-slafvar. På det grymmaste sätt behandlade de slafvarna i sina grufvor och sockerodlingar. De gjorde vidsträckta tåg, till och med ända bortåt Amazonflodens stränder, för att röfva slafvar, och på fem eller sex månader skola somlige af dem hafva genomströfvat en sträcka af ända till 1000 leguas (omkring 566 geogr. mil). Man har beräknat, att under 150 år skola mamelukerne hafva gjort till slafvar öfver 2000000 indianer, hvaribland 50000 christnade. En af dem ofta brukad krigslist var, att nägre få af dem, förklädde till jesuiter och åtföljde af ett antal indianer, som skulle föreställa christne, begäfvu sig till någon vild indianstam, hvilken de ville bringa i trældom. De påstodo då att de hade kommit dit i ändamål att föra indianerna till ett annat ställe, hvarst desse skulle hafva mycket bättre bostäder och hvarest de, förenade med andra indianer, skulle bilda en talrik och mäktig stam. Då ett tillräckligt antal bedragne voro samlade, infann sig en beväpnad styrka mame-luker, och de olycklige indianerne bortfördes, fängslade till Sao Paulo ²⁾).

Framför allt voro missionerna i den under Paraguays guvernör lydande provinsen La Guayrá utsatta för dessa vilda menniskoröfvare. Slutligen måste jesuiterne till och med öfvergifva denna provins och öfverflytta till det egentliga Paraguay och till trakten emellan floderna Paraná och Uruguay.

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 230, 231—232.

²⁾ *Mansfield*, 441—442.

I medlet af det förflutna århundrdet skola mamelukerne hafva förstört tillsamman 14 missioner. Emot sådana fiender måste jesuiterne sätta sina missioner i ett starkt försvarstillstånd. De omgäfvade dem följaktligen med pallisader, vallar och grafvar, förskaffade sig kanoner och andra europeiska vapen samt inöfvade sina indianer i dessas bruk. Snart kunde de på öppna fältet möta sina fiender, och missionernas historia förvarar minnet af mången öfver mamelukerna tillkämpad seger ¹⁾.

Jesuiterne sjelfve förebära att de vid indianernas omvändning och sina missioners bildande endast använt predikande, öfvertalande o. d. ²⁾. Men härmed förhåller det sig på samma sätt, som med den stora och christliga ödmjukhet, hvilken de i Europa gjorde sig all möjlig möda att visa, under det de ändock städse läto sig ledas af den bekanta regeln "ändamålet helgar medlet." Icke allenast att de på sanningens bekostnad hafva i moderlandet, der efter allt utseende man egde föga kännedom om ställningar och förhållanden i det aflägsna Paraguay, vetat att framställa encomiendasystemet såsom odugligt och skadligt samt gjort deras innehafvare misstänkta för ett förtryck, som under dåvarande förhållanden svårligen kunde ega rum, utan de hafva äfven emot sina egna påståenden vid missionernas bildande begagnat ganska verldsliga medel, list och våld ³⁾. Vid grundläggandet af missionen San Ignacio-Guazú i Paraguay, t. ex., hade de erhållit hjälp af en spansk truppstyrka, som tvingade indianerna att der nedsätta sig ⁴⁾. Det sätt, hvarpå missionen San Joaquin, likaledes i Paraguay, bildades, är i högsta grad karakteristiskt. Azara berättar derom ⁵⁾: "Jesuiterne hade fått spaning på, att vilda guaraní-indianer

¹⁾ Page, 159—140. Mansfield, 442—443.

²⁾ Azara, II, 225. Kottenkamp, I, 539.

³⁾ Azara, II, 227, tillägger dock, efter att hafva omnämnt det ofvannämnda jesuiternas förfaringssätt: "mais ils les (moyens temporels) manièrent avec tant de modération, de prudence et d'habilité, qu'ils me paraissent dignes des plus grands éloges."

⁴⁾ Azara, II, 223.

⁵⁾ II, 228—250.

funnos i Tarumás skogar. De tillsände dem då några obetydliga skänker. Dessa beskickningar förnyades flera gånger. Sändebuden sade, att de hade blifvit skickade af en jesuit, som hyste stor kärlek till Tarumá-indianerna, som önskade lefva bland dem och som skulle förskaffa dem ännu dyrbarare saker, bland annat många kor, på det att de skulle hafva något att äta af, utan att behöfva möda sig derför. Indianerne antogo dessa förslag, och jesuiten, åtföljd af ett ganska stort antal indianer från missionerna, begaf sig af med det, han utlofvat. De medhafde indianerne kvarstannade jemte jesuiten, enär de behöfdes i och för uppbyggandet af kapellet och prestgården, och för kornas skötsel. Dessa sednare voro snart förtärda, ty indianerne tänkte icke på något annat än att äta. De begärde då att få flera kor. Sådana erhöles ock ånyo från missionerna. De indianer, som hade medföljt den sista boskapssändningen, kvarstannade äfven under den ofvannämnda förevändningen. Lifsmedlen, jesuitens vänliga bemötande, de honom åtföljande indianernas goda och välvilliga uppförande, fester och musik, som desse anställde, samt aflägsnandet af hvarje antydning på tvång eller underkastelse lockade hit alla vilda indianer i trakten. Då nu jesuiten såg att hans indianer likväl voro talrikare än de vilda, lät han på en bestämd dag de förre bilda en krets kring de sednare, hvarefter han höll ett tal till vildarna, hvori han med mild röst föreställde dem det orätta i att låta deras bröder arbeta för dem; männen borde odla jorden och lära sig slöjder, qvinnorna att spinna. Någre tycktes visserligen vara missnöjde härmed, men då de sågo öfverlägsenheten af jesuitens indianer, och att han sjelf visste att med stor hofsamhet belöna somliga och straffa andra samt att ständigt öfvervaka alla, förhöllo de sig stilla. Jesuiten förde de vilda indianerna härifrån och utdelade dem på missionerna vid Paraná, hvarifrån de väl till en stor del flydde hem till sina skogar, men blefvo likväl för andra gången kufvade." Denna berättelse har Azara sjelf fått sig meddelad af en bland de indianer, som hade kommit med jesuiten till San Joaquin.

Missionerna i La Plata-länderna växte snart till ett betydligt antal. Märkvärdigt är att tiden för dessas anläggande hufvudsakligen infaller under samma tid, som mamelukerne hårdast ansatte indianerna i dessa trakter. Troligen har Azara därför icke saknat skäl till det antagandet ¹⁾, att de flesta missionerna hafva för sin uppkomst mera att tacka indianernas fruktan för mamelukerna än jesuiternas öfvertalningsförmåga. Vid ordens fördrifvande från Paraguay funnos inom detta land elfva missioner ²⁾.

Så småningom sammandrog sig öfver jesuiterna ett hotande moln, hvilket de icke egde förmåga att skingra, utan blefvo de slutligen öfverväldigade af det oväder, som ur det samma framstörtade. Deras fullkomliga afspärningssystem kunde på det sätt, som det utfördes, icke annat än väcka mycken förargelse. Det hade blifvit antaget under förevändning att afhålla indianerna från åsynen af spanjorernas laster. Men det genomfördes med en sådan stränghet, att till och med guvernörer, hvilke på regeringens befallning ville besöka missionerna, och biskopar, stode på visitationsresa i sitt biskopsdöme, icke insläpptes inom missionernas område, så framt icke jesuiterne på förhand vöro förvissade om att guvernören eller biskopen skulle afgifva en för dem gynsam berättelse ³⁾. Nästan ständigt lågo de därför i tvister med guvernören och öfriga spanska kolonister i Paraguay,

¹⁾ II, 226—227.

²⁾ Af dessa hade tvänne, Santa-Maria-de-Fé och Santiago, förut varit encomiendagods, och blefvo sålunda icke anlaggda, utan endast omorganiserade af jesuiterna (*Azara*, II, 236). De öfriga nio vöro (*Azara*, II, 260):

San Ignacio-Guazú, anlaggd	1609,
Ytapua	” 1614,
S. Cosme	” 1654,
Jesus	” 1685,
S. Rosa	” 1698,
Trinidad	” 1706,
S. Joaquin	” 1746,
S. Estanislao	” 1749,
Belen	” 1760.

³⁾ *Azara*, II, 248.

hvarpå man har flera exempel i Alcedos guvernörslängd. Missionernas starka bevästande, deras indianers inöfvande i bruket af europeiska vapen, hvilket egentligen var olagligt¹⁾, den omständigheten att aldrig något från dem inflöt i kungliga skattkammaren²⁾, samt att hufvudsakligen italienska, tyska och engelska jesuiter sändes till missionerna³⁾ gifvo för öfrigt anledningar till många misstankar hos så väl kolonisterna som regeringen och spanska folket i allmänhet. Allt detta ingaf föreställningen om, att jesuiterne eftersträfvade att bilda ett eget, oafhængigt riike⁴⁾. Dertill uppträdde Paraguays kolonister mot jesuiterne med tillvitelser af i det hela samma anda som de, hvilka de sednare fordom hade gjort encomenderos. Förnämligast förebrädde man dem att de behandlade indianerna som barn och förhindrade deras verkliga utveckling, då de systematiskt försatte dem i ett tillstånd af barnslig hjälplöshet och okunnighet⁵⁾.

Hvad nu misstanken om jesuiternas förmodade oafhængighetsplaner beträffar, så var den troligen ogrundad. Nog försökte de att i administrativt hänseende göra sig så mycket som möjligt oberoende af både guvernörer och biskopar, men att afskudda sig spanska kronans öfverhöghet tyckes icke hafva varit deras afsigt. Då de år 1767 erhöilo befallning att öfverlemna missionerna åt staten, gjorde de det utan motstånd, oaktadt missionernas befolkning då utgjordes af öfver 100000 personer, samt en stor del af männerna var väl beväpnad och öfvad i vapens bruk⁶⁾.

1) En lag af 1301 förbjöd indianerna att förfärdiga eller bära europeiska vapen (*Roscher*, 149).

2) Jesuiterne skulle egentligen betala i skatt 1 piaster för hvarje indian emellan 18 och 50 år. Men nu skulle hvar och en af missionens kyrkoherdar från skattkammaren erhålla årligen 600 piaster. Jesuiterne uppgifvo därför alltid sina indianers antal så, att intet öfverskott skulle kunna efter dessa löners afdragande uppstå (*Azara*, II, 242—243).

3) *Azara*, II, 247.

4) *Azara*, II, 243.

5) *Parish*, II, 57. *Andrée*, 338

6) *Manfield*, 443.

Å andra sidan kan icke nekas, att jesuiternas behandlingssätt af indianerna ingalunda var egnadt till att befordra en sjelfständig utveckling af deras andliga eller fysiska förmögenheter, enär jesuiterne voro de, som tänkte och beslöto för missionens alla gemensamma, och hvarje dess medlems enskilda, angelägenheter; indianerne voro blott sina herdars tanke- och viljolösa redskap. De jesuitiske fäderne gjorde sjelfve ingen hemlighet af, att de ansågo indianerna omöjliga af en högre utveckling än barnets, oförmögna af allt förutseende och allt sjelfständigt tänkande, och de sade, att de ledde och försörjde dem, såsom en fader sin familj ¹⁾. Detta uppfattningssätt af guaraní-indianernas karakter var likväl icke öfverensstämmande med det verkliga förhållandet. Ty man vet, att de, både före landets eröfring, och efter densamma, då de dessutom måste under två månader af året arbeta åt spanjorerna, ganska väl visste att försörja sig och sina familjer, utan att behöfva hvarken någon ledare eller pådrifvare af arbetet, eller något gemensamt förrådshus med sina uppsyningsmän och utdelare. I stället för den trældom, som jesuiterne sade sig vilja afskaffa, hafva de deremot inom sina missioner organiserat en i sjelfva verket allmänare och mera systematisk om än icke alltid mera kånbar.

Under Spaniens habsburgska konungar och under Filip V lyckades det jesuiterna att göra klagomålen emot dem overkamma ²⁾. Detta förhållande ändrade sig emellertid vid medlet af det förflutna århundradet, i synnerhet sedan de med väpnad styrka hade motsatt sig öfverlemnandet af de genom 1750 års fördrag i Madrid till Portugal afträdde sju missionerna vid Uruguay. År 1759 erhöles jesuiterna befallning att frigifva sina indianer och upphäfva sitt spärrningssystem ³⁾. De påstodo naturligtvis att alla mot dem anförda beskyllningar voro falska, men då de insågo att likväl något måste göras, så slogo de in på underhandlingens väg och erbjödo sig att söka så småningom vänja indianerna

¹⁾ Azara, II, 254.

²⁾ Kottenkamp, I, 366.

³⁾ Kottenkamp, I, 367.

vid oberoende, i det de skulle tilldela hvar och en af dem ett stycke land att med full eganderätt besitta och odla. Spanska hofvet nöjde sig med dessa löften, utan att fordra någon säkerhet för deras uppfyllande. Följden blef, att jesuiterne såsom förut samlade i magasinerna både missionernas allmänna afkastning och den indianerna enskildt tillhöriga ¹⁾. I Europa växte emellertid oviljan emot jesuiterorden, och konung Carl III förvisade år 1767 densamma från alla sina stater. Jesuiterne i Paraguay måste dela sina bröders öde, och följande året lemnade de utan motstånd missionerna.

I jesuiternas ställe insattes nu i missionerna en civil tjänsteman för den ekonomiska förvaltningen och tvänne munkar för den andliga undervisningen, hvilke förforo ganska egennyttigt och hårdt emot indianerna samt sökte, då de merändels blott på kortare tid innehade dessa befattningar, att för egen räkning draga deraf så stor nytta som möjligt ²⁾. Under revolutionen och de derpå följande inhemska oroligheterna råkade de flesta missionsbyarna i La Plata-länderna i förfall och öfvergåfvos; nästan endast de, som lågo i Paraguay, hafva bibehållit sig till denna dag.

Få författare gifvas, som med fullkomlig sans hafva bedömt jesuiterna och deras missionsverksamhet. Somlige hafva allt för mycket prisat och lofordat dem ³⁾, andre deremot hafva haft till ögonmärke att nedsätta dem i allmänna tänkesättet. Med temmelig säkerhet kan man likväl i korthet sammanfatta deras ställning på följande sätt. — Ehuru jesuiterne vid stiftandet af sina missioner väl må hafva varit genomträngde af ett christligt nit — ty att en sådan bevekelsegrund dervid varit verksam kan ingalunda förnekas, utan

¹⁾ Jmfr. *Azara*, II, 247—248.

²⁾ *Azara*, II, 255—254.

³⁾ *Parish* och *André* tyckas luta åt denna sida. Den sednare säger t. ex., s. 536: "die Jesuiten als kluge und verständige Männer besaßen Menschenkenntnis genug, um die Indianer nicht nach einem abstrakten und humanisirenden Schema nach europäischen Begriffen und Formeln civilisiren zu wollen, sondern sie babuten bei ihnen denjenigen Grad von Gesittung an, deren diese Indianer überhaupt fähig sind."

bör tvärtom framhållas, så kunna de likväl på samma gång icke frikännas från personliga och egennyttiga afsigter, från ärelystnad och begär att göra sig oberoende af de administrativa myndigheterna — hvilka afsigter och känslor såsom ledande bevekelsegrunder utan tvifvel hafva blandat sig med den förstnämnda. Deras inrättningar, deras missioner hade såsom alla människoverk både sina brister och sina förtjenster. De förra bestodo hufvudsakligen i den kommunistiska lefnadsordningen, hvarigenom indianernas sjelfständighet och högre utveckling förqväfdes, samt en fullkomlig, ständig och ovillkorlig tiensteskyldighet infördes. Den goda sidan af jesuiternas verk utmärkes förnämligast af deras milda behandling af indianerna samt deras bemödanden för christendomens utbredande, hvilket kröntes med den framgång, att de under loppet af halfannat århundrade hade christnat omkring 1500000 indianer ¹⁾. Om i politiskt hänseende det sätt, hvarpå missionerna styrdes, ansågs farligt af de maktegande, kunde detta hafva blifvit ändradt, såsom det äfven af många skäl hade bort blifvit, men ingalunda gjorde jesuiterne sig förtjente af landsförvisning. Dock, såsom vi känna, i stället för att genom kraftiga och ändamålsenliga åtgärder förbättra missionernas inrättning, bibehöll man tvärtom densamma (sålunda just det bristfälliga), under det man fördref deras nitiska föreståndare; man blott försämrade, icke förbättrade.

¹⁾ *Parish*, II, 41.

Innehållsförteckning.

Inledning sid. iii.

Första Kapitlet.

Paraguays läge, gränser, upptäckt och kolonisation. — Solis. — Cabot. — Mendoza. — Ayolas. — Yrala. — Cabeza de Vaca. — Garay „ 1.

Andra Kapitlet.

Stridigheter med portugisare och indianer. — Jesuiternas fördrifvande och följder deraf. — Paraguays affall från Spanien „ 45.

Tredje Kapitlet.

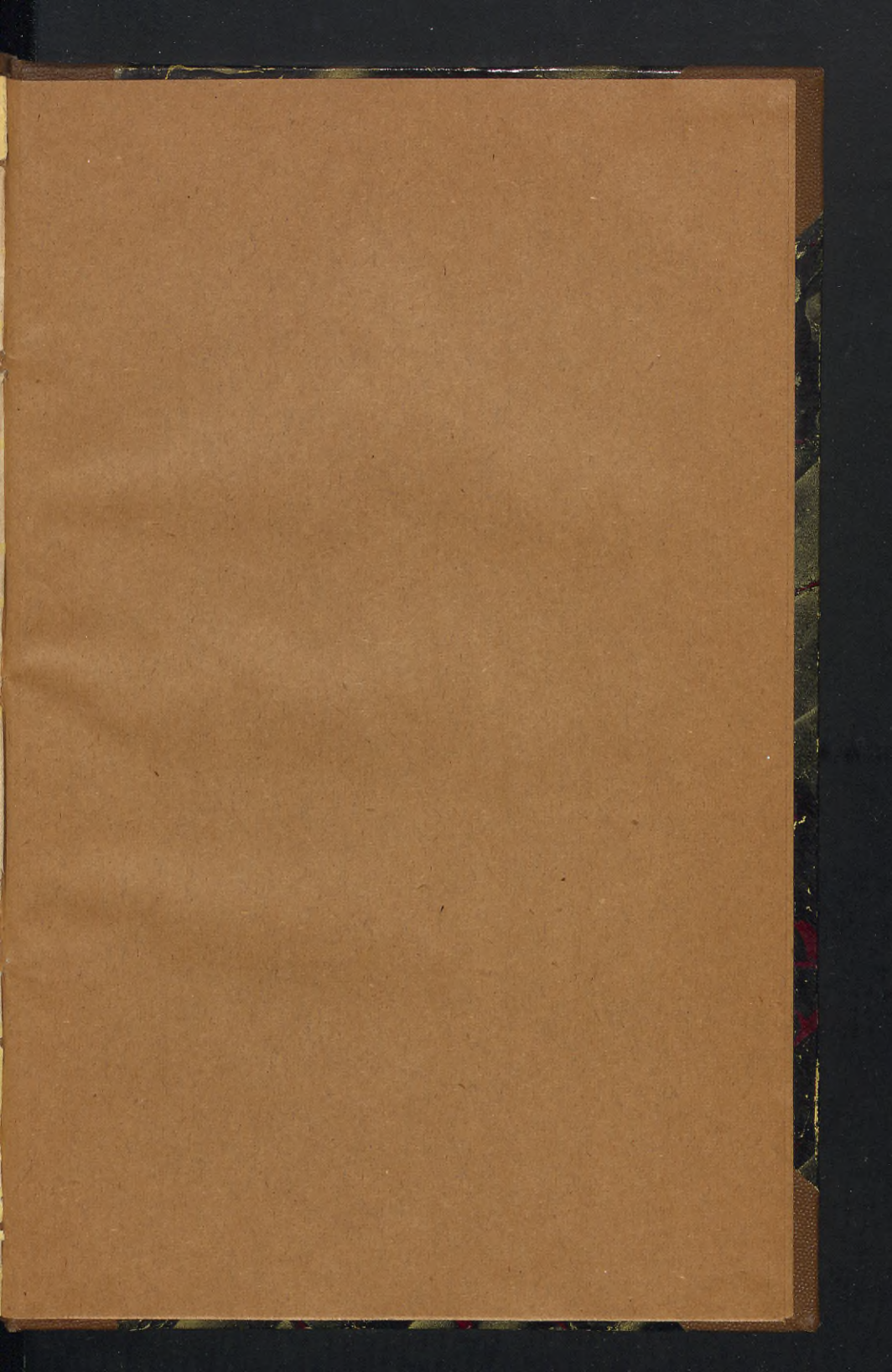
Blick på Paraguays inre tillstånd under den spanska tiden. „ 65.

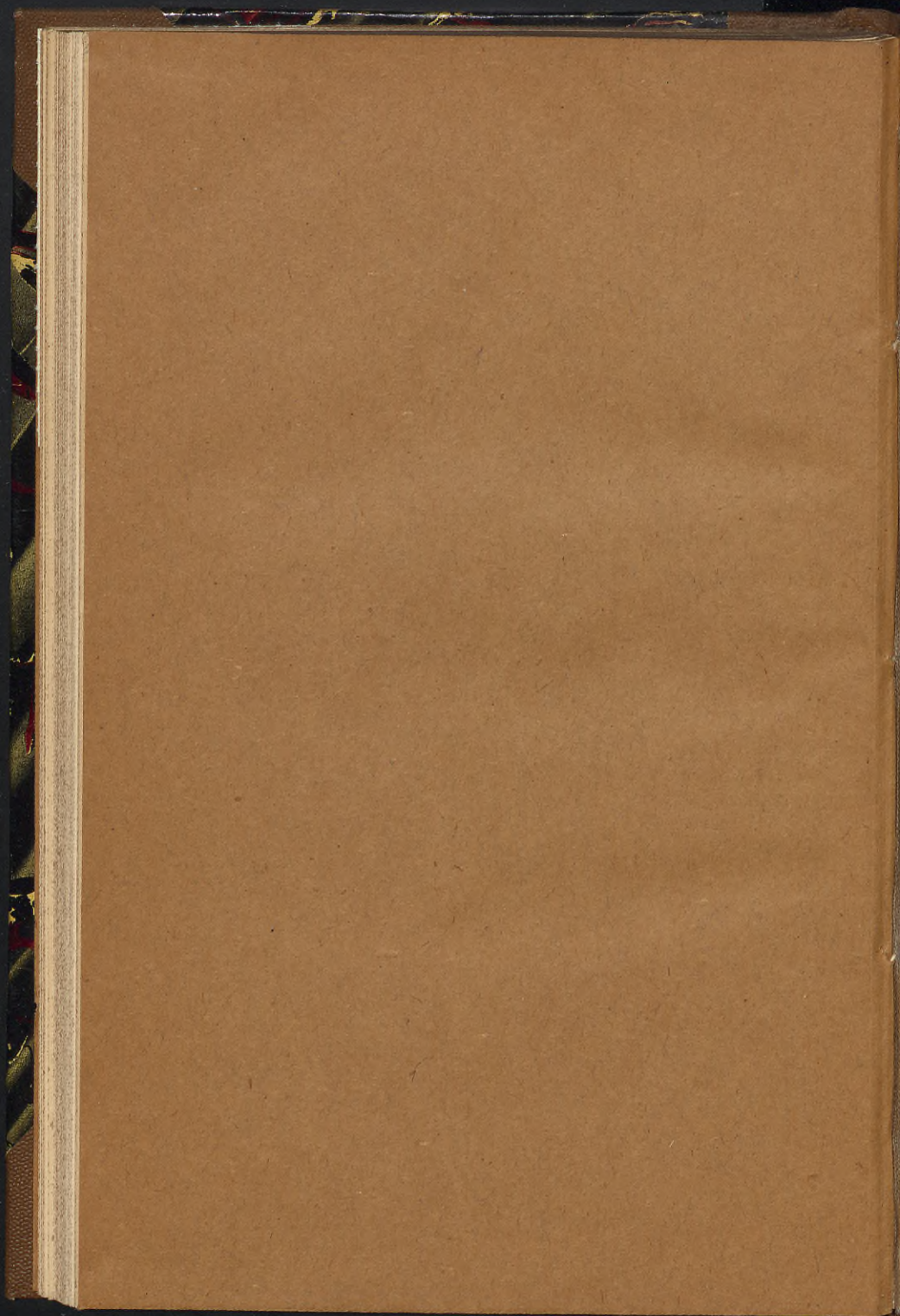
Fjerde Kapitlet.

Paraguays missioner „ 91.

Rättelser.

Sid. 57, rad. 51	står: <i>suez</i>	läs: <i>juez</i>
” 59, ” 26	” <i>uppriska</i>	” <i>upproriska</i>
” 60, ” 1	” <i>nio</i>	” <i>elfva</i>
” 61, ” 32	” <i>erkänna</i>	” <i>ännu hade erkänt</i>
” 62, ” 52	” <i>uppnått</i>	” <i>uppstått.</i>

6000188753

Göteborgs universitetsbibliotek

